

1. JUNI 2022

Højskolernes arbejde med dannelse, fra 1844 til 2022.

STINE AUGUSTA HELD GOTFREDSEN

Studienummer: 20150205

Speciale fra Historiestudiet

V. Aalborg Universitet

Vejleder: Marianne Rostgaard

Antal tegn: 188.911

Studieretning: Kulturarvsformidling

Abstract

Folk High Schools' work with bildung from 1844 to 2022

The assignment's problem formulation:

The development of bildung in correlation with folk high schools. How do folk high schools work with bildung in 2022, and is the basic understanding of bildung the same as it was 175 years ago? Furthermore, it is explored whether folk high schools have a future in the Danish understanding of bildung through their work. You might even argue that the core of bildung from the origin of folk high schools is still relevant today.

Owing to Nikolaj Frederik Severin Grundvig, Rødding Højskole opened in 1844. Mr. Grundvig wanted to establish a school that would ensure the people living in the countryside could receive the same level of education and bildung as those living in the cities. Bildung is, in the Danish context, the idea that you should be a good citizen and take part in society. The Danish school law of 1814 secured all children's schooling, which meant that it was now the school's job to educate children and adolescents. What made bildung at folk high schools unique was that it had to be taught in Danish (as required by Grundvig). Up until World War II (1940 - 1945), folk high schools focused on study preparation where the students were taught history, agriculture and (in some schools) nursing for later use. By taking this role in society, folk high schools helped secure the education of youth.

Up until 1945, the focus was on national bildung. The students' native language and knowledge of their own country was the focal point. The folk high schools offered a better understanding of the students' own country and made it possible for them to partake in societal debates. After 1945 the understanding of democracy became a topic at folk high schools making democratic understanding a new kind of bildung in Denmark as well as other countries.

In the late 1950s, new laws regarding elementary schools and folk high schools were adopted to ensure that everybody could get the same education and bildung. This caused a youth uprising in 1968. The youth wanted to get rid of the old bildung subjects (history, agriculture, and nursing) to instead focus on music, art, and theater as a part of bildung. Following the youth uprising, folk high schools also became a place where students enrolled to figure out what they wanted in life. The 1980s was a good decade for folk high schools. It was introduced that a folk high school stay

could be part of the official education system to help to make young people ready for education. Through the quota 2 system folk high schools were able to give points to students who wanted to enter university, nursing school, etc. By making folk high schools' part of the official education system, politicians had assessed that folk high schools provided unique bildung. Today, folk high schools play an even greater role in the education system, as they can provide study guidance. Subjects needed to access a specific education can be studied. Some folk high schools solely focus on a specific education.

Folk high schools focus on three core concepts: life enlightenment, popular enlightenment and democratic bildung. These concepts are part of the Folk High School Act and have to be included in the teaching. How folk high schools choose to work with these three concepts differs from school to school. Life enlightenment is about learning that there are many different aspects of life. Popular enlightenment is focused on the message that society is continuously changing and so is our view on people. Democratic bildung is, on one hand, focused on the individual but on the other hand focused on the community of society, making this concept difficult to navigate.

The bildung that characterizes folk high schools today is mostly about understanding sustainability and how to navigate around that. Several folk high schools consider it a social responsibility to be part of the sustainability movement.

Since their inception, folk high schools have kept up with society, and so has the concept of bildung. What shapes society also has an impact on the bildung folk high schools offer. Bildung has moved from national bildung to a more democratic understanding. In this paper, the concept of bildung will be examined. '*Højskolernes rolle i samfundet, Dannelsesidealet udvikling*' will be analyzed, as well as '*Teori mellem praksis*' which will be analyzed through an interview with the headmistress of Rødding Højskole, Anja Rykind. The perspectivation will focus on the different bildung folk high schools offer and what bildung will look like in the future for folk high schools.

Indholdsfortegnelse

Indledning	6
Problemfelt	9
Problemformulering	10
Læsevejledning	11
Begrebsforståelse	13
<i>Moderne dannelse</i>	13
Empiri	15
<i>Interviewmetode</i>	15
<i>Interviewguidens opbygning og spørgsmålenes udformning</i>	16
Dannelse i højskoleperspektiv	17
<i>Almen dannelse</i>	17
<i>Livsoplysning</i>	17
<i>Folkelig oplysning</i>	18
<i>Demokratisk dannelse</i>	19
Højskolernes rolle i samfundet	21
<i>Højskolernes indplacering i uddannelsessystemet</i>	21
<i>Højskolens samarbejde med uddannelsessystemet</i>	27
<i>Hvilken rolle har højskolerne taget og fået af samfundet</i>	31
Dannelsesidealets udvikling	37
<i>Højskolelovene og dannelsesforestillingerne i samspil med samfundet</i>	37
<i>Det pædagogiske og dannelsesarbejdet på højskolerne</i>	45
Dannelsesforestilling mellem teori og praksis	50
<i>Interview med Anja Rykind</i>	51
Konklusion	59
Perspektivering	61
<i>Historiske funderinger</i>	61
<i>Politisk dannelse</i>	62
<i>Livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse</i>	64
Folkelig oplysning	64
Livsoplysning	66
Demokratisk dannelse.....	67

<i>Dannelse i fremtiden</i>	69
Fællesskabet og personlig dannelse.....	69
Bæredygtig dannelse.....	71
Æstetisk dannelse	72
Har højskolerne en fremtid i den danske forståelse af dannelse gennem deres virke?.....	73
Kan man måske endda argumentere for, at kernen i dannelsen fra højskolernes oprindelse stadig er aktuel?.....	75
Litteraturliste	76
<i>Trykt materiale</i>	76
<i>Rapporter</i>	77
<i>Web-site</i>	78
<i>Love</i>	82
<i>Bilag</i>	84

Indledning

I 2008 kom satiregruppen *Drengene fra Angora* frem i et tv-program på DR2. I programmet synger de tre unge mænd om: *hvad fanden skal jeg sige? Det var så fedt at være der, og fucking fedt at gå på højskole.*¹ I deres højskolesang fortæller de om fire gode måneder på højskole, hvor de lavede keramik, hyggede max med te og kage i musikrummet og slap følelserne løs i drama. Ved at kigge tilbage på det, de har oplevet, med en humoristisk tone, synger de om de fire måneder, som, de mener, er de bedste i deres liv. De synger samtidigt om den inderlige smerte, det er at sige farvel. Sidste dag er der, hvor man lover evigt venskab til hinanden. Sangen blev ret populær blandt højskoleeleverne, og da jeg under min praktik på en højskole hørte sangen, troede jeg ikke, den stadig var populær. Her skal man have in mente, at de elever, der er på højskole på nuværende tidspunkt, er født omkring år 2000, så at sangen stadig lever, vidner formentligt mere om, at den meget godt beskriver, hvad det er, man kommer til at opleve. Men sangen beskriver også det, man godt ved, men som man ikke ville tale om, hvilket vil sige, at opholdet slutter en dag, og man skal videre i livet og kan se tilbage på det, man har oplevet. De synger, at det er en hård dag, og det er det på mange parametre, fordi mange bruger højskolen som en mellemstation til næste skridt i livet.

Drengene fra Angora synger om fællesskabet og det gode ved højskolen. Sangen kan ses som en god beskrivelse af højskolelivet, idet de beskriver den følelse, som mange siger, det kan være svært at forklare, men man skal opleve højskolelivet selv. Jeg har skrevet mit speciale for at blive klogere på, hvad det er højskolerne kan, og få sat ord på denne følelse, som mange siger er svær at forklare, hvis man ikke selv har oplevet den. Fællesskabet er et begreb, der altid har været på højskolerne, men hvordan kan det være, at det har så store betydning, og har fællesskabet en betydning for dannelsen, som højskolerne videregiver. Under min praktik så jeg fællesskabet fra sine gode og dårlige sider, men jeg havde ikke, inden jeg begyndte på specialet, vurderet, at fællesskabet er det grundlæggende og afgørende for dannelsen.

Specialet ønsker at finde ud af, hvad det er, højskolerne giver videre, hvad det er for en dannelse, der sker.

Hvorfor tage på højskole? Eftersom højskolerne har eksisteret i mere end 175 år, må de have haft en rolle i samfundet – hvilken var dette? I en bred forståelse af højskolerne er essensen, at man kan opleve et fællesskab, og nogle højskoler har en studieretning, som kan være forberedende

---

¹ Lyric advisor, *Kun minder tilbage*, (Drengene fra Angora, 2008) konsulteret d.12-1-22, https://www.streetdirectory.com/lyricadvisor/song/cccuac/kun_minderne_tilbage/.

til en videregående uddannelse, men hvad laver en almen højskole, som f.eks., Rødding Højskole, og hvordan praktiserer de deres dannelse, når de ikke ”slår” ned på noget specifikt, men favner bredt. Man kan godt have den tro, at når Rødding Højskole favner bredt om det, så er det muligt at have noget, der samler det hele, fordi folk er kommet af forskellige årsager. Forklaringen skal findes i, at dannelse kan ske alle steder, og dannelse er meget forskelligt, og for Rødding Højskole består dannelse i fællesskabet, og eleverne er med til at definere den dannelse, de vil have, hvor skolen sætter rammerne.

Højskolerne har været gennem en udvikling siden starten i 1844 med Nikolai Frederik Severin Grundtvig i spidsen. Han ville tilbyde en skole, som kunne noget, de offentlige skoler for almuen ikke kunne tilbyde: en skole, hvor almindelige mennesker kunne blive dannet gennem ord og livsoplysning og ikke ved, at de skulle til eksamen eller igennem tungt læsestof. Grundtvig var meget fokuseret på historie og litteratur, som han mente, var grundlaget for dannelsen. Grundtvigs ide omkring måden at drive højskole på, eller rettere sagt undervisningen på, var noget, flere tog til sig, og i 1844 åbnede Rødding Højskole. Rødding Højskole er i dag den ældste højskole i Danmark og verden, men hvordan ser fremtiden ud for skolen, og kan man ved at dykke ned i deres måde at drive en højskole på få en forståelse for, hvilke udfordringer, de møder, men også hvordan man bedst muligt hjælper de unge i fremtiden?

Rødding Højskole opstod, fordi man ville bevare dansk kultur i grænseområdet og give bønderne en chance for at deltage i de demokratiske debatter, som begyndte at præge samfundet, efter at Grundloven kom i 1849. Men hvad er en højskole egentlig? En højskole er meget mere end det, *Drengene fra Angora* synger om. Hvordan arbejder højskolerne med dannelse i det moderne perspektiv? Det står skrevet i højskoleloven, at højskolerne tilbyder *dannelse, livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse*. Det er dét, eleverne skal tage med videre fra et ophold. Men hvordan kommer det til udtryk i praksis? Hvad er det helt præcis, man tager med videre fra et højskoleophold, og hvordan skal man tolke højskolens grundværdier i et moderne perspektiv?

Højskoletraditionen har overlevet i 175 år med udgangspunkt i Grundtvig. Det i sig selv er meget imponerende, eftersom samfundet er forandret, Danmark har forandret sig på så mange punkter. Hvad er det så, der ligger til grund for, at højskolerne har overlevet så mange år og

samfundsskift? Det må være måden, højskolerne arbejder på, og at de er omstillingsparate og tager fat på aktuelle problemstillinger, men også at de giver de unge noget, de ikke kan få andre steder.

I sangen af Drengene fra Angora bliver begreberne *dannelse*, *livsoplysning*, *folkelig oplysning* og *demokratisk dannelse* ikke nævnt, selvom det er det grundlæggende for højskolerne, som står på hjemmesiderne, når de markedsfører sig. At ordene ikke bliver nævnt, er ikke ensbetydende med, at det ikke har været en del af opholdet. Snarere skal det forstås på den måde, at dannelse og livsoplysning ligger i de følelser, man tager med videre. Dannelsen sker i fællesskabet, uden man tillægger det en stor værdi, og den dannelse, man får efter et højskoleophold, er måske noget, der først kommer til udtryk senere hen i livet. Sådan som jeg forstår dannelse og livsoplysning, er de en meget central del af højskolernes forståelse, selvom de er svære at definere. Det er den følelse, man tager med videre fra et ophold, og det er mit udgangspunkt i specialet: jeg vil prøve at klarlægge og finde et svar på, hvad der er særligt ved højskolernes dannelse, som de giver folk med videre. Det vil jeg gøre ud fra et interview med Anja Rykind, forstanderinde på Rødding Højskole, og skabe en forståelse for højskolernes arbejde, her vil FFD (Foreningen for folkehøjskoler i Danmark) også blive inddraget, da de arbejder for at markedsføre men også sætte rammerne for højskolerne sammen med højskoleloven.

På baggrund af det vil jeg dykke nærmere ned i højskolebevægelsen og prøve at få en forståelse for udviklingen, og hvad en højskole er anno 2022. Dette leder op til specialets problemfelt.

Problemfelt

Min interesse for højskolebevægelsen startede, da jeg i 2016 selv gik på Rønne Højskole. Under mit højskoleophold mødte jeg mange forskellige slags mennesker, men det, vi alle havde til fælles, var, at alle havde en grund til at være på højskolen. Enten fordi man havde brug for en pause, eller fordi man gerne ville stå stærkere i kvote 2-processen, og her kan et højskoleophold være nyttigt.

Dannelse og livsoplysning er to af de kernebegreber, som har fulgt højskolernes udvikling, samtidigt med at samfundet åbenlyst har ændret sig siden 1844. Med et udgangspunkt i de kernebegreber, som er blevet sat i forbindelse med højskolernes forståelse hele vejen gennem deres fortælling, vil jeg undersøge, hvordan de er blevet fortolket og forandret. Og om denne forandring og sammenhæng kan være med til at forklare det unikke ved højskolelivet og det, højskolerne giver videre til eleverne. Udover de to klassiske kernebegreber er der siden kommet flere og nye begreber til. I 1993 beskriver højskoleloven, at højskolerne skal give *samvær* og i 2006, kom et moderne begreb, *demokratiske dannelse*. Begge begreber optræder i hovedsigtet sammen med dannelse, livsoplysning og folkelig oplysning. Begreberne er kommet med i højskoleloven, men der vil i specialet også blive undersøgt, hvorfor de er med til at beskrive højskolernes arbejde, og om de er med til at gøre højskolerne unikke.

Ud fra min fascination af højskolen og det, at højskolerne stadig er populære, vil jeg kigge nærmere på, hvordan højskolerne har udviklet sig gennem tiden. Hvilken position har højskolerne haft, og hvilken position har højskolerne anno 2022? I 1970'erne var der ændringer med højskolerne, Danmark var ikke længere et landbrugsland, idet industrialiseringen kom. Mange højskoler var tidligere studieforberedende til uddannelser. Men i 70'erne ændrede det sig, idet HF blev oprettet, og højskolerne skulle finde en ny måde at danne befolkningen på. Dette skete med fokus på det pædagogiske og fagets indhold, som skulle motivere eleverne, og man begyndte at fokusere på den personlige dannelse.² Højskolerne ændrede sig efter tidens tendenser. Højskolerne arbejder med dannelse på hver deres måde, men specialet vil have særligt fokus på Rødding Højskole, og hvordan de arbejder med dannelse, og kan man se en rød tråd til højskolernes forståelse for 175 år siden. Højskolerne har eksisteret i 175 år, og derfor vil det være spændende at høre, hvordan Anja Rykind fra Rødding ser skolens fremtid, og hvad der kommer til at præge den fremtidige dannelse.

---

² Undervisningsministeriet, *Opløsning af de nationale dannelsesfag*, konsulteret d.13-1-22, <http://static.uvm.dk/publikationer/2005/hoejskole/kap03.html>.

Grunden til, at jeg har valgt at tage udgangspunkt i Rødding Højskole, er, at det er den ældste højskole. I forlængelse heraf fandt jeg det interessant at kigge nærmere på Rødding Højskole. Dette leder op til specialets problemformulering.

Problemformulering

Problemformuleringen, der vil blive arbejdet med i specialet, er:

Dannelsesbegrebets udvikling i sammenhæng med højskolerne. Hvordan arbejder højskolerne med dannelse anno 2022, og er der den samme grundforståelse af dannelse som for 175 år siden? Endvidere undersøges det, om højskolerne har en fremtid i den danske forståelse af dannelse gennem deres virke? Kan man måske endda argumentere for, at kernen i dannelsen fra højskolernes oprindelse stadig er aktuel?

Læsevejledning

Ove Korsgaard, Rasmus Rahbek og Jonas Møller er blot nogle af de forskere, som har forsket i højskolernes udvikling og pædagogik, og de er en del af det teoretiske afsæt i specialet. Højskoleloven og rapporter, som er blevet udgivet af FFD, vil være empiriske afsæt i specialet. Derudover vil der blive refereret til *Højskolens ti bud*, som er udgivet i anledning af 175-års jubilæet for højskolerne, her skriver forskellige folk med hver deres baggrund om nogle af højskolens grundværdier og giver yderligere et bud på, hvordan fremtiden ser ud.³ Anja Rykind, som er forstanderinde på Rødding Højskole, har jeg interviewet, og hendes svar er en del af det empiriske grundlag, som er med til at be- eller afkræfte teorien i forhold til dannelse og højskolernes arbejde.

Specialet er inddelt i forskellige afsnit, som svarer på problemformuleringen.

For at kunne forstå begrebsforståelsen, der er i specialet om dannelse, er der i *Begrebsforståelse* en kort forklaring om dannelse. Hvor stammer det moderne begreb dannelse fra, og hvilken betydning har det?

Dannelse i højskoleperspektiv omhandler de tre begreber: *livsoplysning*, *folkelig oplysning* og *demokratisk dannelse*. Alle tre begreber hører til hovedsigtet, der er for højskolerne, hvilket vil sige, at højskoleudvalget har fundet disse begreber beskrivende for højskolernes arbejde og den dannelse, de videregiver, som kommer til udtryk i forskellige sammenhænge med forskelligt fokus. De tre begreber er alle beskrevet i lovgivningen, og lovgivningen samt uddrag af højskoleudvalget er med til at forklare betydningen af begreberne.

Højskolernes rolle i samfundet viser den udvikling, som højskolerne har været gennem, og ved forskellige nedslagspunkter er det tydeligt, at højskolerne følger samfundsordenen. Højskolernes rolle i samfundet er også en analyse af det samarbejde, højskolerne har haft med uddannelsessystemet. Afsnittet prøver gennem en analyse at vise udviklingen og de udfordringer, dette har medført for højskolerne.

Dannelsesidealets udvikling: Med højskoleloven i 1942 har dannelse været med i lovene som en del af det primære arbejde. Hvordan dannelse skal forstås, kan ses i sammenhæng med højskolelovene og det, der præger samfundet. Men når højskolerne lykkes med deres dannelse, er det

---

³ Højskolerne, *Højskolens 10 bud*, konsulteret d.10-1-22, <https://www.hojskolerne.dk/andre-aktiviteter/hojskolernes-175-aars-jubilaum/hojskolens-10-bud-i-bogform/>.

fordi, der er en anden pædagogisk tilgang til undervisningen. Begreberne *samvær* og *fællesskabet* har en betydning, og det er ved de begreber, at højskolernes arbejde adskiller sig fra andre skoler.

Dannelsesforestilling mellem teori og praksis er for at forstå det dannelsesarbejde, som Rødding Højskole laver, og hvordan de ser deres samfundsrolle. Interviewet har til formål at finde frem til, om teorien omkring højskolernes dannelse kan fungere i praksis, og om Anja Rykind er enig eller uenig med FFD's forståelse af højskolernes arbejde.

Analysen vil slutte af med en konklusion, og derefter kommer perspektiveringsafsnittet, som er diskuterende.

Perspektiveringsafsnittet er inddelt i underemner, som beskriver den historiske forundring om den demokratiske dannelses forståelse og om højskolernes undervisning.

Livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse, som er de tre hovedbegreber, diskuteres i et forsøg på at vurdere, om de stadig vil indgå i højskolernes arbejde.

Politisk dannelse omhandler de forpligtelser, højskolerne har over for Folketinget, men også hvordan højskolerne kan navigere rundt i reglerne. Der vil også blive argumenteret for, at højskolerne giver en politisk dannelse gennem deres virke.

Dannelse i fremtiden giver forskellige bud på, hvordan dannelsen i fremtiden kan se ud. Med *fællesskabet og personlig dannelse, bæredygtig dannelse, æstetisk dannelse* er noget af det dannelsesarbejde, højskolerne har fokus på. Der vil blive set nærmere på, hvordan hvert begreb skal forstås. Til sidst vil der være en opsamling på problemformuleringen, om *højskolerne har en fremtid i forståelsen af dannelse og om kernen i dannelsen fra højskolernes oprindelse stadig er aktuel?*

Begrebsforståelse

Moderne dannelse

Begrebet dannelse henviser til en proces, som individet gennemgår for at få viden og oplysning, men også, at man tilegner sig kompetencer, så man kan begå sig i samfundet og være et selvstændigt individ. Dannelse er en social og pædagogiske norm. Den moderne dannelsesforståelse tager udgangspunkt i humanismen, opdragelse, tolerance, menneskevenlighed, menneskelige rettigheder og politiske aspekter.⁴

Det moderne dannelsesbegreb, som vi anvender i Danmark, stammer fra 1800-tallet og blev brugt i sammenhæng med skole og uddannelse: det er ikke nok, at mennesket er noget, men man skal blive til noget, mennesket skal formes for, at det kan blive et menneske i endelig forstand, og der er skole/uddannelse vigtig, det er der, man får viden.⁵ Man mente, at mennesket kunne blive et menneske gennem evner til selvtænkning, at have sin egen mening, og alt dette skulle være uafhængigt af statslige og gejstlige autoriteter.⁶ Man havde den forståelse af dannelse, at man blev dannet ved at blive påvirket af andre mennesker, for derigennem at finde sit eget stå sted, sin egen mening. Men i dannelse lagdes også den betydning, at mennesket havde sin egen fornuft og frihed, og dette skete gennem skolen, som havde rollen i at danne børn.

Wilhelm von Humboldt (1767-1835) fremhævede, at dannelse af individet sker i en vekselvirkning mellem mennesket selv og samfundet/verden omkring en. Humboldts dannelsesperspektiv kom til at præge forståelsen senere hen.⁷ For Humboldt var indholdet i dannelsesprocessen ikke det vigtigste, men mere formning, udvikling og modning. Dannelsen af en person skulle være med til at lære personen at bedømme, tænke, iagttage og foretage etiske vurderinger, hvilket alt sammen er noget, der kan bruges i voksenlivet. Det, man lærer igennem sin dannelse, skal man kunne overføre på et andet indhold i sin tilværelse. Humboldt ville gerne ændre den måde, man underviste på i grundskolen, idet han mente, at læreren skulle lære eleven det nødvendige om mennesket og borgere, hvilket skulle opdrage dem til at være en del af fællesskabet

---

⁴ Winther-Jensen, Thyge, *Dannelse*, konsulteret d.2-2-22, <https://denstoredanske.lex.dk/dannelse>.

⁵ Jepsen, Per, *Hvad var dannelse?* (Studier i Pædagogisk filosofi, Årgang 6, nr.2, 2017) s.98.

⁶ Ibid. s.99.

⁷ Christensen, Bjørn, *Wolfgang Klafki – Dannelseseologi og didaktik*, (Klim, 3. udgave, 1. oplag, 2011) s.45.

og samfundet.⁸ Humboldt opfattede dannelsen som at styrke udviklingen fra barn til voksen. Humboldts forståelse af dannelse kom til at påvirke hele uddannelsessektoren efterfølgende.⁹ De højere læreanstalter, såsom universiteterne, havde til formål at gøre mennesket klar og sikre sig, at de tog ansvar og gjorde nytte for samfundet. Når individet tilegnede sig viden omkring mennesket og hele verdens forståelse, skete dette gennem videnskabelige traditioner, kunsten og historie. Kunsten og historie fra antikken spillede en væsentlig rolle, særligt for nyhumanisterne, som Humboldt tilhørte, som kom frem i 1800-tallet. I den nyhumanistiske forståelse anså man antikken som værende en dannelsesnorm, fordi dette viste en forbilledlig udfoldelse af menneskets fornuft, morale og viden.¹⁰ I de lærde skoler, også kaldes latinskolerne, var det klassiske sprog, som latin, og klassisk kultur, som prægede undervisningen. Nyhumanismen mente, at der skulle være fokus på indholdet, man skulle have en forståelse for det, der foregik, forstå kulturen og kunne stille sig kritisk overfor den viden, man fik. Men ikke alle var enige i den forståelse af dannelse, overordnet var man enige, men det var mere den måde, der blev undervist på, hvor uenigheden opstod. Grundtvig tilhørte nationalromantikken, som var en bevægelse, der ville gøre op med latinskoler, også kaldet de sorte skoler ifølge Grundtvig. I nationalromantikens forståelse var det modersmålet, litteraturen, kulturen og historien, som skulle tage udgangspunkt i landets egen forståelse, som var dannelsesforståelsen. I dette dannelsessyn, der lagdes til grund for højskolerne, indgik dansk historie, litteraturvar som man mente var med til, at danne det enkle individ. Derudover var der fokus på den balance man havde mellem tænkning, kritiske og forståelse af samfundet. I midten af 1830'erne, hvor Grundtvig fik ideen til højskolerne, var der en demokratisk bevægelse i Europa, og for at man kunne forstå og tage del i det demokratiske, skulle man have en forståelse for sit eget land.

---

⁸ Kemp, Peter, *Løgnet om dannelse – opgør med halv-dannelse*, (Tiderne skifter, 1.udgave, 2.oplag), s.19.

⁹ Ibid.

¹⁰ Jepsen, *Hvad var dannelse?*, s.99.

Empiri

I afsnittet vil der være en kort forklaring på, hvilken metode der er blevet brugt for at indsamle specialets interviewempiri.

Anja Rykind er en del af forstanderparret på højskolen og er derfor med til at sætte retningen. Formålet med interviewet er at få en indsigt i højskolens verden, og hvordan man arbejder med dannelse i et samfund, som er blevet mere og mere individualiseret. Interviewet skulle gerne give en bedre forståelse og en dybde til specialet.

Grunden til, at valget er faldet på Rødding Højskole, skal findes i flere faktorer. Dels er det den første højskole i Danmark, og derudover har min søster af flere omgange arbejdet på Rødding Højskole, og det var let at få skabt kontakt til Anja Rykind.

Interviewmetode

Den interviewform, der er brugt til specialet, er strukturelt interview, semistruktureret interviewmetode.¹¹ Det er beskrevet af Svend Brinkmand og Lene Tanggaard i bogen *Kvalitative metoder*.

Spørgsmålene skal kunne besvare problemformuleringen, og for at dette lykkes, er spørgsmålene gennemarbejdet og udvalgt til Anja Rykind. Det strukturelle element ligger i, at spørgsmålene er forberedt, og inden interviewet blev de sendt til Anja Rykind på mail. På den baggrund vidste Anja Rykind, hvad interviewet skulle omhandle, og hun havde mulighed for at nedskrive svar, som kunne blive uddybet under interviewet.¹²

Brinkmann og Tanggaard skriver, at en interviewguide, som indeholder basisinformationer, er en god ide i forbindelse med et semistruktureret interview, for så ved personerne, man interviewer, alt det praktiske. Forud for interviewet fik Anja Rykind tilsendt en interviewguide i forbindelse med spørgsmålene, som var en beskrivelse af specialet, og hvad jeg gerne vil undersøge.¹³

---

¹¹ Brinkmann, Svend, Tanggaard, Lene, *Kvalitative metoder*, (Hans Reitzels Forlag, 3. udgave, 2020), s.42.

¹² Ibid. s.41.

¹³ Ibid. s.45.

I en semistruktureret interviewmetode gives der forslag til spørgsmål, der er gode at starte med. For eksempel er det en god ide at starte med hvad-spørgsmålene, da de er lette at svare på, men det er også lettere at stille opfølgende spørgsmål, når man starter ud med noget konkret.

Brinkmann og Tanggaard skriver, at det er emnet, der styrer spørgsmålene, og for at få mest ud af interviewet skal der være en vis struktur; ikke dermed sagt, at man ikke kan afvige lidt i spørgsmålene, hvilket også skete under interviewet med Anja Rykind. Det skete med opfølgende spørgsmål på noget af det, hun forklarede, for at få det uddybet lidt mere, men idet hun kendte til spørgsmålene i forvejen, styrede hun også samtalen.¹⁴

Interviewguidens opbygning og spørgsmålenes udformning

- *Introduktion:* Interviewet vil omhandle det dannelsesarbejde, som I tolker på Rødding Højskole. Derudover vil det også have interesse at høre Anja Rykinds mening omkring, hvordan hun ser højskolernes rolle i samtiden, men også i fremtiden.
- *Interviewet:* Foregik over Teams.
  - Undervejs i interviewet blev der nedskrevet gode pointer – efterfølgende havde Anja Rykind mulighed for at gennemlæse og evt. tilrette interviewet.
- *Varighed:* Halvanden time.

Interviewspørgsmål:

- 1) Hvad tænker du omkring begrebet *dannelse*? Og demokratisk dannelse? *Fællesskab, handling, erfaring* – bliver af FFD brugt i definitionen af demokratisk dannelse, er du enig?
- 2) Har Rødding Højskole et dannelsesideal? Og hvordan omsætter I det til hverdagspraktik?
- 3) Hvad mener du er højskolernes vigtigste opgave i dagens samfund?
- 4) Hvordan håndterer I den grønne bølge, som præger samfundet/verden?
- 5) Hvordan tænker du, at fremtiden idealforestillinger/visioner ser ud for Rødding Højskole?

---

¹⁴ Brinkmann, Tanggaard, *Kvalitative metoder*, s.42.

Dannelse i højskoleperspektiv

Hvordan skal man forstå dannelse i sammenhæng med højskolerne? Hvilke begreber knytter højskolerne til dannelse, og hvordan kommer de til udtryk?

Almen dannelse

Almen dannelse har indtil loven i 1993 været et af hovedformålene. Det bliver i år 2000 lavet om til *bred almen karakterundervisning*. *Almen dannelse* blev skrevet i Højskoleloven i 1942, i den første højskolelov fra 1892 var der primært fokus på statsstøtte.

I loven fra 1942 formuleres det således:

*Folkehøjskoler, der lægger hovedvægten på den almindeligdannede undervisning og Faghøjskoler, der giver et enkelt fag en fremtrædende plads i den almindeligdannede undervisning, dog at skolen ikke må give den for en livsstilling foreskrevne uddannelse eller forberede til nogen rettighedsgivende eksamen eller til optagelser på en eksamensskole.*¹⁵

Almen dannelse var en del af den undervisning, som højskolerne gav. I 1970 kommer der en ny højskolelov, og her kan man læse i en bemærkning til loven, at "*Der har altid været en enighed om, at folkehøjskolernes hovedopgave er at give en almindeligdannede undervisning.*"¹⁶ Man vælger med den nye lov i 1993 at fjerne *almen dannelse* fra hovedsigtet, og i 2000 blev det til *bred almen karakter*. Grunden til, at man vælger at ændre i ordklangen, er, fordi, som man skriver i højskolerapporten fra 2005, man mente, det havde en gymnasial klang.¹⁷

Livsoplysning

Livsoplysning er en tilgang eller hensigt. Det prøvede Grundtvig at udvikle, og det skal forstås sådan, at det ikke er afgørende, om man får undervisning i historie, men fokuserer på tilgangen til historien,

---

¹⁵ Rigsdagstidende Bilag B 1891-92, *Forslag til lov om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler*, s.1564.

¹⁶ Folketingstidende Tillæg A II 1969-70, *Lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler*, s.2203-2210.

¹⁷ Højskoleudvalget, *Rapport fra Højskoleudvalget*, (Undervisningsministeriet, 1.udgave, 1.oplag, 2005), *Hovedsigtet*, s.49.

og at man kan stille sig kritisk over for det, men samtidig skabe en forståelse af andre mennesker.¹⁸ Livsoplysninger er en højskoletradition.¹⁹

Livsoplysning handler ikke om at lære, hvad livet er, men at man lærer, at man bliver præsenteret for flere aspekter af livet. Det kan være, man får en viden omkring forskellige måder at leve på. Ud fra at man bliver præsenteret for forskellige mangfoldigheder, er det der, man lærer noget om sig selv og det liv, man gerne vil leve sammen med andre. Rasmus Kolby Rahbek og Jonas Møller argumenterer i bogen *Højskolepædagogik* for, at begrebet livsoplysning kan opdeles i to begreber: det kan enten være oplysning *om* noget eller være oplysning *for* noget.²⁰ Grundlæggende er begreberne det samme, da det omhandler noget, der skal oplyses om: livet, henblik med livet og forståelse heraf. For at få mest oplysning skal man engagere sig i timerne, men også i fællesskabet. I 1993 kom begrebet *samvær* i Højskoleloven, og samvær ses i forbindelse med livsoplysning. Man møder forskellige kulturer og mennesker i fællesskabet; nogle er man enige med, mens andre er man uenige med. Man møder et bredt spektrum af mennesker, mennesker man ikke ville have mødt, hvis det ikke var for højskolen.²¹

Livsoplysning blev skrevet i loven fra 2006 som et af hovedformålene, som højskolerne arbejder ud fra.²² Med livsoplysning mente højskoleudvalget også, at det lå i forlængelse af den bestående oplysningstradition, som der har været indenfor de frie skoler, og beskriver, hvad højskolerne arbejder med. Der var ikke enighed i højskoleudvalget, om hvorvidt livsoplysning skulle med som hovedsigte i højskoleloven, da et flertal i udvalgte ikke mente, at folkelig oplysning kunne stå selv og dække over alt det arbejde, højskolerne gør.

Folkelig oplysning

Folkelig oplysning vil ændre sig i takt med samfundet, hvilket vil sige, at vores syn på folket ændrer sig hele tiden. Man skal lære at forstå det, der har ligget forude og har været med til at præge samfundet, og som ligger til grund for, hvorfor man handler, som man gør.²³ I Højskoleloven fra 1993 står der beskrevet, at; *både undervisning og samvær skal bidrage til hovedsigtet, som er folkelig*

---

¹⁸ Rahbek, Rasmus Kolby, *Stedets Pædagogik – Om højskolens opgave og praksis* (Klim, 1.udgave, 2019) s.28.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Rahbek, Rasmus Kolby & Møller, Jonas, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, (Folkehøjskolernes Forening, 1.udgave, Aarhus 2015) s.22.

²¹ Rahbek, *Stedets Pædagogik*, s.25.

²² Højskoleudvalget, *Hovedsigtet*, s.51.

²³ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.27.

*oplysning.*²⁴ Folkelig oplysning blev skrevet ind i loven i 1993, for på den måde skulle det binde alle højskolerne sammen. Man anså, at folkelig oplysning er en del af den brede undervisning, som højskolerne tilbyder, men også at alt det, der sker uden for undervisningen, er en del af højskoleopholdet, og at undervisningen ikke er mere vigtig end samværet. I en bemærkning til loven står der skrevet begrundelsen for at bruge begrebet folkelig oplysning:

*Fordi det udtrykker den tradition, der skal fastholdes og udbygges: oplysning om det folkelige fællesskab, tolkning af tilværelsen og meningen med livet. Folkelig oplysning er et begreb, som er almindeligt brugt på skolerne og i de vidt forskellige kredse m.v. bag skolerne.*²⁵

Yderligere står der i loven, at undervisning skal kunne være for alle, som ønsker at tage del i højskoleverden og få folkelig oplysning. Den enkelte højskole har deres eget værdigrundlag, og derfor vil hver højskole tolke folkelig oplysning på hver deres måde. Men det fælles mål, som højskolerne arbejder ud fra, og som er beskrevet i loven, er, at målet for opholdet er, at eleverne får mulighed for at udvikle sig, tilegne sig ny viden og styrke de personlige og faglige kompetencer.²⁶

Demokratisk dannelse

Demokratisk dannelse er det nyeste hovedformål med højskolerne fra loven i 2006. At ordet demokratisk dannelse skulle skrives ind i loven har krævet et forarbejde. I 2005 kom der et højskoleudvalg, som skulle formulere nogle krav til højskolerne. Udvalget kom på begrebet *demokratisk dannelse* pga. de seneste års internationale udvikling.²⁷ Demokratisk dannelse er ikke noget, man kan blive undervist i, men det skal forstås som en del af højskolens anliggende og de tilhørende aktiviteter, der er. Men som udvalget også selv skriver i deres forklaring omkring at tilføje demokratisk dannelse til hovedformålet for højskolerne, er det for at højskolerne ikke mister deres eksistentielle grundlag og de gamle dyder, der er i højskoleverdenen.²⁸ En af de udfordringer, som udvalget beskriver i rapporten, er at fastholde dannelse af eleverne, fordi samfundet har udviklet sig som et individualiseret samfund. Hvis man deler begrebet demokratisk dannelse op, så har

---

²⁴ Retsinformation LOV nr.510 af 30/06/1993, *Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler*, konsulteret d.11-9-21, <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/1993/510>.

²⁵ Folketingstidende Tillæg A II 1969-70, *Lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler*, s.2203-2210.

²⁶ Ibid.

²⁷ Højskoleudvalget, *Demokratiske dannelse*, s.40.

²⁸ Ibid.

højskolerne siden grundlæggelsen arbejdet med en demokratisk forståelse, hvilket var en af hovedpunkterne for Grundtvig; folk skulle uddannes til en demokratisk forståelse.²⁹

Demokratisk dannelse er også selvdannelse, men det er også en balance, man skal finde, fordi på den ene side er det demokratisk, og individet der er i fokus, og på den anden side er det samfundets fællesskab, og den balance kan være svær at navigere rundt i, som højskoleudvalget skriver.³⁰ Derfor er demokratisk dannelse med i den nye højskolelov, fordi man som højskole skal hjælpe eleverne ved at give en forståelse for de dilemmaer, som samfundet er i, og som demokratiet ikke ville kunne undslippe. man skal som myndig borger kunne tage stilling til dette, og hele tiden skal eleven have sig selv med i denne proces. Demokratisk dannelse er at gøre eleverne til bedre medborgere i samfundet, og her skal højskolen stå til rådighed. Dette sker gennem undervisningen, men ikke den klassiske form for undervisning, eleverne har også et ansvar for timen, og eleverne kan lære læreren noget; med andre ord bliver eleven *medborger* til undervisningen. Dannelsesopgaven i det demokratiske medborgerskab er, at man skal give eleverne redskaberne til at acceptere deres ansvar, men også hjælpe dem med, hvordan det kan gøres bedre. Man skal ikke gøre oprør mod tiden, men prøve at finde en løsning og forstå handlingen.³¹ De senere år er der med globaliseringen måske netop grundlag for at forstå, hvordan Danmark som demokrati fungerer, men også hvordan andre demokratier fungerer.

---

²⁹ Vedel, Anders, Den danske folkehøjskole, gennem hundrede aar, (Bind 1, Odense Skandinavisk bogforlag, 1939), s.27.

³⁰ Højskoleudvalget, *Demokratiske dannelse*, s.41.

³¹ Hansen, Bjørn, *Tag Ansvar*, (FFD's Forlag, 1. udgave, 1. oplag, 2019), s.17.

Højskolernes rolle i samfundet

Har højskolerne en rolle i samfundet i dag? Har den ændret sig siden begyndelsen? I så fald, på hvilken måde?

Højskolerne åbnede i et samfund, der var under udvikling. Man gik fra enevælde til demokrati, hvor man havde ret til at ytre sig, men også et samfund, hvor man havde stemmeret. Efter Grundloven blev vedtaget, er det gået hurtigt med samfundets udvikling, og hele vejen har højskolerne skullet følge med for at tiltrække elever. I starten af 1900-tallet blev der oprettet flest højskoler i Danmark. I takt med, at samfundet har ændret sig, er kravene til højskolerne også blevet flere og flere, hvilket fremgår af højskolelovene, hvori der stilles flere og flere krav til deres arbejde.

Højskolernes indplacering i uddannelsessystemet

For at kunne forstå det arbejde, højskolerne skulle løfte, skal man først og fremmest forstå folkeskolen på daværende tidspunkt. Der var to former for folkeskole i Danmark: dem på landet og dem i byerne.

Er der den samme forståelse af dannelse, som man havde for over 100 år siden? Årene fra 1784 til 1814 var en periode, hvor der skete reformer inden for uddannelsessystemet i Danmark og en strukturering, som varede ved i mange år. Førhen var det kirkens ansvar at give en samfundsopdragelse til "folket", hvorimod "gejstligheden" fik uddannelse på latinskolerne og på Københavns Universitet, og "aristokratiet" fik uddannelse på Herlufsholm og Sorø.³² Der var en tydelig opdeling, og jo højere man var i samfundet, jo bedre dannelse/uddannelse fik vedkommende. I det nye system skelnede man mellem tre skoletyper i Danmark: almueskolen (bønder og almuen i købstæderne), borgerskolen (handelsmænd) og den lærde skole (videnskabsmænd og embedsmænd). Med det nye system betød det, at kirken ikke længere varetog opdragelsen/dannelse af bønderne, dette gjorde almueskolen. I takt med, at man omlagde skolesystemet, mistede kirken den magt, som de tidligere havde, da man førhen anså det som kirkens arbejde at sikre opdragelse gennem det religiøse.

---

³² Korsgaard, Ove, *Kampen om folket, Et dannelsesperspektiv på dansk historie gennem 500 år*, (1. udgave, 1. oplag, Gyldendahl) s.196.

I 1795 begyndte man at ændre på skolernes funktion, idet man gik fra kristendommen til videnskaben, og skolerne skulle være *anstalt for dannelse af statsborgeren*.³³ Universiteterne fik en reform, hvor frihed var afgørende for dannelsen, da det var gennem frihed til videnskaben, at privatborgeren blev til statsborger, som ville have en almen dannelse. Man begyndte at betragte dannelse som noget, man tilvalget. Hvis man selv tilvalget noget efter interesse, ville udbyttet efterfølgende være større. Man kan perspektivere det op til nutiden, man vælger selv, om man vil på en privatskole, friskole, folkeskole eller herunder den grundlovsindskrevne ret til at hjemmeundervise og man kan derved trække en parallel fra den forståelse, man havde omkring 1795, til i dag. Vi vælger selv, hvilken oplysning vi ønsker, og hvordan vores børn skal dannes.

I 1814 blev loven om almueskolen vedtaget, men det religiøse var stadig med i loven. Med loven sikrede man, at børn blev dannet som borgere og kristne i samfundet, men også at alle fik en skolegang.³⁴ Formålet med almueskolen var at styrke den multikulturelle helstat. Set i lyset af, at der var tre forskellige skoler, som tilhørte hver deres borgerklasse, kan man også se det skel, der var i undervisningen. For det var ikke folk, der havde gået i almueskolen, som kunne komme ind på Københavns Universitet. Det krævede status, for at man kunne komme på de gode skoler, og her var det tydeligt, hvem der tilhørte bondestanden, for i almueskolen blev der også gjort plads til, at man skulle arbejde i marken. I et bilag til skoleloven, §13, kan man læse, at formålet med skolevæsenet var at danne børnenes moralske tænkemåde, idet man skulle øve børnene i, hvad der var gode og dårlige handlinger. Det moralske skal forstås således, at børnene skulle lære, hvordan man agerede i en gruppe, men også at tage beslutninger i overensstemmelse med religionen.³⁵ Undervisningspligt havde der været siden reformationen i Danmark, men nu havde undervisning med skoleloven et nyt formål, da man skulle forberedes til uddannelse. Skoleloven i 1814 blev indført, mens der var enevælde i Danmark, men rundt i Europa var der optakt til en demokratisk blomstring, og i 1849 får Danmark sin første grundlov. Nu var det en national følelse og demokratisk forståelse, som skulle præge undervisningen. I forlængelse heraf mente Grundtvig, at det var et problem, at almueskolen ikke gav den længerevarende uddannelse, som latinskolerne gjorde inde i byerne. Det var bønderne, som blev tabt. Bønderne skulle have mulighed for at deltage i samfundets debatter. Grundtvig mente,

---

³³ Korsgaard, Ove, *Kampen om lyset, Dansk voksenoplysning gennem 500 år*, (Gyldendal, 1.udgave, 1997), s.138.

³⁴ Korsgaard, *Kampen om folket, Et dannelsesperspektiv på dansk historie gennem 500 år*, s.197.

³⁵ Danmarkshistorien, *Bilag til skoleloven, 29. juli 1814*, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/bilag-til-skoleloven-1814/>.

at der var behov for en ny form for dannelse, og han argumenterede for sin ide i skoleskrifter, hvor han redegjorde for at *Udvikle en fuldstændig menneskelige Oplysning*.³⁶ Grundtvig ville lave et skolesystem, som bestod af højskoler og universiteter. Højskolerne skulle fremme folkelivet, hvor universitetet skulle undersøge og forklare det universelle i menneskelivet. Ud fra sine skrifter gjorde Grundtvig det klart, at han mente, at samfundet ikke gav dannelse til hele folket. Der skulle højskolerne være en hjælp, og højskolerne havde de første mange år en rolle, der hed, at der blev undervist i historie og litteratur, men også praktisk arbejde, som kunne bruges ude på landet.³⁷

I 1920'erne skete de første ændringer og oprør i højskolernes rolle som værende forberedende til uddannelse. I 1920'erne begyndte der at komme selvstændige håndværkerskoler, som samlede landhåndværkerne og byhåndværkerne. De skulle have fælles undervisning, og derfor oprettede man selvstændige skoler, hvilket betød, at højskolerne mistede de elever og den samfundsopgave.³⁸ Højskolerne var gennem 1900-tallet forskoler for uddannelser, som gjorde det muligt, at folk fra landet kunne få en uddannelse. Højskolerne påtog sig rollen som forberedelse til uddannelse, men det havde også social karakter, idet de unge lærte sociale kompetencer. Højskolerne fungerede som en ekstra forlængelse til bøndernes skole, da det blev der, de lærte færdighederne f.eks. inden for landbrug, og det var den uddannelse, de fik.

Efter 2. verdenskrig fik Danmark økonomisk hjælp fra USA, hvilket resulterede i, at Danmark fik opbygget en velfærdsstat.³⁹ I den velfærdsstat skulle alle have ret til skole, og med skoleloven i 1958 samledes land- og byskoler, og man fik en fælles skolegang. Der skulle ikke være forskel på undervisningen, og derudover blev det muligt at supplere med en realafdeling, som varede tre år ekstra.⁴⁰ I forlængelse af loven skulle højskolerne tænke anderledes. Nu tilbød staten en længere skoledannelse og noget, man kunne bruge til en uddannelse. Det betød, at behovet for en efteruddannelse for bønderne ikke var så stort, og derved forsvandt efterspørgslen på højskolerne, idet det havde været deres primære fokus i mange år. Det betød, at alle havde en lige mulighed for

---

³⁶ Korsgaard, *Kampen om folket, Et dannelsesperspektiv på dansk historie gennem 500 år*, s.219.

³⁷ Vedel, Anders, *Den danske folkehøjskole, gennem hundrede aar*, s.28.

³⁸ Højskoleudvalget, *Opløsning af den erhvervsfaglige og studieforberedende undervisning*, s.30.

³⁹ Sørensen, Anna, *Efterkrigstiden, 1945-1973*, (Aarhus Universitet, 2020) konsulteret d.20-5-22, <https://danmarkshistorien.dk/perioder/efterkrigstiden-1945-1973/oekonomisk-vaekst-og-velfaerdsstaten/>.

⁴⁰ Skolelov, *Bekendtgørelsen af Lov om folkeskolen, 18.juni 1958*, konsulteret d.5-2-22, http://digitalelaereplaner.dk/sites/default/files/pdf/skolelov_1958_0.pdf.

uddannelse, og derfor måtte nogle højskoler nedlægge deres landbrugsundervisning og sygeplejelinjer.⁴¹ I takt med, at højskolerne ændrede sig, frygtede man, at højskolerne mistede et stort antal unge.

*For mange højskoleelever indgik et højskoleophold imidlertid ikke kun i et dannelses-, men også i et uddannelsesperspektiv. For de fleste unge på landet var nogle måneder på en højskole eneste mulighed for at få mere undervisning.*⁴²

Testrup Højskole blev grundlagt i 1866, og i 1927 lavede de en forskole til sygeplejere, hvilket ville sige, at man kunne få den grundlæggende viden og forståelse af tekster mm., inden man søgte ind på sygeplejeuddannelsen.⁴³ Linjen på Testrup lukkede i 1975, fordi det ikke længere var nødvendigt, hvilket skyldtes HF-uddannelserne, som gjorde det samme arbejde, men de gav mere end højskolerne kunne tilbyde.⁴⁴ Højskolerne fungerede som prøveforberedende, for som det stod i loven fra 1942, måtte der ikke finde en eksamen sted på højskolerne.⁴⁵

Ud over folkeskolereformen i 1958 kom der også en gymnasial reform.⁴⁶ Man oprettede flere gymnasier, og skolerne blev lagt i de små byer, hvor det førhen kun havde været i de store byer, at man placerede gymnasierne. Med reformen i 1958 kom der en reformpædagogik, og man imødekom, at der skulle oprettes flere gymnasier, hvor eleverne skulle have mulighed for at vælge fag, så det ikke længere kun var de klassiske fag som latin og videnskab. Man lagde mere vægt på, at de unge kunne nogle færdigheder og havde evner til at begå i samfundet, og det, at man mestrede viden, skulle ikke være i fokus. Gymnasierne blev fagligt orienterede, og eleverne fik indflydelse. Med gymnasiernes oprettelse var det tydeligt, at højskolerne havde mistet deres rolle i uddannelsessystemet, og dette betød, at højskolerne skulle tænke anderledes, fordi nu kom de unge

---

⁴¹ Højskoleudvalget, *Opløsning af den erhvervsfaglige og studieforberedende undervisning*, s.53.

⁴² Undervisningsministeriet, *Opløsning af de nationale dannelsesfag*, konsulteret d.13-2-22, <http://static.uvm.dk/publikationer/2005/hojskole/kap03.html>.

⁴³ Testrup Højskole, *Testrup Højskole Historie*, konsulteret d.2-5-22, <https://testrup.dk/om-testrup-hoejskole/1459-2/>.

⁴⁴ Undervisningsministeriet, *Udfordringer*, konsulteret d.13-2-22, <http://static.uvm.dk/publikationer/2005/hojskole/kap03.html>.

⁴⁵ Rigsdagstidende Tillæg 23 1941-42, LXII. *Betænkning over Forslag til Lov om Folkehøjskoler og andre tilsvarende Skoler for den voksne Ungdom*, s.1709.

⁴⁶ Danmarks læringsportal, *De gymnasiale uddannelsers historie*, konsulteret d.20-5-22, <https://emu.dk/hf/uddannelsens-formaal-og-historie/de-gymnasiale-uddannelsers-historie>.

ikke på højskolerne for at lære noget specifikt, men idet de fleste havde en længere skolegang, skulle fokus ændres.

AMU-centre og HF var beregnet til voksne, som ønskede en uddannelse, og med en HF kunne man få adgang til universitetet, hvilket gjorde, at alle havde mulighed for at komme på universitetet, hvilket hidtil havde været mere besværligt.⁴⁷ Dette var nu muligt, idet man fik en afgørende eksamen, som ikke var mulig ved højskolerne. Men HF tilbød også fra 70'erne af, at man kunne tage enkelte fag, altså fokusere på noget bestemt. Dette betød nu for højskolerne, at de skulle finde en anden måde at undervise på. Højskolerne skulle følge med, og de unge ønskede tilvalgsfag og at tage del i undervisningen.⁴⁸ Nu var det ikke længere kun lærerne, der underviste, men eleverne kom på banen. Man fik ikke kun undervisning i det grundlæggende som historie, litteratur mm., som man havde gjort tidligere. Nu valgte eleverne i stedet efter deres interesser, og ud fra rapporten, som højskoleudvalget udkom med i 2004, var det for nogle svært at respektere, at de unge fik så meget indflydelse.⁴⁹ Omvendt kan man argumentere for, at hvis de unge ikke havde fået indflydelse, havde det muligvis truet mange højskoler.

Med skoleloven, gymnasireformen samt oprettelsen af HF og AMU var målet at gøre op med den sociale ulighed, der var i samfundet, og som gjorde, at ikke alle havde lige adgang til uddannelse. Det har været det, højskolerne har arbejdet for lige siden 1844; at man vil sikre alle en ret til uddannelse, og med alle de nye tiltag, der skete, mistede højskolerne en position i samfundet. Betydningen af dem var da ikke nær så stor, og man kan sige, at de mistede deres værdier, og derfor skulle højskolerne også tænke anderledes og nu tilbyde noget, som det officielle uddannelsessystem ikke kunne.

Et af de tiltag, nogle højskoler gør, er, at de laver linjerne om til studieretninger til specifikke fag. Derved er de stadig med til at forberede de unge, men dannelse er nu endnu vigtigere, for det er ikke viden, man lærer, men metoder, og hvordan man forbereder sig til et studie. Højskolerne begyndte at tilbyde de unge det, de gerne vil have, hvor der var noget, de interesserede sig for, og som de gerne vil arbejde med, men fagligheden var ikke det første, man fokuserede på.⁵⁰ Derved beholder nogle af højskolerne positionen som værende et vigtigt element i

---

⁴⁷ Danmarks læringsportal, *De gymnasiale uddannelsers historie*.

⁴⁸ Højskoleudvalget, *Opløsning af de nationale dannelsesfag*, s.33.

⁴⁹ *Ibid.* s.34.

⁵⁰ *Ibid.* s.35.

uddannelsessystemet, men det ses senere hen, at de også har fået en vigtig position i forhold til kvote-2.

I Højskoleloven fra 1970 står der, at undervisningen skulle være bred, og alle samfundsklasser skulle have mulighed for at komme på højskole.⁵¹ I forbindelse med, at højskolerne skulle ændre i deres tilgang, skete der en opløsning af de nationale dannelsesfag, herunder historie og litteratur. Fokus blev flyttet fra at være studieforberedende til, at man kunne vælge forskellige tilvalg i fagene. Det var fag, som de studerende valgte, fordi interessen var der, men også fag de kunne sætte deres eget præg på. De nye ændringer skete i kølvandet på ungdomsoprøret i 1968, hvor der opstod en interesse inden for natur, vind- og solenergi, økologi, forurening, kostpolitik samt friluftslivet.⁵² De unge ville gerne have oplysning inden for områder, som havde deres interesse.

I 70'erne kom begrebet æstetisk dannelse. Æstetisk dannelse er musik og kunsthåndværk, og disse blev de centrale hoveddannelsesfag på højskolerne. De unge søgte efter en personlig frihed, og derfor skulle et højskoleophold også være noget, der afspejlede deres personlige interesser. Det er først i Højskoleloven fra år 2000, at æstetisk dannelse bliver skrevet ind i højskoleloven.⁵³ Højskolerapporten fra 2005 skriver, at gennem de seneste 30 år har musikken og kunsten afløst historie på højskolerne.⁵⁴ Den æstetiske dannelse er vigtig, fordi der sket en udvikling med samfundet. Efter 2. verdenskrig begyndte der at komme flere reklamer, musik, medier osv. I den forbindelse har man skullet finde en anden måde at se, hvordan de nye tiltag har hjulpet med at være dannende. *Sociologier peger på, at flere og flere områder af hverdagslivet i stigende grad er præget af æstetisk refleksivitet.*⁵⁵ Man bliver påvirket fra flere vinkler af, og det er mere aktuelt anno 2022 med diverse medier, som kan påvirke én. *Højskolernes væsentligste bidrag har ikke været at skabe vækstmuligheder for kommende kunstnere, men derimod at være væksthuse for æstetiske læreprocesser for en betragtelig del af den danske befolkning.*⁵⁶ Højskolerne har påvirket mange inden for musik, teater osv. gennem undervisningen og linjefagene. I specialets indledning blev der

---

⁵¹ Højskoleudvalget, *Opløsning af de nationale dannelsesfag*, s.35.

⁵² Højskoleudvalget, *Naturvidenskabelig dannelse*, s.37.

⁵³ Folketingstidende Tillæg A II 1969-70, *Lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler*, s.2203.

⁵⁴ Højskoleudvalget, *Æstetisk dannelse*, s.38.

⁵⁵ *Ibid.* s.39.

⁵⁶ *Ibid.*

refereret til *Drengene fra Angora*, og en af medstifterne er Simon Kvamm, som har udtalt, at han netop blev dygtig til musikken og sangskrivning, da han som 19-årig var på højskole på Fyn.⁵⁷ Betydningen af de nye fag på højskolerne var, at højskolerne ikke så meget længere var studieforbereende, hvilket dog kommer tilbage til højskolerne i 90'erne. Højskolerne indtager mere en dannelsesforberedelse – personlig dannelse til uddannelserne, og ikke så meget dygtiggørelse op til fagene. Ved at højskolerne tilbød musik, kunst og frie rammer gav det nye muligheder for de unge, for i 70'erne fungerede uddannelsessystemet, og nu vil de unge ikke have et højskoleophold fyldt med lærdom og tung viden, men de vil hellere vælge efter deres interesser.

Højskolens samarbejde med uddannelsessystemet

Dannelse som resultat af et højskoleophold – hvad er det for en størrelse i dag? Hvordan samarbejder højskolerne med andre uddannelsesinstitutioner?

I 1980 får højskolerne en væsentlig rolle i forhold til kvote-2, idet højskolerne nu giver en dannelse til de unge, så de står stærkere i uddannelsessystemet. Derved indgår et højskoleophold i vurderingen af, hvorvidt de unge er uddannelsesklar. Det, at højskolerne er med i kvote-2-systemet, betød, at et samarbejde mellem højskolerne og det officielle uddannelsessystem begyndte. Højskolerne får en rolle, hvor de kan være med til at gøre de unge uddannelsesklar, men de kan også være med til at vejlede eleverne, som måske ikke ved, hvilken uddannelse de skal have. Det betyder, at man begyndte at kunne se en fordel i at tage på højskole, men også at højskolerne blev studieforbereende. Nogle højskoler valgte og er i dag fortsat med at fokusere på at forberede til en specifik uddannelse. Højskolerne indtager en rolle som afklarende for en uddannelse eller som forberedelse dertil. I 2006 blev det besluttet, at højskolerne skulle have mulighed for at kunne tilbyde studievejledning.⁵⁸

Videncenter for Folkeoplysning udgav i 2018 en rapport over højskolernes udvikling, og der kan man se, at der skete en stigning i åbninger af højskoler i 80'erne og 90'erne. Derefter åbnede nye højskoler ikke, men flere lukkede.⁵⁹ En af grundene til, at højskolerne åbnede i 80'erne, var, at der kom en stor

---

⁵⁷ Stilgren, Rosa Louise, *40 grunde til at elske Simon Kvamm*, (Gaffa, 2015) konsulteret d.18-1-22, <https://gaffa.dk/nyhed/92508/40-grunde-til-at-elske-simon-kvamm>.

⁵⁸ Folkehøjskolernes Forening, *Forbered dig til en uddannelse*, konsulteret d.13-3-22, <https://www.hojskolerne.dk/om-hoejskole/forbered-dig-til-en-uddannelse>.

⁵⁹ Thøgersen, Malene, Henriette Bjerrum & Johanne Gydesen, *Folkehøjskolerne i Danmark – Hvordan har de det?*, (Videncenter for Folkeligoplysning, 2018) s.16.

arbejdsløshed, og det ramte især de unge, og derfor tog mange af dem på højskole.⁶⁰ Der var ikke de samme krav til de arbejdsløse, som der er i dag, og derfor var der en vis frihed som arbejdsløs, hvilket muliggjorde et højskoleophold. Antallet af højskoler steg i 80'erne, hvilket skyldtes, at man vedtog, at man kunne komme på højskole med dagpenge og kontanthjælp.⁶¹ Et højskoleophold inden en uddannelse blev en meningsfuld proces, hvor man lærte at indgå i fællesskaber, fandt sine egne grænser og blev selvstændig, det blev nogle af kerneværdierne, da man kunne bruge et højskoleophold til kvote-2.

I 2004 blev der i den sammenhæng nedsat et højskoleudvalg af den daværende undervisningsminister Ulla Tørnæs (V). Forslaget om, at højskolerne skulle kunne tilbyde HF-enkeltfag samt eksamen blev ikke gennemført, hvilket man kan se i forslaget og bemærkningen til den nye og dengang kommende højskolelov i 2006.⁶² Dette var tiltænkt at redde højskolerne, efter det gik ned for højskolerne, og mange var lukningstruede. Man prøvede at sikre højskolernes overlevelse ved, at de kunne samarbejde mere med uddannelsessektoren, og derved vil de lægge sig op ad de øvrige uddannelsesinstitutioner for på den måde at tiltrække elever, men omvendt ville noget også gå tabt, hvis loven blev indført, og det ville have forårsaget, at så var højskolerne ikke mere anderledes end de andre uddannelsesinstitutioner, og højskolerne altid gerne har villet tilbyde noget, andre ikke kunne, og det var dannelse. Dannelse vil med det forslag blive samme slags dannelse som andre steder, og det unikke ved højskolerne vil gå lidt tabt.

Det vil være en udfordring for højskolerne, hvis skal lægge sig op ad det øvrige uddannelsessystem, for så mister højskolerne det unikke, de tilbyder. Men omvendt er det også mange år siden, at højskolerne var frie og havde egen selvbestemmelse, for med Højskoleloven, som kommer med ca. ti års mellemrum, er højskolerne underlagt, hvad Folketinget finder relevant for højskolerne at arbejde med. De statsstøttede højskoler får ca. 50 % i støtte, det vil sige, at de indtægter, højskolerne får, er det samme fra staten og eleverne.⁶³ Og når man giver så meget i statsstøtte, forventer man noget igen, og det er, at højskolen indordner sig reglerne. Men når højskolerne har brug for så meget

---

⁶⁰ Smith, Nina, *Arbejdsløshed*, konsulteret d.14-2-22, <https://denstoredanske.lex.dk/arbejdsløshed>.

⁶¹ Himmelstrup, Jesper, *Højskolernes rolle*, (Højskolebladet) konsulteret d.1-3-22, <https://hojskolebladet.dk/nyhedsarkiv/2011/apr/hojskolernes-rolle>.

⁶² Retsinformation, *Forslag til Lov om ændring af lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler*, konsulteret d.19-1-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200512L00221>.

⁶³ Kulturministeriet, *Støtte til højskolerne og højskoleophold*, konsulteret d.19-5-22, <https://slks.dk/omraader/kulturinstitutioner/folkehoejskoler/stoette-til-hoejskoler-og-hoejskoleophold>.

statsstøtte, er man også nødt til at tænke, hvad højskolerne skal kunne tilbyde, og derfor vil det være naturligt at inddrage dem i det øvrige uddannelsessystem. Højskolerne bliver et løsrevet alternativ til resten af uddannelsessystemet. Det skal være en skoleform, hvor tempoet er helt på elevernes præmisser, men samtidigt skal der være en læring i undervisningen. Hvis højskolerne bliver en del af det officielle uddannelsessystem, kan man stille det spørgsmål, om de overhovedet er relevante at have i samfundet, for så holder det unikke ved højskolerne op.

Men ikke dermed sagt, at forslaget var en dårlig ide. Mange højskoler tilbyder i dag studieforberegende undervisning til en specifik uddannelse, hvor man får et bevis på, at man har deltaget i kurset, hvilket giver eleven nogle kompetencer, som kan bruges i uddannelsessammenhæng, eller man forbereder sig til en prøve, som skal aflægges i forbindelse med uddannelse. Her kan man nævne Rønde Højskole. Skolen tilbyder fire forskellige linjer, som alle er med til at ruste eleven til uddannelsessektoren, og i foråret er der et samarbejde med uddannelsessektoren, når eleverne skal skrive kvote-2-ansøgninger.⁶⁴ Ved Rønshoved Højskole er det muligt at kombinere et højskoleophold med HF-enkeltfag, og højskolen vil tilpasse skemaet efter den enkeltes behov.⁶⁵ Det blev også vedtaget i 2004, at højskolerne skulle kunne tilbyde vejledning til eleverne i forbindelse med deres højskoleophold, og dette er naturligt for højskolerne, da de er et springbræt til den reelle uddannelse. Højskoleudvalget skriver i rapporten fra 2004, at;

Folkehøjskolens særlige muligheder for at vejlede eleverne udspringer af to forhold: At skoleformen fokuserer på det almene og eksistentielt livsoplysende og selve kostskoleformen. Højskolerne tilbyder eleverne et læringsrum, hvor de kan afprøve sig selv og deres interesser og dermed få øget selvindsigt.⁶⁶

Man skrev efterfølgende, at lærerne skulle modtage efteruddannelse for at kunne løfte vejledningsopgaverne. Højskolerne finder en ny rolle i samfundet, da de står endnu stærkere i forberedelse til uddannelserne. Og oveni det så godtog man et højskoleophold som point til kvote-2-ansøgninger, hvilket dog ændrede sig i 2008 grundet det nyeste pointsystem.⁶⁷

---

⁶⁴ Rønde Højskole, *Studiecafé*, konsulteret d.27-2-22, <https://rondehojskole.dk/studieliv/>.

⁶⁵ Rønshoved Højskole, *HF Enkeltfag*, konsulteret d.27-2-22, <https://www.ronshoved.dk/fag/hf-enkeltfag/>.

⁶⁶ Højskoleudvalget, *Vejledning af elever*, s.55.

⁶⁷ Dokumentation af realkompetencer, *Aftagerundersøgelse*, s.18.

Det er muligt at tage et STU- eller EGU-forløb på et halvt år på en højskole. Her skal det være en højskole, som har fokus på det, som forløbet omhandler.⁶⁸ Den udvikling, der er sket med, at højskolerne tager større del i uddannelsessektoren, har været én del af den udvikling, der skulle til for at overleve og tiltrække elever. I 2007–2008 foretog Capaent Epinion en undersøgelse omkring *målgruppe og effektundersøgelse* af folk, der tog på højskole. Rapporten blev udarbejdet for Højskolernes Hus.⁶⁹ Rapporten havde til formål at klarlægge for højskolerne, hvad der skulle til, og hvad man skulle gøre for at tiltrække elever. I rapporten er der en graf, som viser begrundelser for, hvorfor man er taget på højskole. De daværende elever svarede, at de tog på højskole enten for at blive fagligt dygtigere eller som en forberedelse til uddannelse.⁷⁰ Derved ville man kunne konkludere, at det, man igangsatte i starten af 00'erne med at modernisere højskolerne og være mere studieorienteret, er det, de unge efterspørger. Det syn er i princippet ikke noget nyt, idet der er en direkte linje ned til grundlaget for de første højskoler, hvor man også kom for at få mere viden og blive forberedt til "livet" efterfølgende.

Mange af de unge bruger netop højskoleopholdet til at klarlægge, hvad det er, de gerne vil, og om de har interesse inden for feltet, inden de tilmelder sig en uddannelse. Højskolerne har også den effekt, at de kan hjælpe de unge mennesker, som ikke kommer ud af en familie med de høje uddannelser og derved kan have sværere ved at klare sig gennem uddannelsessektoren. Her kan højskolerne være en hjælp og sikre, at de unge kommer tilbage på uddannelsen og kommer igennem på lige fod med de andre. Det er konklusionen på en rapport, som Foreningen af Folkehøjskoler fik foretaget i 2013, altså at højskolerne kunne yde en hjælp.⁷¹ Der er i alt syv forskellige højskoletyper fordelt på 75 højskoler i Danmark: *almene højskoler med bredt fagudbud, fagspecialiserede højskoler, gymnastik-, sports- og idrætshøjskoler, kristne eller spirituelle højskoler, livsstilshøjskoler, seniorhøjskoler, ungdomshøjskoler*.⁷² Alle højskoler har et specifikt formål med deres faglighed, nogle specifikt som uddannelsesforberedende undervisning. Højskolerne udbyder forskellige fagligheder til eleverne og derigennem oplysning og dannelse. For at kunne få det til at fungere skal højskolerne også have en

---

⁶⁸ Kulturministeriet, *Samarbejde mellem højskoler og uddannelsesinstitutioner*, s.4, konsulteret d.9-3-22, https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Dokumenter/Folkehoejskoler/Vejledning_om_samarbejde_mellem_hoejskoler_og_uddannelsesinstitutioner.pdf.

⁶⁹ Capaent Epinion, *Målgruppe og effektundersøgelse*, (Højskolernes Hus, 2008).

⁷⁰ Ibid. s.6.

⁷¹ Lange Analyser, *Analyse af højskolernes effekt på uddannelse*, (Foreningen af Folkehøjskoler, 2013), s.10 & 25.

⁷² Folkehøjskolernes Forening, *Højskoletyper*, konsulteret d.20-1-22, <https://www.hojskolerne.dk/hoejskoler/hoejskoletyper>.

viden omkring uddannelserne, og de skal kunne give en tilstrækkelig viden til eleverne. Derudover er det muligt at tage et suppleringskursus på højskolerne.⁷³

I 2008 udkom FFD med en rapport omkring højskolernes rolle i kvote-2 systemet. I 2008 indførte Folketinget ekstra point, hvis man tager en uddannelse inden for to år efter afslutning af en gymnasial uddannelse, idet man gerne vil have de unge hurtigt igennem uddannelsessektoren. Det betød, at man ikke vurderede et højskoleophold som så vigtigt i kvote-2 processen, som man hidtil havde gjort.⁷⁴ Det gav en udfordring for højskolerne, idet mange unge gerne vil gøre brug af de ekstra point og muligvis skulle læse fag op, hvilket ville sige, at sabbatåret ikke kunne bruges på både at læse fag op, rejse og højskole, de unge vil prioritere. FFD pointerer selv i rapporten, at det vil kræve en ekstra indsats fra højskolernes side af, og at man skal tydeliggøre sig mere for uddannelsessektoren og de unge. Man skal være mere præcis i, hvilke kompetencer man tager med fra et højskoleophold, og hvordan de kan bruges på uddannelsen og arbejdsmarkedet.⁷⁵ I undersøgelsen, der blev foretaget, kom man fra uddannelsesinstitutionerne med et konkret opråb til højskolerne om, at højskolerne skal være mere præcise i beviset, man får med videre, hvilke fag eleven har fulgt og fagindhold, og hvad har eleven lavet undervejs på højskoleopholdet, og en mulighed vil også være, at højskolebeviset var ens, så alle højskolerne arbejdede ud fra de samme kriterier.⁷⁶ I konklusionen på rapporten kan man læse, at FFD vil tage kritikken til efterretning, og det vil kræve et stykke arbejde, men at FFD vil overveje de forskellige muligheder.⁷⁷ Om beslutningen i 2008 havde nogen afgørende betydning, kan være svært at sige, men man kan se inde på FFD's oversigt over højskoler, at der fra 2008 registreredes en nedgang i højskolerne. Dertil skal nævnes, at finanskrisen i 2008 har haft en betydning, men der er en sammenkobling af det hele, som gjorde det til en svær periode for højskolerne efter 2008.

Hvilken rolle har højskolerne taget og fået af samfundet

Højskolers rolle har ændret sig. Dannelsesbegrebet har ændret sig. Har det haft en indflydelse på højskolerne? Højskolerne havde fra 1844 op til efter 2. Verdenskrig, "monopol" til en efteruddannelse

---

⁷³ Folkehøjskolernes Forening, *Forbered dig til en uddannelse*.

⁷⁴ Hutters, Camilla, Kristina Bæk Nielsen, *Dokumentation af højskolekompetencer – dokumentationsformer og aftagerperspektiver*, (Folkehøjskernes Forening i Danmark, 1. udgave, 2008) s.18.

⁷⁵ Hutters, Nielsen, *Dokumentation af højskolekompetencer – dokumentationsformer og aftagerperspektiver*, s.19.

⁷⁶ Ibid. s.23.

⁷⁷ Ibid. s.28.

til bønderne. Ved krigens afslutning i 1945 skete der samfundsmæssige ændringer, og derfor indrettede højskolerne sig løbende efter det, som samfundet efterspurgte.

Da 2. verdenskrig sluttede i 1945, var der flere aspekter af samfundet, som skulle op at køre igen, men Marshall-hjælpen fra USA fik økonomien til at fungere i Danmark. Men man begyndte at diskutere højskolernes rolle i samfundet, og hvad det endelige formål med højskolerne var. Dette blev diskuteret på de såkaldte Asperup-møder, der blev afholdt i perioden 1947-1968, og deraf udkom bogen *Højskolen til debat*, hvor man kunne læse om de emner, der blev diskuteret.⁷⁸ Man var klar over, at samfundet havde ændret sig efter krigen, og for at kunne overleve måtte højskolerne tænke anderledes og følge med udviklingen, især de unges udvikling. Et af de emner, som man diskuterede på Asperup-møderne, var forståelsen af højskolerne. Dette skete både i historisk og fremtidigt perspektiv, og tillige var der en diskussion omkring grundlæggerne af højskolebevægelsen. Kaj Thaning (1904-1994) indkaldte til møderne med det synspunkt, at Grundtvig nåede et vendepunkt i 1832, hvor han skilte staten og kirken. Thaning havde den forståelse af Grundtvig, at skolen ikke skulle give en kristen undervisning, men oplysning om menneskelivet og folkelivet. Derudover tillagde Thaning ikke Christen Kold så stor en betydning inden for højskoleverden, som andre gjorde. Han mente, at Kold havde tilført et guddommeligt syn på højskolen, som ikke var Grundtvigs hensigt.⁷⁹ Dette skabte en del debat om, hvordan man skulle forstå højskolens grundlæggende værdier. Inden krigen var der ikke tale om demokrati, men mere det nationalkulturelle, som var dagsordenen for højskolerne. Krigen medførte en debat om demokrati. Men i den nationalkulturelle forståelse styrkede højskolerne demokratiet, fordi de gav oplysning og læring til folket. *Demokrati som styreform skulle opretholdes af en folkelig-national livsform.*⁸⁰ Det, der blev diskuteret på møderne var, om man var tilhænger af Grundtvig eller Kold – humanisme eller kristendom, og hvilken rolle højskolerne skulle have efter krigen, idet begrebet demokrati fik en betydning, og hvordan man skulle forholde sig til den nye ungdomskultur.⁸¹

Selvom begrebet dannelse ikke er det fremtrædende ord i de referater, der er fra møderne, har det været implicit diskuteret. Dannelse ligger i den måde, man skal forstå ungdomskulturen på, og

---

⁷⁸ Rosendahl, Johannes, *Højskolen til debat*, (Gyldendal, 1961).

⁷⁹ Korsgaard, Ove, *Midt i Højskolen – Højskolen til debat*, (Gyldendal, 1991) s.11.

⁸⁰ Rahbek, Rasmus Kolby, *Demokratiske dannelse*, Ove Korsgaard, (Klim, 1.udgave, 2016), s.28.

⁸¹ Brygmann, Erik, *Sandheden er altid en replik i en bestemt situation*, konsulteret d.7-4-22, <https://www.arkiv.dk/?p=2356>.

hvordan man skal arbejde med de unge mennesker. Skal man sætte kristendommen og dens værdier i fokus, er det én form for dannelse, mens humanisme og demokratiet giver en anden form for dannelse. Men de diskuterede også, hvilket fællesskab højskolerne tilhørte. De var enige om, at der var et fællesskab, men hvilket, man tilhørte, var omdrejningspunktet for diskussionen. Man blev ikke enige på mødet, som også vil have været umuligt, eftersom der var unge såvel som ældre, præster og forfattere med til møderne med hver deres forståelse af dannelse. Gennem debatterne blev der sat ord på, hvad en højskole var, og hvad en højskole skulle kunne. Dannelsesidealet blev der gjort op med, den nationale følelse, som engang havde præget højskolerne, var ikke det, højskolerne længere havde fokus på. I 60'erne begyndte det at ulme i samfundet, og det hele kulminerede i 1968 med ungdomsoprøret, hvor de unge viste, hvad de ville have, og hvad de søgte efter. De ville have et dannelsesideal, som de kunne vælge til alt efter interesse. 1968 er også året, hvor det sidste Asperup-møde blev holdt; de unge havde sat dagsordenen, og hvis højskolerne skulle overleve, måtte de følge med udviklingen. Der kom ikke en løsning, men debatterne afspejler, hvordan samtiden fik sin indflydelse i forståelsen af højskolerne, hvilket er noget, den nye generation også gør i dag. Der sker en demokratisk bevægelse efter krigen, idet man mener, at for at kunne undgå endnu en krig skal man have en forståelse for demokratiet.⁸² På højskolerne havde der hele tiden været en demokratisk forståelse, hvilken havde været gennem sproget og forståelse. Men den tilgang ændrede sig lidt, for den demokratiske forståelse blev, at man skulle tage del i demokratiet.⁸³ Højskolerne begyndte efter krigen at ændre deres tilgang til flere ting, hvilket betød, at der kom flere og flere elever på højskolerne, og man blandede kønnene.

Skoleloven fra 1958 satte nye standarder og krav til det danske skolevæsen. Med ungdomsoprøret i 1968, hvor de unge vil have medbestemmelse over deres dannelse og læring. Ove Korsgaard skriver, at så var det også en udfordring for højskolerne, fordi de skulle beslutte, om de skulle holde ved deres værdier eller ændre sig efter efterspørgslen.⁸⁴ I takt med ungdomsoprøret og årene efter skulle højskolerne definere deres placering i samfundet, hvilket var svært, og i midten af 1990'erne skete der en tilbagegang. Højskolerne havde været populære, men i 1994 vendte den stemning i samfundet, og det var først rigtigt omkring 2015, at højskolerne fandt deres rolle i samfundet.⁸⁵ Højskolerne blev

---

⁸² Korsgaard, *Strejftog i Højskolernes Idéhistorie*, s.46.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid. s.54.

⁸⁵ Videnscenter for folkeoplysning, *Folkehøjskoler*, konsulteret d.24-4-22, <https://www.vifo.dk/om-folkeoplysning/folkehoejskoler/>.

fra ungdomsoprøret og årene frem en mellemstation for nogle, idet man kunne komme på højskole med dagpenge. Højskolerne fik efter krigen en blanding af elever, og det er mere det kulturelle, som højskolerne med tiden udbyder, musik, idræt og studieforberedelse til specifikke fag, og der kommer linjefag til højskolerne, så man har et specifikt mål. De klassiske dannelsesfag fylder ikke så meget i højskolernes undervisning, men mere de fag, som de unge kan forholde sig til, her skal man have in mente, at de elever, der kom, havde en noget længere skolegang bag sig, end bønderne havde, da de kom på højskolerne. Rollen, som højskolerne indtager efter krigen og især efter ungdomsoprøret, er en højskole, man tager på, fordi man har lyst, og fordi højskolen tilbyder noget, man enten gerne vil fordybe sig i, eller som man kan bruge senere hen.

I 1990 opstod der en debat om, hvilken slags skole højskolen skulle være. Dette skete på baggrund af, at fødselsraten i 80'erne var lav, som man kan se på figur 1.3, som er lavet af Danmarks Statistik.⁸⁶ Men debatten opstod også i kølevandet på, at de unge fravalgte højskolerne i en periode, hvilket gjorde det økonomisk besværligt for højskolerne.

I forhold til debatten omkring højskolernes fremtid i 90'erne skal man se på det, der skete i 70'erne og 80'erne. Mange arbejdsløse tog på højskole med dagpenge, og det blev en mellemstation. Højskolerne fik derved en label på sig, at man "bare" tog derhen for at fordrive tiden, og det vidner om, at det ikke var alle, som vidste, hvilket arbejde højskolerne lavede, for de gav dannelse og oplysning videre - noget eleverne valgte og satte deres eget præg på undervisningen.⁸⁷ Debatten opstod internt, fordi man skulle til at finde et nyt grundlag, og man skulle lade sig modernisere og bruge de unges sprog. Det sagde den daværende generalsekretær Kim Hjerrild i FFH (Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler) (nuværende FFD).⁸⁸ Det skete i forbindelse med et stormøde omkring højskolernes fremtid, og det blev bragt i artiklen *Panik i højskolen*. Her sagde Kim Hjerrild følgende: *Det nytter ikke, at vi har værdier og flotte bygninger, hvis ikke vi har de unge. Vi skal passe på med at puste os op til en retorik, som de unge ikke fatter.*⁸⁹ Her kan man argumentere for, at Kim Hjerrild gør op med det billede, man har af højskolerne. Højskolerne er i smukke bygninger, som er gamle, men højskolerne skal være mere end smukke bygninger, og der skal en modernisering til, fordi

---

⁸⁶ Danmarks Statistik, *Befolkningen i 150 år*, s.12, <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=4576&sid=bef150>.

⁸⁷ Højskolebladet, *Da lediggang var højskoletid*, konsulteret d.13-2-22, <https://hojskolebladet.dk/nyhedsarkiv/2016/jun/da-lediggang-var-hoejskoletid>.

⁸⁸ Information, *Panik i højskolen*, konsulteret d.16-1-22, <https://www.information.dk/2004/05/panik-hoejskolen>.

⁸⁹ Ibid.

højskolerne kan sagtens tale om dannelse og folkelig oplysning, men det skal præciseres i en sammenhæng, som de unge kunne bruge og se en mening med i 00'erne. Et af de forslag, som man foreslog i højskoleverdenen, var, at højskolerne skulle tilbyde kompetencegivende kurser, og det skulle være muligt at få et eksamensbevis. Dette mente den ene fløj i højskolebevægelsen, og den anden fløj mente, at dette ville være skadeligt, og det ville ikke være Grundtvigs værdier.⁹⁰ I artiklen *Grundtvig taber mod tiden*, som udkom i 2004 i Information, udtalte Kim Arne Pedersen sig, som var professor ved Aarhus Universitet og leder på Grundtvigstudier, omkring højskolebevægelsens udvikling.⁹¹ Kim Arne Pedersen mente, at det ikke ville stemme overens med Grundtvig, hvis der blev indført eksamener på højskolerne, så vil højskolerne miste livsoplysning og dannelse, som man har opsøgt selv. Livsoplysning og dannelse kan man ikke få alle steder, det er der, højskolerne skiller sig ud fra de almene uddannelsesinstitutioner. Han udtalte også, at *bølgen af positiv interesse og støtte fra det offentlige, som den grundtvigske folkehøjskole altid har redet på, er ved at være forbi. Ikke-eksamensrelaterede uddannelser har mistet deres position. Folk har ikke længere brug for den fase i deres liv, hvor de kombinerer faglig dygtiggørelse med det grundtvigske livsoplysningsprojekt.*⁹² Fra 1844, da Rødding Højskole åbnede, har højskolerne altid været et frirum til demokratiske debatter, hvor man har kunnet prøve grænser af og ytre sig i trygge rammer, men det frirum vil forsvinde, hvis eksamener bliver tilført højskolerne, og som Kim Pedersen påpeger, så forsvinder højskolerne.⁹³ Højskolerne mistede deres position, og man indførte en eksamen, så er det en uddannelse, man kan tage, og derved forsvinder dannelsen. Dannelsen er netop at udforme sig selv, og livsoplysning er noget, man får oplysning om alt efter interesse.

Op til den nye højskolelov i 2006 nedsatte Undervisningsministeriet et udvalg, som skulle komme med forslag til, hvordan man kunne redde det faldende elevtal for højskolerne. Dette kan man se i bemærkning til loven fra 2006.⁹⁴ Udvalget kom frem til, at der skulle ske strukturelle ændringer, og højskolerne skulle varetage en funktion, som de hidtil ikke havde gjort, idet højskolerne skulle indgå i et samarbejde med uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet. Desuden skulle de udvikle metoder til

---

⁹⁰ Information, *Panik i højskolen*.

⁹¹ Information, *Grundtvig taber mod tiden*, konsulteret d.28-2-22, <https://www.information.dk/2004/01/grundtvig-taber-tiden>.

⁹² Information, *Grundtvig taber mod tiden*.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Retsinformation, *Forslag til Lov om folkehøjskoler, husholdningsskoler, efterskoler og håndarbejdsskoler*, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200512L00221>.

vurdering af den enkelte elevs kompetencer, så de omfattede de sociale og personlige aspekter samt almene kompetencer.⁹⁵ Højskolerne indtager en rolle som en mellemstation inden det reelle uddannelsessystem, idet man gerne vil udvikle metoder til at beskrive den enkelte elevs kompetencer. Det skal forstås sådan, at højskolerne står stærkere, når de er enige om, hvad de vurderer på, men også at højskolerne kommer til at stå stærkere, og man anser deres arbejde for betydningsfuldt. For i et af forslagene lyder det, at man samarbejder med studievejlederen, så højskolerne skal kunne hjælpe de unge mennesker med en afklaring, men også oplysning, og det sker igennem livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse.⁹⁶ Men højskolerne skule være mere tydelige i deres beviser på, hvad det er, en elev tager med fra et ophold. Højskolerne får dermed en større rolle i samfundet og skal nu fungere sammen med andre styrelser. Det blev vedtaget i 2004 af Undervisningsministeriet, at højskolerne kunne tilbyde vejledning og dermed pålægger højskolerne en endnu større rolle i samfundet end hidtil.⁹⁷ Det gør, at højskolerne står stærkere, men også at flere unge kan se fordelene med et højskoleophold, nu hvor der er en sammenhæng med resten af uddannelsessystemet. Man kommer væk fra den forestilling, man havde i 70'erne og 80'erne, om at det var folk på dagpenge og et mellemstop for dem, der ikke vidste, hvad de ville. Med lovvedtagelsen blev der skabt en sammenhæng.

---

⁹⁵ Retsinformation, *Forslag til Lov om folkehøjskoler, husholdningsskoler, efterskoler og håndarbejdsskoler*, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200512L00221>.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Højskoleudvalget, *Vejledning af elever*, s.55.

Dannelsesidealets udvikling

Dannelsesbegrebet har ændret sig, men har det også ændret sig i højskolernes sammenhæng? Og hvordan har højskolerne tilpasset sig de ændrede forståelser af begrebet?

Dannelsesidealet har udviklet sig gennem tiden. I starten var der fokus på at skabe en national følelse, og i dag er det et nyt dannelsesideal, der er kommet til, nemlig bæredygtig dannelse. Begrebet dannelse optræder første gang i Højskoleloven fra 1942, og ved hver lov har dannelse været med. Der kom en højskolelov i 1892, 1942, 1970, 1993, 2000, 2006 og 2014. Hver lov afspejler forskellige aspekter af samfundet, og det samme gør dannelsesbegrebet.

Højskolelovene og dannelsesforestillingerne i samspil med samfundet

Er der en sammenhæng mellem dannelsesbegrebet og højskolernes udvikling? Og hvordan har man prioriteret dannelse i alle højskolelovene i de forskellige perioder?

I 1849 går vi i Danmark fra enevælde til demokrati. Folket fik medbestemmelse til demokratiet med Grundlovens indførelse. Men noget andet, der opstod i kølvandet på krigen i 1864, er en fællesskabsfølelse, i det Danmark blev nationalstat.⁹⁸ Man skulle stå sammen og værne omkring de danske værdier, og fællesskabet var vigtigt for folkestyret, tillidssamfundet og det kulturelle samfund. Et andet element, som var vigtigt for Grundtvig i forbindelse med den folkelige og nationale dannelse, var, at man talte på dansk og læste dansk – ikke latin, som det var på skolerne.⁹⁹ Grundtvig mente, at hvis man ikke talte sit modersmål, mistede man en del af menneskeligheden, og hvert folk eller person har en dannelsesopgave, som er med til at bidrage til samfundet.¹⁰⁰ Højskolerne skulle optimere forholdene for almuen til at tage del i demokratiet og få dannelse. På det daværende tidspunkt var undervisningen grundlaget for dannelse af menneskerne, og der er fag, som er mere dannende end andre, herunder historie.

a) Folkehøjskoler, der lægger hovedvægten på almindelig undervisning, b) Faghøjskoler, der giver et enkelt fag fremtrædende plads i den almindelige

⁹⁸ Korsgaard, *Kampen om lyset*, s.235.

⁹⁹ Kjærhus, Thue, *Grundtvig vs. nyhumanismen: Hvad er dannelse?*, konsulteret d.14-4-22, (Forskerzonen, 2015)
<https://videnskab.dk/kultur-samfund/grundtvig-vs-nyhumanismen-hvad-er-dannelse>.

¹⁰⁰ Ibid.

undervisning, dog at skolen ikke må give den for livstilling foreskrevet uddannelse eller forberede til nogen rettighedsgivende eksamen eller til optagelse på en eksamensskole.¹⁰¹

I bemærkningen til loven i 1892 er der beskrevet omkring *livssyn*. *Folkelige livssyn* defineres i loven som, at det bunder i en levende opfattelse og anerkendelse af de værdier, hvor folket har noget til fælles (historien), men det skal også forstås i en personlig sammenhæng.¹⁰² Der står meget specifik beskrevet, at undervisningen skal bygges på fædrelands- og verdenshistorie, og undervisningen skal være med til at give almindelig dannelse, men også faglig dannelse. Højskolen skulle hjælpe den enkelte elev med en personlig udvikling, hvor man skal være behjælpelig med at se på menneskelige og samfundsmæssige problemer og derigennem være med til at vække forståelse og skabe en interesse for det ukendte.¹⁰³ Dannelsessynet var, at man skulle værne om det danske, og have en forståelse for ens eget land. Det dannelsesarbejde, højskolerne varetog i slutningen af 1800-tallet, skulle være til egen fordel for eleven men også til *tjeneste for samfundet*.¹⁰⁴ For at højskolerne kunne opnå statsstøtte, skulle de tilbyde *almendannelse*, og med *almendannelse* mentes almen undervisning, som ikke sigter mod uddannelse eller erhverv eller afsluttes med en eksamen.

Bemærkningen til loven i 1942, som man kan se i Rigsdagstidende Tillæg 21 II 1941-42, nævner, at højskolerne skulle være en *personlighedsudvikling*, og lige med den vending vil jeg argumentere for, at man fra Folketingets side af erkender, at højskolerne kan noget specielt. Måske er det heller ikke helt tilfældigt med begrebet *personlighedsudvikling*. Loven blev vedtaget, imens Danmark var under tysk værnemagt, og i den sammenhæng var den nationale følelse vigtigere end tidligere. Men samtidigt var der mange unge, der skulle finde deres plads i samfundet, og en højskole vil være et godt bud. Med *personlighedsudvikling* sender man et signal til dem, der er i tvivl, og i loven argumenterer man for, at det kan være en hjælp med et højskoleophold.

Højskolerne går fra at være meget fokuseret på national dannelse til en mere demokratisk og medborgerskabsdannelse. Man ville danne befolkningen til en demokratisk forståelse af verden, men også til selv at tage del i verdensforståelsen. Rasmus Kolby Rahbek skriver i *Stedets pædagogik*

¹⁰¹ Rigsdagstidende Bilag B 1891-92, *Forslag til lov om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugskoler*, s.1564.

¹⁰² Rigsdagstidende Tillæg 21 II 1941-42, *Udvalgets Bemærkninger*, s.3335 – 3336.

¹⁰³ *Ibid.* s.3341-3342.

¹⁰⁴ *Ibid.* s.3343-3344.

omkring to udfordringer efter 2. verdenskrig. Det var særligt de grundtvigske højskoler, som blev udfordret.¹⁰⁵ Men man fandt det nødvendigt efter krigen at samle folk, og derfor begyndte fokussamfundet og menneskesynet. Selvom højskolerne efter krigen var klar over forandringerne grundet samfundet, mener Rahbek, at det var de færreste, der havde set, at forandringerne kom udefra, fra dem der gerne skulle bakke op om højskolerne, eleverne.¹⁰⁶ Eleverne kom ikke længere fra landet af, men folk fra byerne kom også på højskole, og de havde en anden tilgang, de kom ikke for at lære landbruget men noget mere konkret indhold. Dette skal muligvis ses i forbindelse med skoleloven fra 1958, hvor man satte nye standarder og krav til det danske skolevæsen. I loven står der beskrevet, hvordan man vil samle land og by, der skal ikke være forskel mellem undervisningen på landet og undervisningen i by. Derudover blev det muligt at supplere med en realafdeling, som varede tre år ekstra.¹⁰⁷ I forlængelsen af loven skulle højskolerne også tænke anderledes, nu tilbyder staten en længere skoledannelse, og noget man kan bruge til en uddannelse, men også at man afskaffede forskellen mellem land og by, derved havde de unge på landet ikke et større behov for oplysning end de unge i byerne. I 1970 var det 22% af eleverne på højskolerne, der var børn af landmænd, mens i 1950 var det 60%.¹⁰⁸ Der kom flere og flere højskoler til, højskolerne skulle rumme de unge mennesker, som kom fra land og by. På FFD's hjemmeside kan man se en oversigt over, hvor mange højskoler der er blevet oprettet siden 1970, og året 1971 var det år, der blev oprettet flest højskoler.¹⁰⁹

Den måde, den demokratiske dannelse blev udtrykt på højskolerne, var gennem debatter, samtaler og foredrag, og man krævede noget af de unge. Historie og litteratur blev på en måde nedprioriteret, fordi man begyndte at få en anden forståelse af demokrati. Den dannelse, der lå i den demokratiske forståelse, er, at højskolerne i højere grad skulle styrke elevernes egen holdning og forståelse af demokratiet.¹¹⁰ Den nationalfølelse, man havde før krigen, kan man også argumentere for, eksisterer efter krigen, fordi man gerne ville undgå, at der kom krig igen, dette lagde grundlaget for, at folk og især højskolerne så deres rolle som at give en demokratiske dannelse, for det var vigtig for

---

¹⁰⁵ Rahbek, *Stedets Pædagogik*, s.33.

¹⁰⁶ Ibid. s.32.

¹⁰⁷ Danmarkshistorien, *Bekendtgørelsen af Lov om folkeskolen, 18.juni 1958*, konsulteret d.29-2-22, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/bekendtgørelse-af-lov-om-folkeskolen-18-juni-1958/>.

¹⁰⁸ Thøgersen, Bjerrum & Gydesen, *Folkehøjskolerne i Danmark – Hvordan har de det?* s.38.

¹⁰⁹ Folkehøjskolernes Forening, *Antal højskoler*, konsulteret d.1-3-22, <https://ffd.dk/kommunikation/statistik-og-analyse/antal-hoejskoler>.

¹¹⁰ Rahbek, *Demokratiske dannelse*, s.23.

befolkningen at forstå, hvad der foregik, men også, at man ville forebygge.¹¹¹ Karsten Tuft har skrevet tidskriftet *Pædagogik – Opdragelse*, heri skriver han, at det er først i 1975, man begyndte at bruge demokrati i skolernes formålsparagraf.¹¹² Yderligere skriver Tuft, at det er i den politiske verden, man diskuterer demokrati, frihed og opdragelse, men i år 2000 kommer loven *Det repræsentative demokrati i uddannelsessystemet*. Formålet med loven var, at de unge skulle få en indsigt i demokratiet, så de kunne deltage aktivt i et demokratisk samfund.¹¹³ Det er samme ordlyd, der er beskrevet i Højskoleloven fra 2006, at man vil være med til at sikre, de unge kan deltage i debatten, noget der egentlig altid har været i fokus på højskolerne, at give de unge redskaber til at kunne være aktive samfundsborgere. I løbet af årene i starten af 00'erne skifter højskolerne karakter og skal finde sig til rette i en moderne verden. Derfor kan man godt undre sig over, at demokratisk dannelse ikke er med i loven i 2000, men der skal gå yderligere seks år, inden det bliver skrevet ind. Her skal man måske have in mente, som det er beskrevet, at højskolerne finder et nyt ståsted i samfundet, og derfor skulle man udforme, hvad det helt præcis er for en demokratisk dannelse, som højskolerne kan tilbyde. Det vidner måske også om, at man har givet højskoleudvalget tid til at tænke over, hvordan højskolerne bidrager til den demokratiske dannelse, for det er svært at definere, idet hver højskole arbejder forskelligt med begrebet. At det kommer med i loven vidner også om, at man tillægger højskoler lige så stor en rolle i demokratisk dannelse som uddannelsessystemet og anser deres faglighed vigtig. Ordet demokratisk dannelse kommer med ind i højskoleloven, hvilket også bevidner, at det moderne samfund definerer højskolernes rolle.

Et andet aspekt, man skal huske i dannelsens udvikling for højskolerne er, at det også er folk, som kommer fra byerne, og ikke kun landet, dette har også en del at sige, for inden skoleloven var det relevant med ekstra undervisning, men ikke længere, og højskolerne skal også imødekomme folk fra byen, og den dannelse, de ønsker, var muligvis ikke landbrug, men de vil prøve forskellige ting af, dette skal forstås i forlængelse af ungdomsoprøret.¹¹⁴

I 1968 var der et ungdomsoprør, og her viste de unge, at de gerne vil af med det gamle system; de vil have indflydelse, blive set, hørt og ikke for meget autoritært styre. Men ungdomsoprøret vil også gerne gøre op med atomkraft og have mere fokus på natur, vind- og solenergi, økologi, forurening,

---

¹¹¹ Korsgaard, *Strejftog i Højskolernes Idéhistorie*, s.42.

¹¹² Karsten, *Pædagogik – opdragelse*, s.95.

¹¹³ Retsinformation, *Forslag til Lov om ændring af forskellige love på Undervisningsministeriets område*, konsulteret d.20-3-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/199913L00098>.

¹¹⁴ Korsgaard, *Strejftog i Højskolernes Idéhistorie*, s.67.

kostpolitik samt friluftslivet. De vil have en dannelse indenfor de områder, som prægede verden, men også deres interesser.¹¹⁵ Højskolerne skulle til at omstrukturere deres dannelsessyn, da fokus ikke længere er det nationale perspektiv, og i forbindelse med at dannelsessynet ændrer sig, ændrer fagene sig også. De unge vil ikke have undervisning, men mere afprøve forskellige emner og eksperimenter og skabe en forståelse indenfor emnerne. Dannelsen, som højskolerne arbejder med, bliver drejet rundt, fordi nu er det ikke højskolerne, der bestemmer hvilken dannelse, men de unge. Det var ikke alle højskoler, som mente dette var det rigtige dannelsessyn, men den æstetiske dannelse er det, der præger dannelsesforståelse sammen med naturvidenskabelige dannelse. Naturvidenskabelige dannelse har været omdrejningspunktet for højskolerne siden 1870, og dengang var det landbrugsrelateret, og i 1970'erne var det meget med vind- og vandenergi og atomkraft, og man kan sige, at i dag er man endelig på en måde gået tilbage til det grundlæggende, fordi man har fokus på, hvordan man får mest ud af afgrøderne. Det er mere og mere blevet naturligt, at man sanker og selv kan gro egen grøntsager. Den naturvidenskabelige dannelse har rødder helt tilbage, men det er også en dannelse, der hele tiden er under forandring, fordi der sker noget hele tiden på det naturvidenskabelige område. Men kerne- og grundforståelse er noget, man stadig arbejder med på landets højskoler.

Højskolerne i 1970'erne og frem var for en bred del af befolkningen. Som det står skrevet i loven, så skulle der tilbydes en bred undervisning, og højskolen skulle være for alle samfundsklasser.¹¹⁶ Der kan man se ud fra loven, at tilgangen til højskolerne har ændret sig lidt, man finder det ret vigtigt at skrive, at højskolerne skal være for alle, og ikke en bestemt samfundsgruppe. Det betød, at højskolernes dannelsesgrundlag blev ændret lidt, for det skulle nu tilpasses de nye samfundsordner, det postindustrielle samfund. Højskolerne begyndte at vælge, hvad de gerne vil tilbyde på skolerne, men den historiske og folkelige dannelse beholdt man som grundlæggende værdier. I Folketingstidende Tillæg A II 1969-70, kan man se, at der flere gange bliver nævnt Grundtvig, og de grundlæggende værdier, han startede med at have for højskolerne, skulle afspejle sig i dannelsen og højskolernes arbejde.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Højskoleudvalget, *Naturvidenskabelige dannelse*, s.37.

¹¹⁶ Folketingstidende Tillæg A II 1969-70, *Lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler*, s.2203-2210.

¹¹⁷ Ibid.

Dannelsen, som højskolerne arbejder med, skal være for alle, og det demokratiske, medborgerskab, musik osv. er det, man vægter i dannelsen, folk er ikke taget på højskole for at få mere viden, men for en oplevelse. Dannelsesidealet efter krigen bliver et dannelsesideal, som skal styrke de unge, hvor grænser kan prøves af, men også at det skal være en oplevelse, og noget man vælger til af lyst. I den forlængelse kom Højskoleloven fra 1993 med begrebet *samvær*. Ordet, og hvad der helt præcis menes med det, bliver ikke defineret, men man sætter samvær i forbindelse med dannelsen. Samvær kom med i loven, fordi udvalget mente, at fællesskabet er en del af et højskoleophold, men også at samvær skaber et særligt læringsmiljø for eleverne, som er med til at udvikle og understøtte det enkelte individ i deres dannelse.¹¹⁸ Derved er det noget af den dannelse, man får med videre gennem samvær og fællesskabet, som styrker dannelsesidealet. Højskolerne har altid haft fokus på fællesskabet, men man mener nu, at samværet er med til at hjælpe på undervisningen og dannelsen, der sker på højskolerne.

I Højskoleloven fra 2006 kommer begrebet *demokratisk dannelse*, som skal være med til at modernisere højskolebevægelsen endnu mere.

Tilbyder undervisning og samvær på kurser, hvis hovedsigte er livsoplysning, folkelig oplysning og demokratiske dannelse, og som er godkendt af undervisningsministeren til tilskud og Kurser på folkehøjskoler tilrettelægges med henblik på at øge elevernes almene, faglige og personlige kvalifikationer.¹¹⁹

I loven er der tre begreber, som man skal bemærke, og det gælder særligt *demokratisk dannelse*, som ikke er blevet nævnt tidligere i de andre love. Men også livsoplysning og folkelig oplysning får en lidt anden betydning, end de tidligere har haft, hvilket man kan se i rapporten fra Højskoleudvalget 2005. Her skriver de, at man skal se på ordene igen, da de har ændret betydning; sagt med andre ord skal de moderniseres, ligesom samfundet bliver det. Loven og retningslinjerne for højskolerne skal følge med samfundet. I rapporten fra højskoleudvalget skriver de også, at der er tre former for dannelse, som skal uddybes: Udover *demokratisk dannelse* er det *naturvidenskabelig dannelse* og

---

¹¹⁸ Retsinformation, *Forslag til Lov om folkehøjskoler, husholdningsskoler, efterskoler og håndarbejdsskoler*, konsulteret d.19-1-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/199912L00160>.

¹¹⁹ Rahbek, *Demokratiske dannelse*, s.33.

æstetisk dannelse.¹²⁰ Siden 1870 har man haft fokus på den naturvidenskabelige dannelse som værende en del af den folkelige dannelse.

*Den borger, der ikke har et minimum af naturvidenskabelig dannelse, vil i stigende grad føle sig hægtet af samfundsudviklingen. Det kan medføre marginalisering og resultere i et demokratisk problem. Kendskab til naturvidenskab bør derfor betragtes som en selvfølgelig del af et moderne dannelsesbegreb.*¹²¹

En af de forandringer, som højskolerne har skullet tage til sig, er den bæredygtige bevægelse. Hvis man gerne vil tiltrække unge, er undervisning i bæredygtighed et godt tilbud. Ligesom i 70'erne, hvor man hørte om og blev præget af ungdomsoprøret, kan man sige, at klimabevægelsen er det nye ungdomsoprør. Det er det, de unge vil have, og det, de har fokus på, og det er for fremtiden, at man tænker bæredygtigt. Derfor oprettede FFD i 2015 en pulje, som højskolerne kunne gøre brug af. Det var en bæredygtighedsstrategi, som skulle være med til at opprioritere indsatsen omkring bæredygtig dannelse på højskolerne.¹²² I den sammenhæng kom begrebet bæredygtig dannelse i fokus, hvilket er et begreb, højskolerne selv bruger, og, som de mener, er noget, de videregiver under opholdet. I 2016 ansætter FFD en koordinator, som skal sikre, at alle højskoler når deres mål omkring bæredygtighed. Idet det er et stort emne, som også er kommet for at blive, kan det være en ulempe for de højskoler, som ikke tænker bæredygtighed ind i deres værdigrundlag. Hvordan højskolerne er bæredygtige, og i hvilket omfang, er forskelligt, men mange tilbyder det som et fag, der bliver undervist i, mens andre har temadage med det i fokus, og nogle tænker det ind i madlavningen osv. Der er mange måder at gøre det på, men det er helt sikkert højskolernes nye rolle at give en oplysning omkring klima og bæredygtighed. Bæredygtighedsdannelse er måske noget, der kommer med i den nye højskolelov engang.¹²³ Højskolernes opgave har altid været at oplyse og ruste de unge mennesker til samfundet. Man kan trække en parallel fra 1844, hvor bønderne skulle have oplysning, så de kunne begå sig i et demokrati, til i dag, hvor man skal kunne begå sig i klimakampen og være bæredygtig. For at gøre det lettere at navigere rundt i som højskole lancerede FFD i 2018 et bæredygtighedsnetværk, som

---

¹²⁰ Højskoleudvalget, *Naturvidenskabelige dannelse*, s.36.

¹²¹ *Ibid.* s.37.

¹²² Folkehøjskolernes Forening, *FFD's bæredygtighedsstrategi*, konsulteret d.2-3-22, <https://ffd.dk/indsatsomraader/baeredygtighed/ffds-baeredygtighedsstrategi>.

¹²³ Folkehøjskolernes Forening, *Bæredygtighed*, konsulteret d.2-3-22, <https://ffd.dk/indsatsomraader/baeredygtighed>.

højskolerne kan blive medlem af.¹²⁴ Det er den meste markante og populærere tendens, der er for højskolebevægelsen på nuværende tidspunkt. Det giver mening at have fokus på klimaet. Den nye generation har en forståelse, som er en naturlig del af deres hverdag, da man i folkeskolen allerede arbejder med bæredygtighed, samt generelt i samfundet, f.eks. med affaldssortering. I 2019 var der 13 højskoler, som var medlem af Bæredygtighedsnetværk, og med tiden vil der helt sikkert komme flere til. I hvilket omfang er forskelligt fra højskole til højskole, og derfor vil man også kunne se forskellige udsving i, hvor meget højskolerne lægger i bæredygtigheden.

FFD skriver selv på deres hjemmeside, at den dannelse, de giver med videre, er, så eleverne bliver bedre medborgere. FFD mener selv, de har en unik mulighed for at videregive bæredygtig dannelse.¹²⁵ Hvis man går op i bæredygtighed, kan man vælge de højskoler, som sætter det højt på deres dagsorden. Højskolerne har en unik mulighed for at videregive oplysning, men er også et sted, hvor de unge kan fordybe sig og diskutere klimaet og bæredygtigheden med hinanden. Men omvendt forholder det sig med de højskoler, som er med i det bæredygtige netværk, som FFD står bag. Her er der en del forpligtelser og krav, man skal kunne leve op til, hvis man gerne vil kunne videregive en bæredygtig dannelse, og det kræver en omstilling af hele højskolen. Det, at det kræver en del omstilling af højskolen, er muligvis også en af grundene til, at der indtil videre kun er 31 højskoler, som er medlem, hvilket er ca. halvdelen af alle højskoler i Danmark.¹²⁶

FFD har opstillet fire tilgange, som højskolen kan have til den bæredygtige omstilling: *pædagogisk, huset og bygninger, kost og non-food, internt*.¹²⁷ Bæredygtig dannelse er noget, der er kommet for at blive. Men bæredygtig dannelse kan være mange ting, og hvordan, man griber det an, kan være meget forskelligt, derfor skal højskolerne i deres branding også være endnu tydeligere i forhold til, hvordan de definerer bæredygtig dannelse. I 2021 igangsattes Udviklingsprojekt Bæredygtig Dannelse (UBD), og det har til formål at definere bæredygtig dannelse på højskolerne gennem den pædagogik og det dannelsesformål, som højskolerne har. Det skal være med til at styrke højskolernes arbejde, så det er en fælles forståelse inden for højskoleverdenen. Om dette kan opnås er endnu uvist, fordi man kan drage en parallel til begrebet demokratisk dannelse. Her er der heller ikke en endelig definition

---

¹²⁴ Folkehøjskolernes Forening, *Højskolernes BæredygtighedsNetværk*, konsulteret d.2-3-22, <https://ffd.dk/indsatsomraader/baeredygtighed/hoejskolernes-baeredygtighedsnetvaerk>.

¹²⁵ Folkehøjskolernes Forening, *Bæredygtighed*.

¹²⁶ Folkehøjskolernes Forening, *Højskolernes BæredygtighedsNetværk*.

¹²⁷ Ibid.

på, hvad man forventer af højskolerne; måske fordi begge begreber hele tiden er under udvikling. Men samtidigt kan man også argumentere for, at demokratisk dannelse og bæredygtig dannelse er noget af det samme. Hvis man antager, at demokratisk dannelse skal gøre en til en bedre medborger og tage aktivt del i samfundet, er det det samme med bæredygtig dannelse. Man skal dannes til at forstå verden og samfundet, og hvordan man kan være med til at hjælpe og forstå den store problematik, der er på nuværende tidspunkt.

Om højskolerne har en bedre mulighed for at give en bæredygtig dannelse end resten af uddannelsessystemet skal man have fat på det pædagogiske arbejde, som højskolerne kan, for at forstå. Det pædagogiske arbejde kaldes UBAK.¹²⁸ Leo Komischke-Konnerup mener, at det er gennem den pædagogiske forståelse, at højskolen er med til at skabe en forståelse. Den enkelte elev bliver udfordret gennem undervisning, og automatisk bliver eleverne tvunget til at skulle træffe et valg. Når det kommer til den bæredygtige forståelse, så kræver det nogle valg, i forhold til hvad ens egen rolle skal være. Her kan højskolerne komme med forslag, enten gennem undervisningen eller foredrag og præsentere eleverne for forskellige tiltag, så de på den måde kan blive bedre medborgere og viderebringe budskabet.¹²⁹ Et af de dilemmaer, som vil opstå med den bæredygtige dannelse, er, om det er i fællesskab eller individuelt, det skal foregå. For når fokus er på bæredygtighed, vil der opstå dilemmaer og frustrationer, men Nana Gerstrøm Alsted påpeger, at det netop er der, dannelse sker. I dilemmaerne er der, man lærer.¹³⁰

Det pædagogiske og dannelsesarbejdet på højskolerne

Hvilken pædagogik, der bliver brugt på højskolerne, kan være svært at beskrive, men Rasmus Kolby Rahbek og Jonas Møller udkom i 2015 med bogen *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*. Her bliver der skrevet om, hvilken pædagogik der bliver brugt på højskolerne, og denne sættes i forbindelse med begrebet livsoplysning, som det er beskrevet i loven, at højskolerne arbejder med. Men som man kan se i bogen, er der mange bud på, hvad højskolepædagogik er, fordi hver højskole arbejder med det på deres egen måde.¹³¹ Men de kommer med et par enkelte nedslag i

---

¹²⁸ Folkehøjskolernes Forening, UBAK, konsulteret d.3-5-22, <https://ffd.dk/hojskolepaedagogik/ubak>.

¹²⁹ Leo, Komischke-Konnerup, Leo, *Bliv dig selv bog*, (Højskolerne, 1.udgaave, 1.oplag, 2020), s.15.

¹³⁰ Alsted, Nana Gerstrøm, Tag ansvar, *Bæredygtig dannelse er træls og bøvl*, (Højskolerne, 1.udgaave, 1.oplag, 2019), s.49.

¹³¹ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.247.

forståelsen af højskolepædagogik, og hvad det er, som gør læringen på højskolerne unik, og hvilken dannelse det kan give eleverne. Højskolepædagogikken inddeler forfatterne i to afsnit. *De pædagogiske vilkår* dækker begreberne: *fællesskab, personlig udvikling, struktur - rammer og frihed*. Det andet afsnit er *den pædagogiske praksis*, som dækker over begreberne: *faglighed, læring mellem elever, engagement og indirekte pædagogik*.

Fællesskabet bliver nævnt som det unikke for højskolerne og her kan man referere tilbage til indledningen med beskrivelsen af *Drengene fra Angora*-sangen; fællesskabet er det, der betyder noget i sangen og er det bærende element. Fællesskabet er en retning, som er vigtig for de pædagogiske ambitioner og den læring, der er i et forpligtende fællesskab, som igen er afgørende for højskolens forståelse af elevernes dannelse og sammenkoblingen til livsoplysning.¹³² Fællesskabet er noget, der har været på højskolerne lige siden starten, og som Rahbek og Møller skriver, så er fællesskabet det, eleverne lærer på højskolerne. Man lærer at indgå i et fællesskab, men det er også gennem fællesskabet, man lærer at få tilført ny viden. Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) mente, erfaring var vigtig, og i fællesskabet vil man dele erfaring af forskellig karakter, men pointen er, at fællesskabet giver en erfaring senere hen, når man indgår i fællesskab, men også når man fører en dialog og derved udveksler sin egen erfaring, hvilket alt sammen bidrager til dannelsen og læringen.¹³³ Fællesskabet er noget, man hele tiden skal begå sig i; der er mange former for fællesskab, og det er endnu mere væsentligt at kunne begå sig i et fællesskab med den verdensudviklingen der er. Gennem årene er man blevet meget individualiseret, og man skal sikre sig selv først for derefter at tænke på andre. Det er sat groft op, og det er ikke altid sådan det udformer sig. Rahbek og Møller påpeger også, at fællesskabet kan være svært, og nogle gange vil det give udfordringer, og udfordringerne vil højskolerne kunne hjælpe med. Men de udfordringer kan også klares i fællesskabet, fordi man hjælper hinanden.¹³⁴

Personudviklingen sætter Rahbek og Møller i forlængelse af læring og dannelse.¹³⁵ Man udvikler sig, idet man lærer noget nyt. Dette er ikke noget nyt. Som det blev forklaret i forrige afsnit, så har man altid set dannelsen gennem undervisningen, og man udvikler sig som person. Når man får oplysning,

---

¹³² Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.40.

¹³³ Korsgaard, Ove, Lakhmi Sigurdson, Keld Skovmand, *Medborgerskab – skolens nye dannelsesopgave*, (Religionspædagogiske Forlag, 2.udgave, 2008) s.55.

¹³⁴ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.57.

¹³⁵ *Ibid.* s.59.

så forstår man generelt tingene bedre, og det giver en forståelse for, hvorfor samfundet er, som det er. Derfor kan man se en linje fraskoleloven fra 1814, hvor man sikrede alle børn skolegang, til højskolernes forståelse af læring og dannelse. For Rahbek og Møller har højskolerne mere fokus på personudvikling frem for dannelse, og det stemmer overens med den udvikling, man så med højskolerne fra 80'erne af, og den moderne højskole, der opstod i 00'erne. Det skal forstås i sammenhæng med, at højskolerne kunne give point til kvote-2, og senere hen fik højskoler en rolle i forbindelse med uddannelsessystemet, idet de kunne vejlede de unge mennesker. Den dannelse, højskolerne kan videregive, er en dannelse, man anser for noget unikt. I 2018 udkom der en artikel i Kristeligt Dagblad, som havde titlen: *Fagfolk: Et højskoleophold på ansøgningen til job og studie er et plus*.¹³⁶ En af de ting, som Pernille Kindtler påpeger, er, at de sociale kompetencer, man tilegner sig på et højskoleophold, er noget, man vægter højt i udvælgelsen i kvote-2 processen, når højskoler står beskrevet på cv'et. Man lærer at indgå i et samarbejde med andre mennesker, men den viden, man får, kan være en specifik viden i forhold til den linje, man er på, og den viden skal man kunne gøre tydelig i en ansøgning. Daniel Bell, som arbejder indenfor rekrutteringen af unge studerende til jobs, skriver, at virksomhederne lægger meget vægt på et højskoleophold, fordi ofte har man haft en selvudvikling og prøvet nogle udfordringer af gennem et ophold.¹³⁷ Lene Tanggaard har beskrevet den dannelse, der sker på højskolerne, men også den forskel, der er på dannelse mellem uddannelsessektoren og højskolerne i bogen *Lær af lyst*. Som titlen anfører, så mener Tanggaard, at man tager på højskole af flere forskellige grunde, men også fordi man har lysten til at lære noget nyt. Hun sætter det i kontrast til uddannelsessektoren, hvor man får karakterer hele tiden og skal vurderes for det, man kan præstere. Der mener Tanggaard, at man nogle gange vil opleve, at man ikke lærer af lyst, men af pligt, fordi karaktererne er afgørende for, om man evt. kan komme på universitetet.¹³⁸ Tanggaard mener, at man sagtens kan lære noget, uden at der behøves at være en form for feedback, eller man skal kunne bevise, at man har forstået budskabet. Dannelsen opstår, når man finder sin rolle i fællesskabet, og man kaster sig ud i noget, som man ikke kender til, for derved at opdage ens egne grænser, og der finder dannelsen sted.¹³⁹ Højskolen giver plads til fordybelse og er ikke fast pensum, man skal følge, og det kan have sine fordele, forstået på den måde, at man lærer af *lyst*, fordi man

---

¹³⁶ Yskes, Elisabeth, *Fagfolk: Et højskoleophold på ansøgningen til job og studie er et plus*, (19-10-18) konsulteret d.7-3-22, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/importfallback/et-hoejskoleophold-paa-ansoegningen-til-job-og-studie-er-et-plus>.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Birkelund, Regner, *Lær af lyst bog*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2019), s.16&17.

¹³⁹ Ibid.

selv har valgt højskolen og er derfor mere åben for læringen, dannelsen og aspekterne af undervisningen.

Komischke-Konnerup beskriver den menneskelige pædagogik, der er til stede under et højskoleophold. Under opholdet skabes der en relation mellem lærer og elev, dette skyldes, at man er sammen om alt, måltider, rengøring, weekender, aftener osv. Dette bekræfter Anja Rykind også, at man lader sig påvirke af hinanden, begge parter har noget unikt at byde ind med, og derved hjælper eller deler man erfaring. Dvs. at det ikke behøver at være lærerne, der er ”på” under et højskoleophold, eleverne er lige så meget på banen og skal tage del i undervisningen. Komischke-Konnerup peger på, at hvis man tager udgangspunkt i *dannelsesorienteret almenpædagogisk*, så bliver det klart, at højskolens undervisning og den praktiske hverdag er to ting, der hænger sammen, men det eneste, man forstår som pædagogisk, er undervisningen, men her skal man huske, at det, der sker rundt om en, er lige så vigtigt.¹⁴⁰ Højskolernes pædagogiske praksis er, når man udover undervisningen får oplyst forskellige ting, hvilket kan ske ved en morgensamling, hvor der er en fortælling til sangen, som skal synges, foredrag, oplæg for forskellige lærere/elever osv.¹⁴¹ Dannelseselementet sker, når eleverne har en frihed, og dannelsen bliver til gennem et kulturelt møde, og pædagogikken er i den sammenhæng vigtig.¹⁴² *Mennesket er et lærende væsen, der lærer uanset hvad. Derfor har mennesket også mulighed for at danne sig som frit at involvere sig i en enhver form for aktiviteter, (=) at de opfodrer mennesket til selv at medvirke som praktisk handlende og tænkende, dannelse åbne og selvbestemmende væsner.*¹⁴³ Komischke-Konnerup argumenterer for, at ud fra en almenpædagogisk betragtning er mennesket altid åben for dannelse, hvor man kan danne sig ved at være åben over for forskellige tiltag.¹⁴⁴ Når man er på en højskole, vil man sammen med de andre danne sig en forestilling om, hvordan det er at leve livet, hvilket sker ved, at man skal forholde sig til den viden, man får oplyst, og integrationen med andre mennesker - man kan sige, som det er beskrevet i Højskoleloven fra 2006 - samvær er det vigtige her. Det er gennem samværet med de andre, man får andre input til sit eget liv. Rahbek mener, at det pædagogiske arbejde smelter sammen gennem den faglige undervisning og det sociale samvær.¹⁴⁵ Det skyldes, at man er fælles om - er med til - at få

---

¹⁴⁰ Komischke-Konnerup, Leo, *Bliv dig selv bog*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2020), s.5.

¹⁴¹ Ibid. s.9.

¹⁴² Ibid. s.10.

¹⁴³ Ibid. s.11.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Rahbek, Kolby Rasmus, *Lev sammen*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2020), s.5.

højskoleopholdet til at fungere – f.eks. undervisningen, måltiderne, aftenvagterne, weekendvagterne osv. Det er en del af det pædagogiske arbejde, som højskolen laver. *Eleverne opfatter miljøet på højskolen som præget af en anden pædagogisk tilgang og nogle andre værdier, end de har været vant til.*¹⁴⁶

Johan Lövgren har beskrevet den læring, der sker på højskolerne i *Lær sammen*. Det, han hæfter sig ved omkring læringen, er fællesskabet og samværet med andre, igen er fællesskabet noget, det grundlæggende for det pædagogiske, læring som i sidste ende er med til at give dannelsen. Dannelse sker, fordi der bliver gået mere i dybden med oplysningen og viden, og man ikke skal til en eksamen i stoffet, så kan man mere suge viden til sig og vælge undervisningen til, fordi man har lyst.

Højskolen er også et sted, hvor man får skubbet sine personlige grænser, fordi det foregår i et fællesskab. De udfordringer, man møder under et højskoleophold, er udfordringer knyttet til sociale grænser. Men noget andet, som Lövgren pointerer, er det område, der omhandler forståelse og empati over for en fremmed person, som kommer med en anden baggrund, hvilket Lövgren kalder grænseoverskridende erfaring.¹⁴⁷ Ved at eleverne bliver introduceret til forskellige problemstillinger, træder eleverne ind i en proces, hvor de ville identificere eller ikke- identificere sig med de tilknyttede fællesskaber.¹⁴⁸ Højskolen giver en frihed for eleverne til at deltage, og man kan finde sin egen identitet gennem fællesskab, hvilket er noget, som den pædagogiske læring kan hjælpe med, og det er også det, der gør højskolerne unikke. Man er i en proces, og processen vil foregå i fællesskabet, hvor man vil møde en modsætning til en selv måske, men det er alt sammen med til at videreudvikle personen. Lærernes rolle vil hele tiden være at være den, der igangsætter processen.

---

¹⁴⁶ Rahbek, Kolby Rasmus, *Lev sammen*, s.12.

¹⁴⁷ Lövgren, Johan, *Lær sammen*, (Højskolerne, 1.udgaave, 1.oplag, 2020), s.15.

¹⁴⁸ *Ibid.* s.16.

Dannelsesforestilling mellem teori og praksis

Hvordan arbejder Rødding Højskole med dannelsesbegrebet? Har det været den samme grundforståelse gennem årene? Og hvilke udfordringer har Rødding Højskole haft?

Hvordan højskolerne forstår og arbejder med dannelse kan være meget forskelligt. I Højskoleloven står der ikke præcist, hvordan man definerer demokratisk dannelse eller livsoplysning. Dette giver derfor højskolerne frie rammer til deres egen fortolkning og til at få det til at passe ind i deres dagligdag. Derfor omfattede spørgsmålene, der blev stillet til Anja Rykind, også, hvordan de tolker dannelse på Rødding Højskole, og hvordan der arbejdes med det. Derfor vil afsnittet være en analyse af Anja Rykinds svar.

Højskolernes rolle bliver beskrevet i Lov om Folkehøjskoler, som dikterer, at hovedsigtet er, at højskolerne er *livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse*.¹⁴⁹ Rapporten, der kom op til højskoleloven, gav ikke et konkret bud på, hvad begreberne dækker over, hvilket giver en vis frihed for højskolerne til at lave deres egen tolkning, og de kan arbejde med begreberne, som de vil. I hovedsigtet kan man se en klar linje tilbage til Grundtvig og hans forståelse af skolen, der er en tradition forbundet med livsoplysning og folkelig oplysning. Demokratisk dannelse er et moderne ord, men det skal man forstå i forlængelse af folkeskolerne og uddannelsessektoren, hvor der er kommet mere og mere fokus på den demokratiske forståelse. Højskoleudvalget skrev i rapporten, at de anbefalede, man udvidede hovedsigtet. Hvor det før var folkelig oplysning, er det på nuværende tidspunkt: *livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse*. Begrundelsen var, at det vil være mere tydeligt, hvilken rolle højskolerne spiller i samfundet, men højskolerne ville også bevare de klassiske højskolebegreber.¹⁵⁰ Udvalget mente, at alle tre begreber overlapper hinanden, og det står også skrevet, at de ikke ønskede at komme med direkte retningslinjer til, hvordan højskolerne skal arbejde med dem, men højskolerne skal kunne dokumentere, at retningslinjerne følges i deres undervisning.

---

¹⁴⁹ Folketingstidende A, *Forslag til Lov om folkehøjskoler*, konsulteret d.18-1-22, https://www.folketingstidende.dk/samling/20131/lovforslag/L21/20131_L21_som_fremsat.pdf.

¹⁵⁰ Højskoleudvalget, *Hovedsigtet*, s.51.

Udvalget er enige i, at folkelig oplysning fortsat rummer så store kvaliteter, at det skal fastholdes. Forholdet mellem folk, nation, stat og statslige fællesskaber har ændret sig markant i de seneste år. Det bevirker, at begreber som folk og folkelig ikke sprogligt er tilstrækkelig dækkende for, hvad der er folkehøjskolens opgave. Derfor finder et flertal i udvalget, at der kan være behov for, at der bruges flere ord og begreber i hovedsigtet.¹⁵¹

På side 51 i højskolerapporten står der, at *livsoplysning ligger i forlængelse af den bestående oplysningstradition inden for de frie skoler.*¹⁵² Så det moderne kommer med ind i hovedsigtet, men samtidigt vil man gerne holde fast i højskoletraditionerne.

Hvordan rapporten forstår begreberne er kort skitseret i afsnittet *begrebsdefinitionen*, men livsoplysning er et overbegreb, men det er også det begreb, der trækker trådene tilbage til Grundtvig.

Ved folkelig oplysning bliver fællesskabet inddraget, men højskolerne skal også lave et oplysningsarbejde, som evt. kan ske gennem debatter.¹⁵³ I begrebet er det mere fællesskabet, der er i fokus, idet der ikke bliver nævnt så meget om det folkelige, eller hvad der menes med folkelig dannelse. Demokratisk dannelse kan i nogen grad dække over folkelig oplysning, idet man gerne her vil gøre folk til gode medborgere. Begrebet bliver delt op i to dele: *demokrati* der giver en samfundsdannelse, og *dannelse* er i den sammenhæng selvdannende.¹⁵⁴

Interview med Anja Rykind

Rødding Højskoles dannelse kan ses som en blanding mellem erfaring, handling og faglig praksis. Der er en blanding mellem livsoplysning, demokratisk dannelse, kulturel dannelse og folkelig oplysning. Den faglige dannelse sker gennem undervisning, og demokratisk og faglig dannelse samt livsoplysning er en del af folkelig oplysning. De forskellige dannelseskategorier går ind over hinanden, og derfor kan man ikke sige, at højskolerne arbejde er 1:1 med forståelsen i højskoleloven.

---

¹⁵¹ Højskoleudvalget, *Hovedsigtet*, s.50.

¹⁵² *Ibid.* s.51.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

I 1993 kom begrebet samvær med i loven, og samvær minder om begrebet fællesskab, idet man er sammen med andre mennesker og skal indgå i en social konstruktion. Samvær beskrives som; rutineopgaver, måltider, socialt samvær mellem elever og lærere.¹⁵⁵ Det er også en af de ting, som Anja Rykind lægger meget vægt på i interviewet, da hun mener, at det er det vigtigste for Rødding Højskole.¹⁵⁶ Fællesskab indgår i Rødding Højskoles forståelse af dannelse, fordi dannelsen sker, når eleverne lærer, når de får lov til at have styringen over noget, f.eks. et projekt, og derved tager de et ansvar. Men en af de pointer, som Anja Rykind påpeger, og som er meget væsentlig, er, at dannelsen på højskolen kun sker, hvis eleverne selv opsøger den og vil det. Anja Rykind tillægger fællesskabet en stor betydning og betegner det som noget meget afgørende. Det lægger sig op ad Komischke-Konnerups teori omkring, hvornår og hvordan dannelse sker. Komischke-Konnerup beskriver fællesskabet som en menneskelig pædagogik, fordi man bliver påvirket fra alle vinkler. Anja Rykind lagde vægt på, at eleverne vil få påvirkninger fra alle medarbejdere, men de skal også tage del i systemet på højskolen og opleve den forpligtelse, man har over for andre. Men samtidig vil eleverne også kunne mærke de konsekvenser, der er, hvis man ikke lever op til forpligtelserne eller deltager i højskolelivet. Komischke-Konnerup mener, at undervisningen er lige så vigtig som det sociale og de andre færdigheder, man får under et ophold, men i min samtale med Anja Rykind lagde hun ikke så meget vægt på undervisningen.¹⁵⁷ Undervisningen er en stor del af et højskoleophold, og hun mener også, at det er vigtigt, men som hun pointerer, så er undervisningen en del, lærerne står for, men eleverne skal også på banen og være bidragsydere. Førhen var der en tendens til, at de unge, som kom på højskolen, havde et direkte mål om at komme ind på en specifik uddannelse eller bestå optagelsesprøven i journalistik. Men når man kun har fokus på, hvilket udbytte man får af undervisningen, glemmer man alt det andet. For undervisningen er en lille brøkdel af et højskoleophold, de elever, der har meget fokus på undervisningen, glemmer fællesskabet, og det kan være et problem, ifølge Anja Rykind.¹⁵⁸ Men udover, at eleverne kan have klare forventninger til undervisningen, har de også klare forventninger til hele opholdet, og de vil gerne have lidt af det hele, og der skal man lære at acceptere, at det ikke er muligt, og det kan være svært for nogle at acceptere. At eleverne har den holdning er muligvis begrundet med en påvirkning fra samfundet. Vi lever i en

---

¹⁵⁵ Retsinformation, *Vejledning om undervisningen på folkehøjskoler*, konsulteret d.29-4-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2015/11542>.

¹⁵⁶ Retsinformation, *Forslag til Lov om folkehøjskoler, husholdningsskoler, efterskoler og håndarbejdsskoler*, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200512L00221>.

¹⁵⁷ Komischke-Konnerup, *Bliv dig selv bog*, s.9.

¹⁵⁸ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.1.

kultur, hvor det er muligt at få alt grundet globaliseringen, og når man så tager på højskole, tager man den indstilling med sig. Man glemmer, at man tager på højskole for at opleve noget andet og komme væk, og det kan være et problem, at eleverne er blevet så individualistiske, at de sætter sig selv først. Her mener Anja Rykind, at højskolerne har en forpligtelse over for de unges dannelse og må sætte en stopper for det, men også forklare, at sådan fungerer tingene ikke og slet ikke hverdagslivet, som højskolerne skal gøre dem klar til, det er en del af deres dannelse.

Fællesskabet gør, at man kan eksperimentere, giver et frirum, læringsrum – nogle gange kan det blive romaniseret i fortællingen omkring fællesskabet på højskolerne, med at alt er fryd i et fællesskab. Det er ikke virkeligheden, det er ikke altid, et fællesskab kan fungere. Men fællesskabet på en højskole er dog anderledes fra andre fællesskaber, fordi det er ansigt til ansigt ved højskolens fællesskab. Det unikke ved højskolernes fællesskab er, at det ikke er baseret på registrering, aktiv deltagelse, kontrol, men mere på opmærksomhed, tillid og åbenhed, fællesskabet bliver konstrueret på frivillighed og motivation.¹⁵⁹ Det kan have en betydning for modtagelsen af undervisningen og dannelsen af eleverne. Det er hele drivkraften på højskolen, der er en forpligtelse, og ansvaret er en del af fællesskabets præmisser. Men omvendt kan fællesskabet også være ret svært under et højskoleophold, for hvem skal tage initiativ, og når der er en forpligtelse til at være med hele tiden, hvornår er det så ”okay” at trække sig fra fællesskabet? Det var ikke en problemstilling, som Anja Rykind påpegede, men noget der helt naturligt vil opstå. Her skal højskolen, som Anja Rykind også selv snakkede om, sætte rammerne, og i de rammer skal der være plads til alle, og skolen må tage højde for, at der ikke er to elevhold, som er ens. Men de højskoler, som har internationale elever, kan fællesskabet være svært, idet de elever skal lære at begå sig i den danske kultur. Det kan derfor være svært for de internationale elever at blive en del af fællesskabet og integreres med de andre elever. Derfor kan man stille spørgsmålet: hvem er ansvarlig for fællesskabet? Skoler der sætter rammerne og retningslinjerne, lærerne der arbejder indenfor skolens retningslinjer, eleverne selv? Eleverne har på den ene side valgt højskolen ved at indgå i et fællesskab, men eleverne ved også, at det faglige udbytte ikke er så højt som andre steder. Men fællesskabet fremhæves som værende det vigtige for et ophold. Men hvis man ikke kan finde sig til rette i de rammer, skolen har opstillet, bliver fællesskabet svært og kan give udfordringer. Rødding Højskole gør i starten en dyd ud af at forklare, hvad et fællesskab betyder, hvad det vil sige at indgå i et fællesskab – fællesskabet er det bærende for opholdet, men

---

¹⁵⁹ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.41.

skolen lægger også vægt på, hvad de forventer af eleverne.¹⁶⁰ Højskolerne indretter sig lidt efter fællesskabet, og det bliver den pædagogiske fremgangsmåde, og derefter tænker man undervisning ind i fællesskabet. Fællesskabet på højskolen vil have en betydning og indflydelse på undervisningen. Derfor vægter Rødding Højskole fællesskabet højt, for hvis det ikke fungerer, kan det have en afgørende betydning for fagligheden i undervisningen, som eleverne modtager. Men følelsen af at høre til et fællesskab har også den effekt, at eleverne vil aggregere sig mere i undervisningen og skolens yderligere formål. Det kan gøre, at eleverne føler sig trygge og gerne vil og tør bidrage – og man vil automatiske tolerere hinanden bedre, når man kender hinanden og også ved, at man skal se hinanden resten af dagen, og derved vil man opbygge en bedre forståelse for hinanden.¹⁶¹ Udfordringerne, der her kan opstå, er, hvis eleverne ikke kan aflæse eller forstå at indordne sig de rammer, som højskolen opstiller. Men fællesskabet har en afgørende betydning for dannelse.¹⁶²

For at en hverdag kan lykkes på højskolerne, er kodeordet planlægning og struktur, det er også en af de ting, som Anja Rykind fremhæver.¹⁶³ Men idet skolen gerne vil have, at eleverne deltager i planlægningen og strukturen over hverdagen, er det er lidt paradoksalt, fordi skolen og lærerne allerede har fastlagt strukturen osv. Der vil eleverne ikke have meget indflydelse på strukturen og rammerne, men eleverne vil mere udfylde rammerne, og der vil eleverne have lidt indflydelse. Men elevernes indflydelse er præget af reglerne, som skolen har fastlagt, men eleverne kan præge det lidt i deres retning. Det skal forstås, som at eleverne styrer festerne og weekendture – eleverne kan planlægge og strukturere fritiden, men igen vil skolen være med ind over. Skolen har planlægning af de store ting, som fællesmøde, sangtime, undervisning og meget mere. Men Anja Rykind påpeger i interviewet, at de giver eleverne en frihed og indflydelse. Det kan diskuteres, for på en eller anden måde vil skolen hele tiden være med til at afgøre, om det kan lade sig gøre – fordi eleverne skal overholde deres regler.¹⁶⁴ Så når Anja Rykind mener, at eleverne selv vælger, hvad der skal være i fællesskabet, og hvad fællesskabet skal gøre, er det ikke altid muligt, fordi, som hun selv pointerede op til flere gange i interviewet, så vurderer de som skole hele tiden, hvad der er godt for fællesskabet, og hvis der er noget, som udelukker noget andet eller er en dårlig ide, bliver det ikke muligt. Eleverne har en frihed, men den frihed, hvor de er med til at planlægge og strukturere, vil ikke kunne fungere

---

¹⁶⁰ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.2.

¹⁶¹ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.94.

¹⁶² Ibid. s.47.

¹⁶³ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.2, s.4.

¹⁶⁴ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.70.

i praksis, fordi skolen har fastlagt og bestemt, hvordan det skal fungere for at kunne køre rundt. Så når højskolerne fortæller, at eleverne har en frihed, skal man have det in mente, at frihed er under skolens regler og hvis skolen ikke er enige med eleverne, kan man så argumentere for, at eleverne ikke har en frihed. Men det er en del af deres dannelse, at de netop ikke kan få det hele, som de vil have det, for det kan man ingen steder.¹⁶⁵

Hvordan arbejder højskolerne med dannelse anno 2022? Dannelsesarbejdet på Rødding Højskole består af flere elementer og deres dannelsesideal. Deres dannelsesideal er meget enkelt, idet de sætter rammer for eleverne, og derefter skal eleverne selv sørge for indholdet. De skal lære at arrangere aktiviteter selv og prioritere, hvad de gerne vil. Men et andet vigtigt element i denne sammenhæng, og som Anja Rykind lagde meget vægt på, det var, at man lærer at tage ansvar og bakke hinanden op, og hvis man ikke gør det, vil fællesskabet falde til jorden. Det er en opdragelse, højskolen giver videre, hvor eleverne lærer, at hvis man ikke tager sin del, vil det ikke kunne lykkes. Men man vil også opleve, fordi man deler så meget af sig selv i fællesskabet, at man ikke er alene. Her kom Anja Rykind med et godt eksempel, som de arbejder med på Rødding Højskole, og det er, at alle lærerne starter med at fortælle om deres vej til Rødding, og derigennem kan eleverne se, at alle har forskellig ballast.¹⁶⁶ Og det er det, højskolerne kan; man får en følelse af, at man ikke er alene.¹⁶⁷ I Rødding Højskoles forståelse af dannelsesidealet fremhæver Anja Rykind også, at det er vigtigt at tage det, der berører samfundet, op gennem foredrag og debatter. Det stemmer overens med den grundlæggende forståelse af højskoleverdenen, at højskolernes indhold tilpasser sig efter samfundets orden. *Det er en dannelsesrejse, her skal de finde deres måde at navigere i de svære emner, emner som højskolen stiller op for eleverne.*¹⁶⁸

Højskolelærere har en frihed over undervisningen, som i sidste ende kan gå ud over elevernes dannelse. Set i forhold til diskussionen om hvorvidt eleverne har den frihed, som Anja Rykind nævner, kan man også perspektivere det over til lærernes dannelsesarbejde, for kommer de i mål, når de har en frihed, og man forventer, at eleverne bidrager og bruger deres frihed i forhold til undervisningen?

---

¹⁶⁵ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.2, s.4.

¹⁶⁶ *Ibid.* spg.1, s.2.

¹⁶⁷ Rahbek, *Stedets Pædagogik*, s.81.

¹⁶⁸ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.2, s.3.

Dannelse kommer også til udtryk i undervisningen, og det sker på to måder: idet eleverne får oplyst ny viden, men også når eleverne selv deltager og bidrager til undervisningen.¹⁶⁹ Lærerne har en frihed til at vælge, hvad undervisningen skal bestå af, og eleverne har en indflydelse på fagligheden, her vil dette kunne skabe nogle udfordringer, udfordringer som Anja Rykind ikke nævnte, men som kan opstå. Fordi idet der skal være plads til, at alle kan komme med indskydelser, kan det gå ud over det, læreren ønsker at videregive i forhold til livsoplysning og dannelse. Det kan være en udfordring som højskolelærer, fordi man skal ændre i sin egen planlægning, men i højskolepædagogik er det netop elevindflydelse, som er vigtig, det kan til tider være en udfordring at få det til at fungere. Lærerne skal opretholde skolens struktur og regler, derfor vil der opstå situationer, hvor man som lærer har mange ambitioner, men som ikke vil blive udført, fordi eleverne er med ind over undervisningens indhold.

Én af spørgsmålene til Anja Rykind omhandlede højskolens indstilling til bæredygtighed, idet Rødding Højskole er medlem af FFD's bæredygtighedsnetværk.¹⁷⁰ Lige nu er klimakrisen noget, der fylder en del, og det vil det formentligt også gøre de kommende år, og derfor kunne det være interessant at spørge ind til, hvorfor højskolen er gået med i det netværk. Det korte svar var, at de var med i netværket, fordi der er en lærer, som brænder for det og tilmeldte skolen, fordi han synes, alle har et ansvar. Det er Anja Rykind enig i, men det er nærmere fra den vinkel, at hvis de ikke følger med samfundet, går en grundværdi og grundforståelse af højskolerne tabt, for højskolerne afspejler samfundet. Men det er ikke noget, der fylder på Rødding Højskoles hjemmeside, fordi de ser det som en almindelighed, at alle har et ansvar, og derfor er det ikke mere specielt, at skolen tager den vinkel, for det gør og skal den enkelte borger også gøre, og skolen skal afspejle de valg, som den private borger tager, hvilket kunne være kødfrie dage, solceller osv. Idet skolen har fokus på det og arbejder med det hver dag, har det også den betydning, at de er med til at åbne øjnene hos de elever, der kan være skeptiske over for bæredygtigheden osv. Det er en del af den demokratiske dannelse, at man viser dem andre valg og muligheder inden for området. Dannelsesperspektivet består i at give dem grundforståelse for det hele og derved gøre dem til bedre samfundsborgere, men bæredygtigheden er en del af hverdagen, og det vil ikke blive italesat ligesom andre emner. Dette er et fint eksempel på, hvordan Rødding Højskole arbejder med deres dannelse, og hvordan de vil gribe det an.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ I Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.2, s.5.

¹⁷⁰ Folkehøjskolernes Forening, *Højskolernes BæredygtighedsNetværk*.

¹⁷¹ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.4, s.6.

Den pædagogik og dannelse, der arbejdes med på Rødding Højskole, er ikke præget af den teoretiske forståelse af højskolernes arbejde. Anja Rykind refererede ikke til den teoretiske forståelse, da hun skulle forklare om Rødding Højskoles arbejde, men mere grundværdierne og den forståelse, der har været omkring højskolerne. Derudover pointerede hun, at begreberne nogle gange kan blive på et så teoretisk plan, at det ikke er håndgribeligt at arbejde med i praksis.¹⁷² Anja Rykind mener ikke, at man kun kan bruge tre begreber til at forklare den demokratiske dannelse, som FFD ellers argumenterer for, fordi der ligger meget mere end begreberne i forståelsen og udarbejdelsen. Højskolernes grundbegreber *folkelig oplysning, livsoplysning og demokratisk dannelse* udgør en lille brøkdel af højskolens dannelsesforestilling. Begreberne er overordnede rammer og sætter rammerne for arbejdet, men begreberne definerer ikke det endelige specifikke indhold i undervisningen eller konkret praksis. Det er mere helheden, man skal forstå, når man skal definere højskolens dannelse eller lærernes arbejde. Begreberne bliver et bevis på, at man holder ved den gamle højskoletradition, men begreberne beskriver det overordnede arbejde, og det er op til højskolerne, hvordan de bruger begreberne i deres arbejde.

Den forståelse, Rødding Højskole har af det pædagogiske og dannelsesarbejdet, er baseret på det praksisliv, der er på højskolen: køkkentjanser, rengøring, undervisning, ansvarlighed for eleverne, foredrag osv. Men samtidigt har de hele tiden samtiden in mente i deres arbejde. Man kan sige, at samværet er det afgørende for, hvordan Rødding Højskole tolker deres dannelsesopgave. Som det er beskrevet ovenover, så er samværet/fællesskabet det, der gør, at eleverne lærer, hvad det vil sige at være en del af fællesskabet og det generelle hverdagsliv. Man kan sige, at lærerne og skolen i samarbejde med eleverne finder ud af, hvad deres dannelsesopgave er. Det kan afhænge af, hvilken elevgruppe man får, for som Anja Rykind beskrev, så er der nogle årgange, som har fokus på undervisning, det er meget forskelligt. Idet skolen opsætter en del rammer, vil de unge helt automatisk lære at navigere inden for dem, og man kan se, hvad de lægger vægt på i deres højskoleophold, og det er det, der ligger til grund for lærernes dannelsesarbejde, men det ligger også til grund for, hvordan lærerne kan udfylde deres arbejde.

---

¹⁷² Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.1.

Men som Anja Rykind også pointerer i interviewet, så har samfundet også en betydning for dannelsesarbejdet, idet de hele tiden bliver påvirket og skal følge med tiden.¹⁷³ Men det er også de unges behov, som kan være afgørende for diskussionerne på Rødding Højskole, de skal ville undersøge emner for at kunne debattere det. FFD har beskrevet inde på deres hjemmeside, at de har fokus på bæredygtighed, og det er også noget, som Rødding Højskole har fokus på, men det er ikke, fordi de føler sig det pålagt, men fordi det er den retning, hele samfundet går. Alle skal gøre deres del, og her kommer der et dannelsesaspekt ind i arbejdet, fordi højskolen giver eleverne redskaber til at lære at navigere rundt i samfundet, og de forklarer og giver en forståelse for, hvorfor man gør, som man gør.¹⁷⁴ Disse omstændigheder og påvirkninger udefra er med til at påvirke højskolens dannelsesforestillinger, og dermed hvordan man forstår højskolens opgave og rolle i samfundet. Men samtidigt fortolker højskolen de forhold ind i deres egen forståelse af dannelsesforestillinger og deres grundværdier. Dannelsesforestillingerne, som højskolerne har, er det, der ligger til grund for det pædagogiske arbejde. Det betyder, at klimakrisen og bæredygtigheden har en indflydelse på dannelsesforestillingerne, som højskolen har fokus på, og den måde de griber det an på. Men det vil være forskelligt, hvordan højskolerne griber det an, og hvordan de arbejder med det sammen med eleverne. Dette afhænger af højskolernes dannelsesforestillinger.

Højskolernes dannelsesforestillinger vil bære præg af deres åbenhed, af deres fortolkning, deres opgaver, og hvordan de bliver udført i praksis. Derfor kan højskolernes arbejde være lidt tvetydigt, og det er en blanding af formål, proces og tilgang samt hensigten.¹⁷⁵ I de fire begreber er der fokus på det kulturelle, det politiske, fællesskabet og elevernes ansvar, deltagelse og opmærksomhed. Dette er med til at vække en undren, nysgerrighed og interesse samt at forstå og finde sin egen holdning.¹⁷⁶

I indledningen lød spørgsmålet *fremtiden for højskolerne?* Dette spørgsmål tog lidt tid at besvare for Anja Rykind, for fremtiden kan være svær at spå om, og som hun selv nævnte, vidste man ikke for to år siden, at COVID-19 kom, derfor er fremtiden kun drømme og håb, men ikke noget, der 100% kan fastlægges. Skolen vil arbejde, som den altid har gjort, med deres forståelse af samtiden og følge med samfundet. Men en af de ting, der blev lagt vægt på, var, at man gerne vil arbejde med at få en

---

¹⁷³ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.5, s.7.

¹⁷⁴ *Ibid.* spg.1, s.1.

¹⁷⁵ Rahbek, *Stedets Pædagogik*, s.82.

¹⁷⁶ *Ibid.*

bedre mangfoldighed i elevgruppen. Det er ofte piger, som ved, hvad de vil og har mulighederne, der kommer på højskolen. Men Rødding Højskole vil gerne have elever med en anden baggrund ind på højskolen. Dette emne er ikke noget, man kan læse om på FFD's hjemmeside. Det bliver italesat lidt, men det fylder ikke. Derfor vil skolen gennemgå deres strategi for at kunne finde en løsning. Måske skal nogle fag laves om, eller udbyttet skal være helt anderledes, det vil blive tilpasset, alt efter hvilken elevgruppe der er. Skolen har nogle mangler, men for at kunne blive bedre er skolen hele tiden i dialog med folk udefra. At Anja Rykind påpeger det problem, er Rødding Højskole muligvis ikke alene om, men det viser også det skel, der i højskoleverdenen. For der er nogle højskoler, som tilbyder *dansk for begyndere* osv. Måske skal højskolerne også indse, at selvom man gerne vil følge med samfundets udvikling, er det ikke altid muligt, for hver højskole udfylder sin egen rolle i samfundet.

Konklusion

Dannelsesbegrebet er et begreb, som man altid har haft fokus på, det var noget, man skulle tillære mennesket. Dannelse skete gennem undervisning, og det var en pligt, som kirken havde. Her fik børn viden og blev opdraget, og derigennem blev børn dannet. I 1814 kom der skolepligt i Danmark, hvilket betød, at alle børn havde pligt til en skolegang, men det var først i 1958, der bliver lavet en samlet lov omkring skolegang for børn. Indtil da var der forskel på land og by, hvilket betød, at dem ude på landet ofte ikke fik den samme undervisning og dannelse som dem inde i byerne, fordi man havde brug for børnenes hjælp på gården. I 1844 åbnede den første højskole, Rødding Højskole. I årene efter blev der oprettet mange højskoler, og deres fokus var at give dannelse til bønderne. Dette skete gennem historie og litteratur, og det hele foregik på modersmålet. Men højskolerne løftede også den opgave, at de hjalp de unge med at kunne få en uddannelse. Indtil ca. 1958 havde højskolerne for mange være en pause mellem grundskolen og uddannelserne, idet de gjorde bønderne uddannelsesparate. Med skolereformen og den efterfølgende gymnasiereform samt HF-uddannelserne blev alle et tilbud til befolkningen. Det officielle uddannelsessystem løftede nu alle i samfundet, hvor det tidligere havde været højskolerne, der havde hjulpet dem, der ikke havde så meget skolegang. Det betød, at højskolerne skulle finde en ny rolle i samfundet, da de ikke længere var en del af uddannelsessystemet. Det var de dog alligevel lidt, idet man i 1980 vedtog et kvotesystem, hvor et højskoleophold kunne være med til at give de unge point til deres drømmeuddannelse. Højskolerne trådte lidt ind i uddannelsessystemet og var med til at gøre de unge

klar, hvilket sker gennem dannelse, og mange højskoler bliver studieforberedende til noget specifikt, f.eks. uddannelse indenfor politiet. Højskolerne kan give en dannelse, så de unge mennesker føler sig mere parate. Højskolerne får en vigtig placering i uddannelsessystemet, og i dag er det muligt at tage STU på en højskole. Højskolerne kan fungere som studievejledende, og højskolerne hjælper og løfter i dag en stor samfundsrolle, og de hjælper alle i samfundet.

Den dannelse, der prægede indtil 2. Verdenskrig, var en national dannelse. Rødding Højskole blev oprettet, fordi man gerne ville samle det danske folk, og krige har forstærket nationalfølelsen. Men efter krigen begyndte begrebet demokrati at præge højskolernes forståelse og deres måde at forstå dannelse på. Det gamle dannelsesideal kom til debat, og de unge vil hellere have musik, kunst og en læring omkring atomkraft, vindenergi og ikke så meget fædrelandshistorie. De unge ville være med til at sætte dagsordenen, og det kom de også til. Dannelsesidealet ændredes efter krigen, hvilket også hang sammen med, at man lavede en fælles skolelov i 1958 og en gymnasireform i 60'erne. Det var ikke så meget lærdom, man skulle have, men en oplevelse og noget ekstra i ens tilværelse. Et af de begreber, som knytter sig til dannelsesidealet, var, og er stadig, fællesskabet. Fællesskabet er noget af det vigtigste og noget, man skal lære at indgå i på en højskole. Fællesskabet er det unikke for højskolerne, og det er derigennem den pædagogiske proces og dannelsen sker, hvilket er noget, som især er vigtigt i dag. I dag er de unge og samfundet med til at sætte dannelsesidealet, noget FFD har imødekommet. Dannelsesidealet er bæredygtighed. Bæredygtigheden fylder mere og mere, og det er det, der bliver efterspurgt, hvor den enkelte højskole får det til at passe ind i deres hverdag.

Perspektivering

Et af de beskrevne punkter i problemformuleringen handler om, hvordan højskolerne har overlevet i 175 år, og om de har en fremtid med deres dannelse. Det vil blive belyst i perspektiveringen gennem forskellige nedslagspunkter kig til analysen. Perspektiveringen vil også undersøge, om der er en faglighed tilbage på højskolerne, og hvad fremtiden mon vil bringe.

Historiske funderinger

Den demokratiske dannelsesforståelse har højskolerne altid haft med i deres arbejde, omend tilgangen har ændret sig. Helt frem til 2. Verdenskrig var det ikke et begreb, der blev anvendt, men dette er der egentlig ikke noget underligt ved, fordi begrebet folkestyre blev først brugt omkring 1901 i de politiske kredse. Det var venstrefolk, som brugte begrebet, men grundtvigianerne, der bidrog til begrebets udbredelse.¹⁷⁷ Det er først i det 20. århundrede, at ordet demokrati optræder i den politiske verden. Førhen var det begrebet *folket*, som blev brugt, og det gjorde det, fordi man samlede de fire stænder, der var i samfundet, og Grundtvig ville have almuen til at være en del af folket, som også blev højskolernes hovedopgave.¹⁷⁸ Jeppe Nevers pointerer, at det først er under/efter 2. Verdenskrig, at ordet demokrati blev anvendt, ligesom folkestyrebegrebet blev det i 1800-tallet. Derfor kan man sige, at begrebet demokrati er noget, højskolerne altid har haft i sig. I det nuværende Danmark skal demokrati forstås således, at man skal være oplyst omkring verden og skal kunne deltage i debatter. Det er ikke, fordi de unge skal oplyses omkring det politiske, når der er valg, idet valgalderen har ændret sig til 18 år, hvor det i mange år var 25 år, og det vidner om, at man førhen skulle give en demokratisk dannelse til de unge, som så kunne stemme til Landstinget og Folketinget. Korsgaard pointerer, at det er en urørlighedszone, når man pålægger højskolerne at danne folk fra 18 år og frem, fordi man kan ikke opdrage voksne til en demokratisk forståelse, idet dette skal ske i folkeskolen, og som 18-årig har man som udgangspunkt dannet sin holdning.¹⁷⁹ Da alle elever er myndige, er det måske også lettere at tage den demokratiske debat. Dette oplevede jeg selv under mit praktikophold på en højskole, hvor de unge ikke havde et problem med at tage debatter, også selvom de ikke var enige. De kunne fremlægge deres argumenter, men også ændre deres forståelse i nogle sammenhænge. Dem, der i starten ikke meldte sig på banen, kom på banen efter et stykke tid, når de

---

¹⁷⁷ Nevers, Jeppe, *Fra skældsord til slagord. Demokratibegrebet i dansk politisk historie*, (Syddansk Universitetsforlag, 2011) s.138.

¹⁷⁸ *Ibid.* s.141.

¹⁷⁹ Rahbek, *Demokratiske dannelse*, s.35.

begyndte at få en forståelse for de forskellige emner, som man debatterede. Dette skete gennem foredrag, film, oplevelser osv. Der, hvor, tror jeg, tendensen ligger i den demokratiske forståelse, er, som Anja Rykind pointerer, at man skal opdrage dem til fællesskabet, hjælpe dem til at finde deres egen mening og hjælpe dem med at tage initiativ.¹⁸⁰ Dette er alt sammen noget, der kan bruges senere hen. Det er den moderne demokratiske dannelse, og her vil livsoplysning overlappes, for det sker, når elever får baggrunden og skaber deres egen forståelser af emnerne, der debatteres.

Førhen fungerede højskolerne meget som skole, og undervisningen havde en anden karakter, end den har i dag. Indholdet vil i nogle tilfælde være det samme, men måden, det bliver gjort på, er anderledes, fordi de unge ikke skal bruge alt undervisningen direkte i forbindelse med uddannelse. Undervejs har højskolernes forståelse ændret karakter, men jeg vil dog argumentere for, at højskolen her de senere år er gået tilbage til at være en skole. Dog var der en periode i 60'erne og 70'erne, hvor der blev vedtaget en del skolereformer, som gjorde, at højskolerne skulle ændre tilgangen til undervisningen. Med undervisningen i dag mener jeg, at man kan drage en direkte parallel til Grundtvigs forståelse, for under mit ophold som praktikant lagde jeg mærke til, at de unge forlangte noget af deres underviser. De vil have en del viden, de vil oplyses, og det skal ikke kun berøres på overfladen, men helt i dybden. Dette kræver også noget af lærerne, at de besidder en viden inden for deres felt for at kunne dække elevernes behov. Man vil gerne kunne lære og få en brugbar viden, og måske skal undervisningen være med til at afklare, hvilken retning man vil gå. I 2018 foretog Videncenter for Folkeoplysning en undersøgelse af de fag, som højskolerne kan tilbyde, og her kan man se, at det er *humanistiske fag og sprog*, som er det, de fleste højskoler udbyder.¹⁸¹ Dermed kan man argumentere for, at den almindelige dannelse, som højskolerne tilbyder, ligger i undervisningen, som det var tilfældet fra starten. Højskolernes DNA er derved blevet bevaret gennem undervisningen. Undervisningskernen er ikke forandret, men selve indholdet og forståelsen er ændret gennem tiden.

Politisk dannelse

Højskolerne skal gennem deres arbejde navigere efter Højskoleloven og hovedsigtet. Begreberne livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse er ikke fastlagt eller defineret, og det

---

¹⁸⁰ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.2.

¹⁸¹ Gydesen, Johanne Valbjørn, *Højskolerne spænder mellem specialisering og almen dannelse*, (Videncenter for Folkeoplysning, 2018) https://www.vifo.dk/nyheder/nyheder/2018/0422_hoejskolerne-spaender-mellem-specialisering-og-almen-dannelse/.

betyder, at højskolerne altid vil være underlagt en refleksion og fortolkning, som de kan få til at passe til hovedsigtet og tidens tarv.¹⁸² Det har den betydning, at højskolerne ikke kan gøre alt, men det betyder også, at det kan være svært for højskolerne hele tiden følge med samfundets udvikling. Begrebet dannelse defineres ikke, fordi man hele tiden skal bestemme i hvilken retning, mennesket skal dannes. Derfor må højskolerne gøre op med sig selv, hvilke forudsætninger og dannelse man gerne vil give videre. Man kan ikke måle eller se, hvilken effekt højskolerne har, fordi der ikke er en afsluttende eksamen, men dannelse er mere i fokus, og det er svært at måle. Undervisningen skal overholde livsoplysning, folkelig oplysning, demokratisk dannelse og almen dannelse.¹⁸³ I de tre begreber i hovedsigtet er der mere fokus på dannelse og personlig udvikling, og det skal livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse være med til at sikre. Man har fra højskolens udvalg og ministeriets side valgt, at de tre begreber er med til at beskrive dannelse på højskolerne, og man har sat de overordnede retninger, hvorfra det er op til skolerne at gøre dannelsesarbejdet. Man har en forventning om, at skolerne giver en almen dannelse, men man kan stille spørgsmål til, hvad almen dannelse er. For som nævnt udvikler vores forståelse af dannelse sig hele tiden, og derfor er dannelse et begreb, der kan være svært at definere, hvilket muligvis er grunden til, at der ikke står en direkte definition i højskoleloven. Der kan også være udfordringer fra højskolens side af, fordi man fra Folketinget har en klar forventning om, at højskolerne lever op til hovedsigtet, men når det er åbent til fri fortolkning, kan man i princippet risikere, at ministeriet er uenige i skolernes forståelse og arbejde. Men samtidigt skal højskolerne også kunne dokumentere, at de lever op til kravene, for ellers vil man ikke kunne opnå statsstøtte, og statsstøtte er særlig vigtigt for højskolernes økonomi. Folketinget forventer noget af højskolerne, når de hvert år sætter dem på finansloven og giver dem økonomisk hjælp.¹⁸⁴ Men i 2013 blev det vedtaget, at højskolerne hørte under Kulturministeriet, og de blev derfor rykket fra Undervisningsministeriet. Dette kan ses som en lille tilbagegang for højskolerne, fordi man tager dem egentligt lidt ud af en uddannelsessammenhæng og anser dem mere for et kulturtilbud sammen med eksempelvis museerne.¹⁸⁵

---

¹⁸² Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.57.

¹⁸³ Kulturministeriet, *Folkehøjskoler*, konsulteret d.20-5-22, <https://kum.dk/kulturomraader/uddannelse-og-folkeoplysning/folkehoejskoler>.

¹⁸⁴ Folkehøjskolernes Forening, *Orientering om Finanslov 2022*, konsulteret d.19-5-22, <https://ffd.dk/nyheder/2021/aug/finansloven>.

¹⁸⁵ Kristeligt Dagblad, *Højskolerne flytter fra undervisnings – til kulturministeren*, konsulteret d.24-4-22, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/højskolerne-flytter-fra-undervisnings-til-kulturministeren>.

I politisk dannelse har skolen et ansvar, men begrebet kobles også sammen med den rolle, højskolerne har i forhold til samfundet. For højskolernes rolle i samfundet og dannelsesidealets udvikling blev globaliseringen og dens udfordringer omtalt. Den politiske dannelse lægger sig lidt op ad den demokratiske dannelse. Men eleverne skal have en forståelse for det politiske spil, som er det, der afgør, hvordan samfundet fungerer, og de problemstillinger, der vil opstå. I den dannelse skal højskolen kunne gøre eleverne til verdensborgere, og man tager nutidens problemer op og debatterer dem. Mange højskoler vælger at invitere foredragsholdere for at give et andet perspektiv på sagen. Den politiske dannelse findes i udpegningen af konkrete problemstillinger, hvor eleverne skal sætte det ind i en kontekst og deres egen holdning.¹⁸⁶ Den politiske dannelse skal give redskaber til, at de unge kan håndtere politiske problemstillinger uden for højskolen. Højskolens dannelse bliver et redskab til at håndtere politiske problemstillinger, og højskolens dannelse må i den sammenhæng begrunde sig i forhold til bestemte verdensforhold. Skolens værdier og forståelse vil præge elevernes tilgang.¹⁸⁷ Politisk dannelse indeholder den brede forståelse af højskolernes opgave, som det er beskrevet i loven.

Livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse

Er der *livsoplysning*, *folkelig oplysning* og *demokratisk dannelse* i højskolernes arbejde, eller har fokus ændret sig? Hvad er højskolerne for? Hvad er dannelse set ud fra højskolernes perspektiv?

Folkelig oplysning

Folkelig oplysning var tiltænkt bønderne i 1800-tallet, som beskrevet i afsnittet *Højskolernes rolle i samfundet*. Men i dagens Danmark kan man stille det spørgsmål, om der er et behov for folkelig oplysning. Man får en del igennem folkeskolen og uddannelsessystemet, og samfundet har ændret sig siden 1800-tallet, hvor folkelig oplysning var noget, alle skulle have mulighed for at kunne få. Derfor kan man stille spørgsmålet om, hvorvidt folkelig oplysning stadig er det rigtige ord? Jeg vil argumentere for, at man godt kan sige folkelig oplysning, men det er et stort begreb og derfor vil kunne dække over mange forskellige forståelser, man kan tolke og lægge den værdi, man vil, i folkelig. Globalisering fylder endnu mere nu end for bare ti år siden. I interviewet påpeger Anja Rykind, at det var svært at få en blandet gruppe elever ind, hvorfor der manglede mangfoldighed på

---

¹⁸⁶ Rahbek, *Stedets Pædagogik*, s.67.

¹⁸⁷ Ibid. s.68.

højskolen. Her kan begrebet folkelig oplysning måske dele vandene. Man skal tage højde for, at det ikke kun er dansk kultur/historie, som skal formidles, men et mix af flere kulturer. Disse skal også føle sig repræsenteret i højskolens billede, og derved kan man sige, at den folkelige oplysning måske mere skal være folkelig dannelse på grund af globaliseringen. Men at højskolerne stadig bruger begrebet folkelig oplysning, tror jeg også hænger sammen med den tradition, som man har i højskoleverdenen. Man vil gerne holde fast ved traditionen og de grundlæggende værdier, man havde til at starte med. I dag lever man i et mere individualiseret samfund, og det kollektive samfund har ændret sig, fordi kollektivet er en blanding af flere kulturer og overbevisninger. Der er ikke mange faste traditioner, idet man lever sit liv, som man gerne vil, og sætter sit eget præg. Derved kan højskolerne blive et mellemstop, fordi man har brug for hjælp, indsigt og at finde sig selv. Men frem for at bruge folkelig oplysning er det måske mere folkedannelse. Det folkelige bliver en forestilling og på en måde romantiseret, og at alle er ens og lige i samfundet. Dette er ikke sandheden, og der er flere aspekter af denne sag, og derfor er det folkelige noget, der er uopnåeligt i et blandet Danmark. Anja Rykind talte omkring mangfoldighed og nævnte i den forbindelse, at højskolen havde svært ved at tiltrække bestemte grupper i samfundet. Hendes egen forklaring var, at det måtte være fordi, de ikke tiltalte dem, og de ikke sendte det signal, som kunne få dem til at vælge et højskoleophold.¹⁸⁸ Her kan det folkelige måske komme lidt i klemme, fordi højskolerne gør ikke meget ud af deres branding i forhold til, hvordan de definerer folkelig oplysning. En grund kan være, at det for det første kan være svært at sige direkte, hvordan f.eks. Rødding Højskole arbejder med det folkelige, fordi, som Anja Rykind selv påpeger i interviewet, så er det den enkelte årgang, som definerer indholdet.¹⁸⁹ Men det, at det ikke fylder som en del af branding, skyldes nok også, at det er et begreb og en tradition, som man binder til højskolerne, men når man vælger en højskole, er det ikke baseret på den folkelige forståelse, de udbyder. Dette, tror jeg ikke, har den store interesse for de unge, men det er mere, at det er lovmæssige krav, og derfor skal man lige nævne det, idet det er en del af hovedsigtet for højskolerne.

Men samfundets ændringer er noget, højskolerne skal kunne inkludere i deres dannelse, men det er også med til at have indflydelse på dannelse, såsom terror, globalisering og flygtninge, der er kommet til gennem årene, som har en anden baggrund. Højskolerne skal kunne rumme dem, og man kan sige,

---

¹⁸⁸ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.5, s.8.

¹⁸⁹ *Ibid.* spg.2, s.3.

der måske skal skabes en anden forståelse af ”folk”. I højskolesammenhæng er det, at vi tilhører et fællesskab, og her skal højskolerne være bedre til at kunne rumme alle forskellige kulturer, hvilket er et problem, som Rødding Højskole arbejder med.¹⁹⁰ Der skal måske ude på højskolerne skabes en anden folkelig forståelse og en anden tilgang. Dette vil tage år at ændre, men når man har fået dansk statsborgerskab, skal man kunne inkluderes i fællesskabet. Og der er lidt arbejde endnu, hvilket er et problem, som FFD har fokus på.¹⁹¹

Livsoplysning

Livsoplysning er noget, man ikke kan lære. I sig selv kan dette være svært, eftersom verden er blevet mere og mere globaliseret. Kan man derfor argumentere for, at livsoplysningsbegrebet er et begreb som dækker over meget, men at det mere er livsdannende, for gennem oplysning sker dannelsen. Det kan være svært at give livsoplysning en direkte definition i en globaliseret verden, hvor der er forskellige meninger omkring livsoplysning. Man kan argumentere for, at livsoplysning er en forståelse af globaliseringen og en forståelse for de kriser, der er ude i verden. Én, der er aktuel på nuværende tidspunkt, er krigen i Ukraine. Livsoplysningen her vil være at få en forståelse for det bagvedliggende og få en forståelse for, hvorfor Rusland agerer, som de gør. Man skal lære at forstå den store sammenhæng, man indgår i, men også få en forståelse af, at man ikke er alene.¹⁹² Derfor bruger højskoler ofte begrebet *oplysning*, for derved lægger de op til, at de selv kan definere, hvordan de tolker begrebet. Som rapporten *Højskolernes værdier* fra 2019 fastslår, så bruger højskolerne ofte ikke folkelig oplysning og livsoplysning i deres markedsføring, men kun *oplysning*. Oplysningsbegrebet kan højskolerne sætte ind i deres egen forståelse og få det tilpasset i undervisningen.¹⁹³ At begreberne ikke bliver brugt vidner om, at hvis man skrev det, ville man som ung og menneske generelt ikke vide, hvad de helt præcis mener, men oplysning er et begreb, man kan forholde sig til og ved meningen med det.

Man kan argumentere for, at begrebet kulturel dannelse hører ind under livsoplysning, fordi højskolen er et fællesskab, hvor man deler erfaringer, har forskellige identiteter, ser andre mennesker og hører om deres liv. Men man får også en forståelse af, hvordan det enkelte menneske er forbundet til

---

¹⁹⁰ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.5, s.8.

¹⁹¹ Folkehøjskolernes Forening i Danmark, *Højskolerne vil tiltrække flere unge af minoritetsetnisk baggrund*, konsulteret d.18/5/22, <https://ffd.dk/nyheder/2021/dec/ungepanelets-anbefalinger>.

¹⁹² Folkehøjskolernes Forening i Danmark, *Højskolernes kerne*, (2.udgave, 2010) s.11.

¹⁹³ Thøgersen, Gydesen, *Folkehøjskolerne i Danmark – Hvordan har de det?*, s.19.

fællesskabet og de forskellige erfaringer, som man kan bidrage med.¹⁹⁴ Man kan sige, at man i forhold til kulturel dannelse og dermed livsoplysning kan stille spørgsmålene: ”hvem er vi?” og ”hvem er vi som mennesker?” Alt det, et menneske kan opleve, er med til at definere det livssyn og den forståelse, man har. Hvilken erfaring man kan bidrage med til andre, så de kan tage det med ind i deres forståelse af livsoplysning? Man overleverer historie, traditioner og holdninger til fællesskabet, og derfor er det ikke kun lærerne, der giver oplysning videre, det gør alle under et højskoleophold. Her kan man pointere Anja Rykinds pointe med, at når eleverne kommer, skal alle de ansatte fortælle deres livshistorie. Lige netop der vil det kulturelle have en indflydelse, men også hvordan du præsenterer det i et forum, hvad man lægger mere vægt på end andet, og hvad man gerne vil have frem.¹⁹⁵ Det, der præger den kulturelle dannelse, er mere baggrunden, mangfoldigheden, det har en betydning for, hvordan man formulerer sig og modtager oplysninger. Men med mangfoldigheden kan man også sige, at livsoplysningen er bred, for derved får man forskellig information.

Demokratisk dannelse

Demokratisk dannelse er noget af det nyeste, som er kommet med i højskolelovens hovedsigte. Men er højskolerne demokratiske, og giver de en dannelse videre, som de unge kan bruge senere hen i deres liv, og bliver eleverne bedre medborgere efter et højskoleophold? Demokratisk dannelse kommer til udtryk gennem oplysningen, men også fordi højskolerne danner eleverne til en demokratisk verden gennem foredrag. På Rødding Højskole kommer det til udtryk ved, at eleverne skal stå selvstændigt og kunne argumentere for deres valg.¹⁹⁶ Den demokratiske dannelse kommer til udtryk i undervisningen, men også i, at man er sammen med andre og indgår i forskellige fællesskaber.

I demokratisk dannelse har fællesskabet en stor betydning, for det er gennem fællesskabet, man lærer og suger til sig. Fællesskabet har en indvirkning på, hvordan man forstår tingene, men det giver også en forståelse af én selv som person. I demokratisk dannelse skal højskolerne fremlægge problemstillinger, men de skal ikke sikre, at eleverne efter endt ophold er gode demokrater, da det er en hel anden diskussion - for hvad er en god demokrat? Formålet er nærmere, at de får en selvsikkerhed i at kunne deltage og tør deltage i forskellige samfundsorienteringer. Ved Rødding

---

¹⁹⁴ Rahbek, *Stedets Pædagogik*, s.69.

¹⁹⁵ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.2.

¹⁹⁶ *Ibid.* spg.2, s.3.

Højskole tager de aktuelle problemstillinger op, for at de unge skal forholde sig til dem. Her er det pædagogiske og fællesskabet en vigtig spiller, for at de unge tør deltage. I demokratisk dannelse kan man også argumentere for, at skolen ikke skal have svarerne på de problemstillinger, der arbejdes med, men tilbyde et rum, hvor man kan udfolde sig og acceptere hinanden, men også være med til at udfordre den enkelte elev. I demokratisk dannelse ligger også at lære og forstå hinandens forskelligheder. I de sidste mange år har der været en stor debat om klima, men også om indvandring, og de næste par år ude på højskolerne skulle åbne muligheden for, at det er der forskellige holdninger til, men også give eleverne redskaber til at håndtere det.

Demokratisk dannelse skal forstås sådan, at grundværdien og Grundloven er noget, vi har, fordi vores forfædre muliggjorde den ret. Jeg vil mene, at i denne tid, hvor fake medier og trolls fylder på internettet, vil den demokratisk dannelse her være, at man lærer, at håndterer det. Den form for demokratisk dannelse, vil jeg antage, er noget, der fylder meget i højskolernes arbejde, idet man skal danne og lære, hvordan man håndterer konsekvenserne af nettets indflydelse, og hvordan man skal forholde sig til den information, man kan få. De unge skal dannes til at tage de rigtige valg på nettet, de rigtige valg, hvad man lægger op og videresender osv. Men dansk kultur og historie burde vel egentligt fylde lige så meget i dag som i 1844, for når man har styr på grundstenene, kan man bedre forstå nutiden. Højskolernes rolle i den demokratiske dannelse skal sikre at smede de danske værdier sammen med de mennesker, der er kommet til med en anden kultur, for det vil udfordre det enkelte individ. Højskolerne skal kunne give en fællesskabsfølelse, men også forpligte og lære de unge, at de spiller en vigtig rolle i integrationen og er med til at skabe en fælles følelse.

Er der en sammenhæng mellem de overstående begreber?

Man kan argumentere for, at folkelig oplysning hænger sammen med livsoplysning, og indimellem kommer demokratisk dannelse. For at svare på spørgsmålet, som blev stillet indledningsvis, om der stadig er en faglighed tilbage på højskolerne, så er det korte svar ja. Men i det svar skal man muligvis have in mente, at hvordan højskolerne forstår og arbejder med det, er meget forskelligt. Det kan man se ud fra interviewet med Anja Rykind. Den måde, de tolker deres arbejde og deres rolle i samfundet, er måske ikke den måde, som Viborg Højskole ser deres rolle, fordi de er to vidt forskellige højskoler. Ikke dermed sagt, at der ikke er fælles træk, for det er der, og det er fællesskabet, som binder det hele sammen.¹⁹⁷ Det er gennem fællesskabet, man lærer, og man får oplysning udover undervisningen.

---

¹⁹⁷ Rahbek, *Demokratiske dannelse*, s.20.

Fællesskabet er det, som er afgørende for, hvordan de unge lærer men også den pædagogiske proces. Og som det er beskrevet, så er fællesskabet det afgørende for læringen og hele dannelsesprocessen. Derfor kan man også sige, at idet man er sammen med andre, sker livsoplysningen og folkeoplysningen, hvor dannelsen består i at være sammen og håndtere det hele. Men livsoplysningen er også den del, at man bor på skolen, bor sammen og er sammen med nogen hele tiden. Her kan man vende livsoplysning om og sige, at det er alt det, der sker med individet, det man lærer om sig selv, prøver sine egne grænser af, og i sidste ende kommer man ud fra et højskoleophold som et menneske med en ændret tilgang. At tilgange er ændret skyldes den oplysning, man har fået, og den demokratiske dannelse. Man har fået en forståelse af det demokratiske, men også en opdragelse af individet, for man kan ikke det hele på en højskole, man vil opleve et ”nej”, og dette skal man kunne acceptere, og for nogle vil det muligvis være sværere end for andre.¹⁹⁸

Dannelse i fremtiden

Hvordan ser dannelse ud i fremtiden? Hvad vil præge dannelse, og vil man overhovedet tale om dannelse i moderne tid? Er der noget, man kan danne personerne ud fra?

Fællesskabet og personlig dannelse

Det kan være svært at sige, hvordan dannelsen ser ud om ti år, og hvad man prioriterer i forhold til dannelse, og hvilken dannelse det er, man giver videre. Men det er de unge, som bestemmer og har det afgørende ord i debatten omkring højskolernes fremtid. Fordi det er de unge, som tager på højskole, og derfor bliver højskolerne også nødt til at tilrettelægge sig efter dem. Højskolerne skal kunne tilbyde noget andet end uddannelserne. De fleste kommer med en gymnasial baggrund, og derfor er det ikke den ”tunge” undervisning, man søger efter, men måske mere at man gerne vil gøre noget, der er meningsfuldt, og komme væk fra perfektionskulturen, hvor karakterer nogle gange er vigtigere end den viden, man fik. Derfor vil dannelsesidealet måske være, som Anja Rykind argumenterer for, at man gerne vil væk fra glansbilledet og det perfekte.¹⁹⁹ Man tager del i et praktisk fællesskab, hvor man skal yde for at kunne nyde. Det bliver mere selvdannelse, som skal være det, der er i fokus. Hvordan forstår man sig selv, hvor går ens grænser? Det bliver mere den dannelse, som højskolerne skal arbejde med, men også demokratisk dannelse, som der kom i Højskoleloven i

---

¹⁹⁸ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.2, s.3.

¹⁹⁹ *Ibid.*

2006. I dag bør man have en rolle i den demokratiske verden for at sikre sig selv en fremtid, man kan sige det lidt groft, at førhen var det ikke lige så let at udtrykke sig, som det er i dag, og det er mere naturligt at give sin mening til kende. Dette er selvfølgelig groft sagt, men der er en alvor i det, fordi man som enkelt borger er med til at definere samfundet og verden. Man tager del i et fællesskab, som man automatisk er blevet en del af. Når samfundet forandrer sig, kræver det også, at man skal tilegne og lære sig at besidde de evner.²⁰⁰ Samfundet er ikke længere en fast størrelse med faste værdier, idet disse vil ændre sig i takt med generationerne og udviklingen. Men her bliver højskolernes rolle endnu vigtigere i fremtiden. De skal holde fingeren på pulsen og sikre, at eleverne bliver oplyst omkring forskellige emner, men også være en guide til at navigere rundt i emnerne. I den forståelse af demokratiet bliver man automatisk en del af et fællesskab. Rahbek opstiller to spørgsmål i bogen *Demokratisk Dannelse: Måske skal spørgsmålet om, hvordan vi bygger samfund i en tid, hvor fællesskaber ikke længere "bare er der", have en tilføjelse: Hvis der ikke eksisterer nogen følelse af at VÆRE EN DEL af et fællesskab, hvordan skal man så ansvarligt kunne TAGE DEL i et fællesskab?*²⁰¹ Fællesskab og samvær er to af de grundværdier, højskolerne altid har haft. Men det er også et opstillet fællesskab, man møder på højskolerne, en blanding af forskellige tilgange og forståelser, og det er en evne at kunne indgå i et fællesskab. Men det er ikke alle, som har de evner at indgå i et fællesskab, og for nogle er det noget, man skal lære, ellers vil det kunne udelukke dem fra forskellige tiltag i samfundet. Anja Rykind påpeger, at man skal lære de unge at begå sig demokratisk, men også i et fællesskab, som er den praktiske dannelse.²⁰² Men hvorfor er fællesskabet så vigtigt, og hvorfor lægger Anja Rykind så meget i fællesskabet og kobler det sammen med dannelsen? Demokratisk dannelse, som højskolerne arbejder med, er et af hovedelementerne i loven, så derfor hænger demokratisk dannelse sammen med fællesskabet.²⁰³ Det er gennem demokratisk dannelse, at man lærer at være sammen med andre og acceptere andre mennesker, og demokratisk dannelse er også at danne myndige borgere. Det er en form for dannelse, som eleverne skal kunne tage med fra et højskoleophold, at de kan indgå i et fællesskab som myndige borger i samfundet.²⁰⁴ Den anden form for dannelse, eleverne vil kunne tage med, er sket gennem undervisningen, det de har fordybet sig i gennem forskellige fag tilbud, og den erfaring og det man har lært om sig selv.

---

²⁰⁰ Rahbek, *Demokratiske dannelse*, s.17.

²⁰¹ Ibid. s.19.

²⁰² Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.1.

²⁰³ Rahbek, *Demokratiske dannelse*, s.23.

²⁰⁴ Ibid.

Gennem fællesskabet vil man finde ud af, hvem man selv er, og det er selv dannelse, som altid har været på højskolerne, men også vil præge fremtiden. Man møder mange fællesskaber gennem livet, men det fællesskab, der er på højskolerne, er unikt, så unik, at det kan være svært at beskrive, som *Drengene fra Angora* refererer til i deres sang, fordi det, du lærer i fællesskabet er meget mere, end man tillægger det. Men fremtidens fællesskab vil afspejle samfundsordenen. Samvær er i hovedsigtet for loven, og derved har man fra politisk side vurderet, at fællesskab på højskolerne er unikt, men også vigtigt at få med i deres beskrivelse af arbejdet. Men samvær er også lige så vigtigt som dannelse, men det er altid dannelse, højskolerne slår ned på, ikke så meget fællesskabets betydning. Derfor kan man undre sig over, at Anja Rykind lagde ekstremt meget vægt på det, men inde på Rødding Højskoles hjemmeside er det ikke et meget anvendt ord i deres markedsføring.²⁰⁵ Det er måske, fordi de antager, det er en selvfølge, at der er et fællesskab på højskolerne, og det derfor ikke skal fremhæves så meget.

Bæredygtig dannelse

Dannelsesbegrebet og forståelsen har ændret sig i takt med samfundet, og lige nu er der meget fokus på bæredygtighedsdannelse, hvilket formentligt er den dannelse eller forståelse, som vil være dominerende i fremtiden. Begrebet vil næppe blive skrevet ind i Højskoleloven som hovedsigtet, da det for det første vil være noget, man pålægger højskolerne, og dette kan man næppe gøre, men det andet aspekt er, at hvis det kommer med i hovedsigtet, vil der gå en del år, og det er fordi det ikke er alle højskoler som har fokus på bæredygtighed. Her kan man se demokratisk dannelse som et eksempel. Der gik mange år, før det blev skrevet ind, til trods for at man havde arbejdet med det i mange år. Bæredygtigheden er fremtiden, hvilket også er noget, Anja Rykind mener. Hun mener samtidigt, at det bliver implicit i vores hverdag, så på et tidspunkt er det naturligt, at alle skal gøre sit i den grønne omstilling, og derfor tager højskolerne fat i den del.²⁰⁶ I forhold til spørgsmålet omkring, hvad Anja Rykind tænkte om fremtidens dannelse, så ville det essentielle være fællesskabet, men også at højskolen hele tiden vil have grundværdierne med, og det vil få en betydning for måden, man arbejder med bæredygtig dannelse. Fagene kan ændre sig, men der skal stadig være et fagligt indhold i fagene, og dette er vigtigt, fordi det var derfor, skolen startede. Så Rødding Højskole vil i fremtiden stadig tilbyde undervisning med en vis faglighed i, og dette vil skolen ikke gå på kompromis med,

---

²⁰⁵ Rødding Højskole, konsulteret d.19-2-22, https://www.rhskole.dk/?gclid=Cj0KCQjw-JyUBhCuARIsANUqQ_LSqEkQH07hq08dtpBLjC-vsjiUQXYx4fDUmPmNoTV80mNbYulP1KcaAkGBEALw_wcB.

²⁰⁶ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.3, s.5.

for derved vil noget af dannelsen og formålet med højskolen smuldre. Men skolen skal også hele tiden følge med tidens dannelsesideal, og det kan være svært, fordi de unge kommer med forventninger. Derfor vil Rødding Højskole som udgangspunkt sætte rammerne, og dannelsen sker efter de unge og samfundet. Men Anja Rykind er dog godt klar over, at det hurtigt kan ændre sig, hvad der er in blandt de unge, og dette er hele tiden vigtigt, for ellers vil dannelsen ikke være mulig at videregive. Derfor vil den bæredygtige dannelse være en dannelse, der hele tiden er under udvikling, idet man hele tiden foretager nye tiltag i forhold til bæredygtigheden, men forståelsen og tilgangen ændrer sig.

Dog vil jeg antage, at man som højskole i fremtiden skal gøre op med sig selv, hvilken form for bæredygtig dannelse, man ønsker at videregive til de unge. Man kan være bæredygtig på mange måder, men man kan argumentere eller stille spørgsmålstejn ved, om en skole kan sige, den er bæredygtig, når man tager på 4 forskellige studierejser til f.eks. USA. Der mener jeg, at man som højskole skal være tydelig omkring, hvordan de tolker bæredygtigheden, for den måde, de tolker det på, vil automatisk være den grundværdi, de vil lægge i deres forståelse af bæredygtig dannelse.

Æstetisk dannelse

Æstetisk dannelse er noget, der blev skrevet ind i loven i år 2000, men under æstetisk dannelse hører musik, og musik har egentligt hele tiden været omdrejningspunktet for højskolerne og deres virke.²⁰⁷ Man har fra starten af sunget, og senere kom højskolesangbogen. Æstetisk dannelse er den dannelse, højskolerne har haft siden starten, på grund af at sang altid har været noget, man gjorde, og sådan vil det fortsætte, på en måde er det blevet højskolernes varemærke, og keredannelse. Man kan argumentere for, at det er en del af keredannelsen og altid har været et element, og det vil altid være et element i højskolernes forståelse. Men hvorfor? Musik, kunst og kreativitet er noget, der aldrig vil gå af mode. Dette er dog noget, jeg antager, men eftersom det har fungeret i flere tusinde år, så tror jeg også, det har en fremtid. Derfor vil den æstetiske dannelse være omdrejningspunktet, hvilket ikke behøver være direkte i højskolernes markedsføring, men ubevidst og som en lille del af et højskoleophold. Æstetisk dannelse er noget, man vil opleve på alle højskoler, det er den dannelse, de er med til at videregive en fælles dannelse. For nogle højskoler er det mere end morgensang, mens andre tilbyder musiklinjer. Den æstetiske dannelse er en tradition, og det vil være i højskolernes DNA,

---

²⁰⁷ Folketinget, Web Arkiv, *Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (fri kostskoler)*, konsulteret d.3-2-22, http://webarkiv.ft.dk/?/Samling/19991/lovforslag_som_vedtaget/L160.htm.

forstået på den måde, at sang vil finde sted ude på højskolerne. Idet man benytter højskolesangbogen, videregives der en dannelse i bogens fortælling og dem, der har bidraget. Men som det er beskrevet, så kan højskolesangbogen også skabe debat om, hvem der skal bidrage, og hvilke sange der skal med. At have den debat er også at få en dannelse med, det er noget, man skal forholde sig til, man skal forholde sig til sangen, alene i det at man synger og viderefortæller om sangene skaber den æstetiske dannelse.

Dannelsen i fremtiden for højskolerne kan blive svært, fordi det er svært at vide, hvilke værdier og egenskaber man skal tillægge individet i dannelsesprocessen, fordi samfundet hele tiden er omskifteligt, og derfor kan det være svært at afgøre, hvilken retning man skal fokusere på.²⁰⁸ Det kaldes den *åbne dannelse*, hvor højskolerne skal levere rammerne, retningslinjerne, men lærerne skal belyse de valg og situationer, som eleverne vil møde gennem livet i deres undervisning.²⁰⁹ Men dette kan også betyde udfordringer, for man skal som lærer tage valg i forhold til én selv, men også eleverne, og hele tiden have flere vinkler med af samme sag.²¹⁰ Højskolerne skal derved give en forståelse af kultur, historie osv. Men med det samfund, som der er lige nu, er vi som individer meget forventningsfulde og vil have noget for pengene, noget Anja Rykind også påpegede som en udfordring en gang imellem. Højskolen kan ikke blive gjort ansvarlig for, at eleverne ikke bliver gode samfundsborgere, men man kan give dem redskaberne, og denne pointe er relativt vigtig, når man ser på højskolernes dannelsesarbejde. Højskolerne skal på en måde give en fortrolighed videre til eleverne inden for de emner, der arbejdes med, men også åbne op for forståelse af nye kulturer. Dette kan blive svært at takle for nogle højskoler, for de unge ved, hvad de vil have, og er blevet opdraget til at sige deres mening. Det kan måske blive et problem for de unge at imødekomme andre og være modtagelige over for den dannelse, som højskolerne vil give videre, også fordi man forventer noget af de unge, og det er det måske ikke altid alle, der er klar over.²¹¹

Har højskolerne en fremtid i den danske forståelse af dannelse gennem deres virke?

I problemformuleringen er spørgsmålet: *om højskolerne har en fremtid i den danske forståelse af dannelse gennem deres virke?*

---

²⁰⁸ Rahbek, *Demokratiske dannelse* af Malthé Ibsen Sørensen, *Åbent og lukket dannelse* s.62.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Rahbek, & Møller, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, s.35.

²¹¹ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.1, s.1.

Ja, højskolerne vil helt sikkert have en fremtid i forhold til dannelse. Ud fra den udvikling, som højskolerne har været gennem, men også den måde, samfundet fungerer på, vil højskolerne i fremtiden have en endnu større rolle og være noget, man vil prioritere. Under corona var mange udfordret, men efter corona har mange meldt sig ind på landets højskoler, og højskolerne melder på nuværende tidspunkt, at der er fremgang i elevtal.²¹² Som højskolerapporten fra 2005 lagde vægt på, så vil globaliseringen helt sikkert fylde mere og mere i fremtiden.²¹³ Derfor tror jeg også, at man har brug for at vælge en oplevelse, eller man vil fordybe sig i noget, ligesom man så i 80'erne, hvor der var en opblomstring for højskolerne.

En af de ting, som højskolerne er kendt for, er højskolesangbogen. Sangene fra højskolesangbogen bliver sunget på højskolerne, man citerer fra den, men også fordi det er danske kunstnere, som har bidraget til højskolesangbogen. Men i forhold til dannelse i fremtiden, så skal højskolerne også kunne rumme andre kulturer, og det skal forstås i sammenhæng med de traditioner, man har. Mange højskoler åbnede dørene for flygtninge tilbage i 2015, og personer med andre etniske baggrunde er lige så velkomne på højskolerne som danske statsborgere.²¹⁴ Men debatten kom i forbindelse med, at musikeren Isam B kom med et bidrag til højskolesangbogen, og der var en stor debat om sangen skulle med, da den beskrev ramadanen og derfor ikke var dansk.²¹⁵ Debatten var på højskolerne, i Folketinget og blandt almene borgere, for nogle højskoler sagde, at det var en sang, som repræsenterede personer med anden etnisk herkomst, som også var på højskolen, og som fejrede ramadan, men andre mente, det er ikke dansk, og derfor skal det ikke sættes i sammenhæng med højskolerne. Men det er en måde, hvorpå højskolerne prøver at favne mangfoldigheden, og noget der muligvis vil komme mere af de næste par år for på den måde at knække kurven med en mere blandet elevgruppe. Men for at dannelsen skal foregå på højskolerne, skal de også kunne rumme mangfoldigheden og følge samfundet. Men jeg tror også, man hele tiden skal stoppe op, fordi det er netop den værdi og det fokus, man er tiltrukket af, hvis man vælger et højskoleophold, idet det er anderledes fra hverdagen. Man kommer ind i en boble og får en forståelse for de grundlæggende

---

²¹² Bak, Cecilie Hedegaard, *Elever strømmer (fortsat) til højskoler*, (Videncenter for Folkeoplysning, 2021) konsulteret d.20-4-22, https://www.vifo.dk/nyheder/nyheder/2021/0595_elever-stroemmer-fortsat-til-landets-hoejskoler/.

²¹³ Højskoleudvalget, *hovedsigtet*, s.51.

²¹⁴ Retsinformation, Bekendtgørelse af lov om integration af udlændinge i Danmark (integrationsloven) konsulteret d.23-4-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2017/1127>.

²¹⁵ Højskolesangbogen, *Ramadan i København*, konsulteret d.20-4-22, <https://hojskolesangbogen.dk/om-sangbogen/historier-om-sangene/o-r/ramadan-i-koebenhavn>.

Dannemand, Henrik, Selin Türker, Mads Bager Ganderup, Ramadan-sang I Højskolesangbogen deler vandene ”Jeg er først og fremmest forundret” konsulteret d.20-4-22, <https://www.berlingske.dk/kultur/ramadan-sang-i-hojskolesangbogen-deler-vandene-jeg-er-forst-og-fremmest>.

værdier i samfundet. Man synger, og der vil være fortællinger med et historisk udgangspunkt, men man fordyber sig i emnerne og debatterne, og der er tid til det. I forhold til, at sang og kunst kom ind på højskolerne, var det også en måde at afspejle og imødekomme mangfoldigheden, og en helt ny kultur prægede højskolerne. Dannelse i fremtiden vil blive præget af andre kulturer og overbevisninger, og højskolernes dannelse vil med tiden også have fokus på, hvad der er ved andre kulturer. Men dannelsen i fokus vil højskolerne altid have, og ud fra højskoleudvalgets rapport i 2005 så vil traditionerne altid afspejles i den dannelse, højskolerne har fokus på.

Kan man måske endda argumentere for, at kernen i dannelsen fra højskolernes oprindelse stadig er aktuel?

Kernen og forståelsen af dannelse har været intakt gennem tiderne. Dette kan man se i højskolernes hovedsigte, hvor begreberne *livsoplysning* og *folkelig oplysning* er nævnt. Begge begreber har en associering til Grundtvigs forståelse af højskolebevægelsen. Derved er kernen i forståelse af højskolernes arbejde ikke ændret forstået på den måde, at dannelsen er den samme, idet man vil lære de unge mennesker forskellige tiltag af livet. Men der, hvor man kan argumentere for, at dannelseskernen er ændret i højskolernes arbejde, det er i forståelsen af dannelse, og i hvilken sammenhæng man forstår og arbejder med dannelse ude på højskolerne. Højskolerne giver grundlæggende den samme dannelse (fællesskabet, oplysning), men derudover vil det være forskelligt, fordi de ikke har samme fokus, som det er argumenteret for i ét af de tidligere afsnit. Derfor vil selve dannelsen, som der altid har været fokus på, og som har holdt ved de seneste 175 år, muligvis vil tage 175 år mere som værende det afgørende for højskolernes arbejde. Højskolerne har helt fra starten været med til at give viden og uddanne folk. Her kan man inddrage Anja Rykind, som netop mener, at det stadig er aktuelt, og på Rødding Højskole har de hele tiden de gamle traditioner med i deres overvejelser, og traditionen vil ikke blive ændret, og såfremt man ikke kan få tingene til at passe ind i traditionen, må man finde en ny løsning.²¹⁶ Denne opfattelse er Rødding Højskole næppe alene om, eftersom det er det samme udgangspunkt, de fleste ældre højskoler har, hvor grundlaget er det grundtvigske. Man vil gerne holde ved traditionerne, da det er dem, der gør højskoleoplevelsen unik.

---

²¹⁶ Bilag 1: *Interview med Anja Rykind*, spg.5, s.7.

Litteraturliste

Trykt materiale

Alsted, Nana Gerstrøm, Tag ansvar, *Bæredygtig dannelse er træls og bøvlet*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2019)

Birkelund, Regner, *Lær af lyst bog*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2019)

Brinkmann, Svend, Tanggaard, Lene, *Kvalitative metoder*, (Hans Reitzels Forlag, 3. udgave, 2020)

Christensen, Bjørn, *Wolfgang Klafki – Dannelsesteori og didaktik*, (Klim, 3. udgave, 1. oplag, 2011)

Hansen, Bjørn, *Tag Ansvar*, (FFD`s Forlag, 1. udgave, 1.oplag, 2019)

Jepsen, Per, *Hvad var dannelse?* (Studier i Pædagogisk filosofi, Årgang 6, nr.2, 2017)

Kemp, Peter, *Løgner om dannelse – opgør med halv-dannelse*, (Tiderne skifter, 1.udgave, 2.oplag)

Komischke-Konnerup, Leo, *Bliv dig selv bog*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2020)

Korsgaard, *Kampen om folket, Et dannelseperspektiv på dansk historie gennem 500 år*, (1.udgave, 1.oplag, Gyldendahl)

Korsgaard, Ove, *Kampen om lyset, Dansk voksenoplysning gennem 500 år*, (Gyldendal, 1.udgave, 1997)

Korsgaard, Ove, *Midt i Højskolen – Højskolen til debat*, (Gyldendal, 1991)

Korsgaard, Ove, *Strejftog i Højskolernes Idéhistorie* (1.udgave, 1.oplag, 2019)

Korsgaard, Ove, Lakhmi Sigurdson, Keld Skovmand, *Medborgerskab – skolens nye dannelsesopgave*, (Religionspædagogiske Forlag, 2.udgave, 2008)

Leo, Komischke-Konnerup, Leo, *Bliv dig selv bog*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2020)

Lövgren, Johan, *Lær sammen*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2020)

Nevers, Jeppe, *Fra skældsord til slagord. Demokratibegrebet i dansk politisk historie*, (Syddansk Universitetsforlag, 2011)

Rahbek, Kolby Rasmus, *Lev sammen*, (Højskolerne, 1.udgave, 1.oplag, 2020)

Rahbek, Rasmus Kolby & Møller, Jonas, *Højskolepædagogik – en fortælling om livsoplysning i praksis*, (Folkehøjskolernes Forening, 1.udgave, Aarhus 2015)

Rahbek, Rasmus Kolby, *Demokratiske dannelse*, (Klim, 1.udgave, 2016)

Rahbek, Rasmus Kolby, *Stedets Pædagogik – Om højskolens opgave og praksis* (Klim, 1.udgave, 2019)

Rosendahl, Johannes, *Højskolen til debat*, (Gyldendal, 1961)

Vedel, Anders, *Den danske folkehøjskole, gennem hundrede aar*, (Bind 1, Odense Skandinavisk bogforlag, 1939)

Rapporter

Capaent Epinion, *Målgruppe og effektundersøgelse*, (Højskolernes Hus, 2008)

Folkehøjskolernes Forening, *Kommunikationsstrategi 2020-22*, (FFD, udgivet; 2020)

Folkehøjskolernes Forening i Danmark, *Højskolernes kerne*, (2.udgave, 2010)

Hutters, Camilla, Kristina Bæk Nielsen, *Dokumentation af højskolekompetencer – dokumentationsformer og aftagerperspektiver*, (Folkehøjskernes Forening i Danmark, 1.udgave, 2008)

Højskoleudvalget, *Rapport fra Højskoleudvalget*, (Undervisningsministeriet, 1.udgave, 1.oplag, 2005)

Kjær, Rasmus, *Samværets betydning på højskolen - et inspirationshæfte*, (Folkehøjskolernes Forening i Danmark, 2012)

Lange Analyser, *Analyse af højskolernes effekt på uddannelse*, (Foreningen af Folkehøjskoler, 2013)

Thøgersen, Malene, Henriette Bjerrum & Johanne Gydesen, *Folkehøjskolerne i Danmark – Hvordan har de det?*, (Videncenter for Folkeligoplysning, 2018)

Web-site

Bak, Cecilie Hedegaard, *Elever strømmer (fortsat) til højskoler*, (Videncenter for Folkeligoplysning, 2021) konsulteret d.20-4-22, https://www.vifo.dk/nyheder/nyheder/2021/0595_elever-stroemmer-fortsat-til-landets-hoejskoler/.

Brygmann, Erik, *Sandheden er altid en replik i en bestemt situation*, konsulteret d.7-4-22, <https://www.ar-arkiv.dk/?p=2356>.

Danmarks læringsportal, *De gymnasiale uddannelsers historie*, konsulteret d.20/5/22, <https://emu.dk/hhx/uddannelsens-formaal-og-historie/de-gymnasiale-uddannelsers-historie>.

Danmarks Statistik, *Befolkningen i 150 år*, s.12, <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=4576&sid=bef150>.

Dannemand, Henrik, Selin Türker, Mads Bager Ganderup, Ramadan-sang I Højskolesangbogen deler vandene ”Jeg er først og fremmest forundret” konsulteret d.20-4-22,

<https://www.berlingske.dk/kultur/ramadan-sang-i-hojskolesangbogen-deler-vandene-jeg-er-forst-og-fremmest>.

Folkehøjskolernes Forening, *Antal højskoler*, konsulteret d.1-3-22,
<https://ffd.dk/kommunikation/statistik-og-analyse/antal-hoejskoler>.

Folkehøjskolernes Forening, *Bæredygtighed*, konsulteret d.2-3-22,
<https://ffd.dk/indsatsomraader/baeredygtighed>.

Folkehøjskolernes Forening, *FFD's bæredygtighedsstrategi*, konsulteret d.2-3-22,
<https://ffd.dk/indsatsomraader/baeredygtighed/ffds-baeredygtighedsstrategi>.

Folkehøjskolernes Forening, *Forbered dig til en uddannelse*, konsulteret d.13-3-22,
<https://www.hojskolerne.dk/om-hoejskole/forbered-dig-til-en-uddannelse>.

Folkehøjskolernes Forening, *Højskolernes BæredygtighedsNetværk*, konsulteret d.2-3-22,
<https://ffd.dk/indsatsomraader/baeredygtighed/hoejskolernes-baeredygtighedsnetvaerk>.

Folkehøjskolernes Forening, *Højskoletyper*, konsulteret d.20-1-22,
<https://www.hojskolerne.dk/hoejskoler/hoejskoletyper>.

Folkehøjskolernes Forening i Danmark, *Højskolerne vil tiltrække flere unge af minoritetsetnisk baggrund*, konsulteret d.18/5/22, <https://ffd.dk/nyheder/2021/dec/ungepanelets-anbefalinger>.

Folkehøjskolernes Forening, *Livet er ikke det samme uden højskolerne, Kampagner*, konsulteret d.13-4-22, <https://ffd.dk/kommunikation/kampagner/livet-er-ikke-det-samme-uden-hoejskolerne>.

Folkehøjskolernes Forening, *Orientering om Finanslov 2022*, konsulteret d.19-5-22,
<https://ffd.dk/nyheder/2021/aug/finansloven>.

Folkehøjskolernes Forening, *UBAK*, konsulteret d.3-5-22, <https://ffd.dk/hoejskolepaedagogik/ubak>.

Gydesen, Johanne Valbjørn, *Højskolerne spænder mellem specialisering og almen dannelse*,
(Videncenter for Folkeoplysning, 2018)

https://www.vifo.dk/nyheder/nyheder/2018/0422_hoejskolerne-spaender-mellem-specialisering-og-almen-dannelse/.

Himmelstrup, Jesper, *Højskolernes rolle*, (Højskolebladet) konsulteret d.1-3-22,
<https://hojskolebladet.dk/nyhedsarkiv/2011/apr/hojskolernes-rolle>.

Højskolebladet, *Da lediggang var højskoletid*, konsulteret d.13-2-22,
<https://hojskolebladet.dk/nyhedsarkiv/2016/jun/da-lediggang-var-hoejskoletid>.

Højskolerne, *Højskolens 10 bud*, konsulteret d.10-1-22, <https://www.hojskolerne.dk/andre-aktiviteter/hojskolernes-175-aars-jubilaeum/hojskolens-10-bud-i-bogform/>.

Højskolesangbogen, *Ramadan i København*, konsulteret d.20-4-22,
<https://hojskolesangbogen.dk/om-sangbogen/historier-om-sangene/o-r/ramadan-i-koebenhavn>.

Information, *Grundvig taber mod tiden*, konsulteret d.28-2-22,
<https://www.information.dk/2004/01/grundtvig-taber-tiden>.

Information, *Panik i højskolen*, konsulteret d.16-1-22, <https://www.information.dk/2004/05/panik-hoejskolen>.

Lyric advisor, *Kun minder tilbage*, (Drengene fra Angora, 2008) konsulteret d.12-1-22,
https://www.streetdirectory.com/lyricadvisor/song/cccuac/kun_minderne_tilbage/.

Kulturministeriet, *Støtte til højskolerne og højskoleophold*, konsulteret d.19-5-22,
<https://slks.dk/omraader/kulturinstitutioner/folkehoejskoler/stoette-til-hoejskoler-og-hoejskoleophold>.

Kulturministeriet, *Samarbejde mellem højskoler og uddannelsesinstitutioner*, konsulteret d.9-3-22, https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Dokumenter/Folkehoejskoler/Vejledning_om_samarbejde_mellem_hoejskoler_og_uddannelsesinstitutioner.pdf.

Kristeligt Dagblad, *Højskolerne flytter fra undervisnings – til kulturministeren*, konsulteret d.24-4-22, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/højskolerne-flytter-fra-undervisnings-til-kulturministeren>.

Kulturministeriet, *Folkehøjskoler*, konsulteret d.20-5-22, <https://kum.dk/kulturomraader/uddannelse-og-folkeoplysning/folkehoejskoler>.

Kjærhus, Thue, *Grundvig vs. nyhumanismen: Hvad er dannelse?*, konsulteret d.14-4-22, (Forskerzonen, 2015) <https://videnskab.dk/kultur-samfund/grundvig-vs-nyhumanismen-hvad-er-dannelse>.

Rødning Højskole, konsulteret d.19-2-22, https://www.rhskole.dk/?gclid=Cj0KCQjw-JyUBhCuARIsANUqQ_LSqEkQH07hq08dtpBLjC-vsjiUQXYx4fDUnPmNoTV80mNbYulP1KcaAkGBEALw_wcB.

Rønne Højskole, *Studiecafé*, konsulteret d.27-2-22, <https://rondehojskole.dk/studieliv/>.

Rønshoved Højskole, *HF Enkeltfag*, konsulteret d.27-2-22, <https://www.ronshoved.dk/fag/hf-enkeltfag/>.

Smith, Nina, *Arbejdsløshed*, konsulteret d.14-2-22, <https://denstoredanske.lex.dk/arbejdsloshed>.

Stilgren, Rosa Louise, *40 grunde til at elske Simon Kvamm*, (Gaffa, 2015) konsulteret d.18-1-22, <https://gaffa.dk/nyhed/92508/40-grunde-til-at-elske-simon-kvamm>.

Sørensen, Anna, *Efterkrigstiden, 1945-1973*, (Aarhus Universitet, 2020) konsulteret d.20-5-22, <https://danmarkshistorien.dk/perioder/efterkrigstiden-1945-1973/oekonomisk-vaekst-og-velfaerdsstaten/>.

Testrup Højskole, *Testrup Højskole Historie*, konsulteret d.2-5-22, <https://testrup.dk/om-testrup-hoejskole/1459-2/>.

Undervisningsministeriet, *Opløsning af de nationale dannelsesfag*, konsulteret d.13-1-22, <http://static.uvm.dk/publikationer/2005/hoejskole/kap03.html>.

Undervisningsministeriet, *Udfordringer*, konsulteret d.13-2-22, <http://static.uvm.dk/publikationer/2005/hoejskole/kap03.html>.

Videnscenter for folkeoplysning, *Folkehøjskoler*, konsulteret d.24-4-22, <https://www.vifo.dk/om-folkeoplysning/folkehoejskoler/>.

Winther-Jensen, Thyge, *Dannelse*, konsulteret d.2-2-22, <https://denstoredanske.lex.dk/dannelse>.

Yskes, Elisabeth, *Fagfolk: Et højskoleophold på ansøgningen til job og studie er et plus*, (19-10-18) konsulteret d.7-3-22, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/importfallback/et-hoejskoleophold-paa-ansoegningen-til-job-og-studie-er-et-plus>.

Love

Danmarkshistorien, *Bekendtgørelsen af Lov om folkeskolen, 18.juni 1958*, konsulteret d.29-2-22, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/bekendtgørelse-af-lov-om-folkeskolen-18-juni-1958/>.

Danmarkshistorien, *Bilag til skoleloven, 29. juli 1814*, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/bilag-til-skoleloven-1814/>.

Folketinget, Web Arkiv, *Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (fri kostskoler)*, konsulteret d.3-2-22, http://webarkiv.ft.dk/?/Samling/19991/lovforslag_som_vedtaget/L160.htm.

Folketingstidende A, *Forslag til Lov om folkehøjskoler*, konsulteret d.18-1-22, https://www.folketingstidende.dk/samling/20131/lovforslag/L21/20131_L21_som_fremsat.pdf.

Folketingstidende Tillæg A II 1969-70, *Lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler.*

Retsinformation, Bekendtgørelse af lov om integration af udlændinge i Danmark (integrationsloven) konsulteret d.23-4-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1127>.

Retsinformation LOV nr.510 af 30/06/1993, *Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler*, konsulteret d.11-9-21, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1993/510>.

Retsinformation, *Forslag til Lov om folkehøjskoler, husholdningsskoler, efterskoler og håndarbejdsskoler*, konsulteret d.19-1-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200512L00221>.

Retsinformation, *Forslag til Lov om folkehøjskoler, husholdningsskoler, efterskoler og håndarbejdsskoler*, konsulteret d.19-1-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/199912L00160>.

Retsinformation, *Forslag til Lov om ændring af forskellige love på Undervisningsministeriets område*, konsulteret d.20-3-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/199913L00098>.

Retsinformation, *Vejledning om undervisningen på folkehøjskoler*, konsulteret d.29-4-22, <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2015/11542>.

Rigsdagstidende bilag A II 1891-92, *Forflag til lov om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler.*

Rigsdagstidende Bilag B 1891-92, *Forflag til lov om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler.*

Rigsdagstidende Tillæg 21 II 1941-42, *Udvalgets Bemærkninger.*

Rigsdagstidende Tillæg 23 1941-42, *LXII. Betænkning over Forslag til Lov om Folkehøjskoler og andre tilsvarende Skoler for den voksne Ungdom.*

Skolelov, *Bekendtgørelsen af Lov om folkeskolen, 18.juni 1958*, konsulteret d.5-2-22,
http://digitalelaereplaner.dk/sites/default/files/pdf/skolelov_1958_0.pdf

Bilag

Bilag 1: *Interview med Anja Rykind.*